

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Filozofická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2012

Pavla RECINOVÁ

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav východoevropských studií

Bakalářská práce

Pavla Recinová

**Vztah mezi Ruskou federací
a Severoatlantickou aliancí**

**The Relation between
the Russian Federation and
the North Atlantic Treaty Organization**

Praha 2012

vedoucí práce:
PhDr. Mgr. Stanislav Tumis, M.A., Ph.D.

Poděkování:

Můj vřelý dík za odborné a metodické vedení i cenné rady, připomínky a vstřícnost patří PhDr. Mgr. Stanislavu Tumisovi, M.A., Ph.D. z Ústavu východoevropských studií Univerzity Karlovy v Praze, pracovníkům Centra evropské bezpečnosti v Moskvě, především ředitelce Tatjaně Gelbovně Parchalině za pomoc při vyhledávání potřebné literatury, rodičům a sourozencům za trpělivost i stálou podporu při studiu, a také mému Františkovi nejen za pomoc s korekturou této práce.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci s názvem *Vztah mezi Ruskou federací a Severoatlantickou aliancí* vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 30. července 2012

Bc. Pavla Recinová

Abstrakt

Předkládaná bakalářská práce s názvem *Vztah mezi Ruskou federací a Severoatlantickou aliancí* si klade za cíl deskripci a analýzu vývoje a dialogu mezi Severoatlantickou aliancí a Ruskou federací. Důraz je kladen na rozbor klíčových událostí, v nichž se společně oba aktéři angažovali. Podrobněji je analyzován vývoj vzájemných vazeb mezi Severoatlantickou aliancí a Sovětským svazem v době studené války a následný proces utváření bilaterálních vztahů mezi Severoatlantickou aliancí a Ruskou federací. Zvláštní pozornost je věnována charakteristice Severoatlantické aliance a Varšavské smlouvy, zejména jejich vzniku, struktuře, strategii a cílům. Práce se také dotýká všech strategických koncepcí Severoatlantické aliance a ruských vojenských doktrín od přelomu tisíciletí. Z teoretických a praktických hledisek je následně vyhodnocen přínos členství zemí ve vojensko-politických uskupeních.

Klíčová slova

Ruská federace, Severoatlantická aliance, Svaz Sovětských socialistických republik, Varšavská smlouva, Washingtonská smlouva, bilaterální vztahy, kolektivní bezpečnost, vojenské doktríny, strategické koncepce, summity NATO

Abstrakt

The present bachelor thesis entitled “The Relationship between the Russian Federation and NATO” aims to describe and analyse the development and the dialogue between the Russian Federation and NATO. Emphasis is placed on analysis of key events in which both actors were involved. The development of mutual relations between NATO and the Soviet Union during the Cold War and the subsequent process of forming relationship between NATO and the Russian Federation are analyzed in detail. Special attention is paid to the characteristics of NATO and the Warsaw Pact, especially their emergence, structure, strategy, and objectives. The thesis also touches on all strategic concepts of NATO and the Military Doctrine of the Russian Federation since the turn of the millennium. Afterwards, benefits of countries’ membership in the political-military formation are evaluated in theoretical and practical perspectives.

Keywords

Russian Federation, North Atlantic Treaty Organization, Union of Soviet Socialist Republics, Warsaw Pact, Washington Treaty, Bilateral Relations, Collective Security, Military Doctrine, Strategic Concepts, NATO Summits

Obsah

Úvod	9
1 Vývoj vztahů Severoatlantické aliance a Sovětského svazu (léta 1949–1991)	12
1.1 Vznik a struktura Severoatlantické aliance	12
1.2 Vznik a struktura Varšavské smlouvy	16
1.3 Události ovlivňující vztahy mezi Východem a Západem v rozmezí let 1949–1991	19
2 Vývoj vzájemných vztahů Severoatlantické aliance a Ruské federace od rozpadu SSSR do současnosti	33
2.1 Transformace Severoatlantické Aliance a Ruské federace po ukončení bipolární konfrontace	34
2.2 Strategické partnerství v první polovině 90. let	38
2.3 Ochlazení vzájemných vztahů ve druhé polovině 90. let	43
2.4 Vztahy Ruské federace a Severoatlantické aliance po 11. září 2001	49
2.5 Protiraketová obrana a proměny vztahů v posledních letech	56
2.6 Současné vztahy mezi Severoatlantickou aliancí a Ruskou federací	60
3 Strategické koncepce NATO s ohledem na vztah k Sovětskému svazu a Ruské Federaci a Vojenské doktríny Ruské federace s ohledem na vztah k NATO	64
3.1 Strategické koncepce NATO spadající do období studené války	65
3.1.1 První strategická koncepce z roku 1949	65
3.1.2 Druhá strategická koncepce z roku 1952	66
3.1.3 Třetí strategická koncepce z roku 1957	67
3.1.4 Čtvrtá strategická koncepce z roku 1968	67
3.2 Strategické koncepce NATO po rozpadu Sovětského svazu	69
3.2.1 Strategická koncepce z roku 1991	70
3.2.2 Strategická koncepce z roku 1999	70
3.3 Strategická koncepce z roku 2010	72
3.4 Ruské vojenské doktríny	75
3.4.1 Vojenská doktrína z roku 1999	75
3.4.2 Vojenská doktrína z roku 2010	76
Závěr	78
Seznam literatury	81
Prameny	81
Monografie a tištěné odborné články	82
Internetové zdroje	91
Seznam příloh	97
Příloha č. 1	98
Plný text Washingtonské smlouvy	98
Příloha č. 2	102
Plný text Varšavské smlouvy	102
Příloha č. 3	106
Vývoj strategických koncepcí NATO v letech 1949–1999	106

Seznam použitých zkratk

Benelux	Belgie, Nizozemí, Lucembursko
CIA	Central Intelligence Agency
ČLR	Čínská lidová republika
ČR	Česká republika
EU	Evropská unie
ES	Evropské společenství
KBSE	Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě
KSSS	Komunistická strana Sovětského svazu
NATO	North Atlantic Treaty Organization (Severoatlantická aliance)
NDR	Německá demokratická republika
OBSE	Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě
OSN	Organizace spojených národů
PfP	Partnership for Peace
RB	Rada bezpečnosti
RF	Ruská federace
SNS	Svaz nezávislých států
SRN	Spolková republika Německo
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
USA	Spojené státy americké
VS	Varšavská smlouva
WS	Washingtonská smlouva

Úvod

Vzájemné vztahy mezi Ruskou federací, dříve SSSR, a Severoatlantickou aliancí jsou již více než šest desetiletí klíčové pro globální bezpečnostní situaci. Za dobu své existence prošly obě strany poměrně turbulentními změnami, s nimiž se musely vypořádat a které se odrazily i na míře vzájemné spolupráce a hledání společného dialogu.

Severoatlantická aliance vznikla na samém počátku studené války v důsledku potřeby západních demokratických států zamezit expanzionistickému šíření sféry vlivu SSSR za hranice, jež mu byly vymezeny po konci 2. světové války. Sovětský svaz na vznik Severoatlantické aliance zareagoval o šest let později vytvořením Varšavské smlouvy. Obě organizace točily pomyslným kolem dějin více než čtvrt století. Jejich vztah prošel několika závažnými krizemi, z nichž některé přinášely reálné nebezpečí vypuknutí jaderné války. Právě hrozba všezničujícího konfliktu a poznání, že ani jedna ze stran není ochotna přistoupit k jaderné eskalaci, nakonec vedla k uvolnění ve studené válce. Oba aktéři dokázali najít společný modus operandi, díky němuž byly vojenské pakty Západního i Východního bloku schopné odvracet stupňování konfliktů a nakonec i dojednat a ratifikovat smlouvy omezující jaderné zbrojení.

Po vnitřním kolapsu Východního bloku na přelomu osmé a deváté dekády 20. století a zániku Varšavské smlouvy se ocitly postkomunistické země i Severoatlantická aliance před otázkou své další budoucnosti. Mnozí teoretici mezinárodních vztahů, zejména realisté, předpokládali zánik Severoatlantické aliance, neboť ztratila svého protivníka. Avšak Aliance se v poměrně krátké době dokázala adaptovat na nové podmínky, jež se na starém kontinentě objevily, našla nové spektrum činností a redefinovala své cíle. Ve vztahu k Rusku přešla od studenoválečné konfrontace ke konceptu kooperativní bezpečnosti. Po ukončení bipolárního konfliktu se Aliance stala hlavním garantem evropské bezpečnosti.

Ruská federace, jakožto nový stát, který vznikl po rozpadu SSSR, se začala transformovat na poli politickém, ekonomickém, hospodářském i bezpečnostním. V této nelehké době pozvolna započala s Aliancí spolupráci na otázkách týkajících se obrany a bezpečnosti. I přes určité styčné plochy, jako je

například participace Ruska v programu Partnerství pro mír, spolupráce v Bosně a Hercegovině, boj proti mezinárodnímu terorismu či proliferace zbraní hromadného ničení, zatěžuje vztah mezi Ruskou federací a Severoatlantickou aliancí řada tradičních problémů, mezi něž patří například projekt protiraketové obrany nebo rozšiřování Aliance o východní země, jež bývaly součástí Sovětského svazu.

Předkládaná bakalářská práce neaspiruje, i s ohledem na svůj rozsah, na podání detailního popisu jednotlivých událostí, v nichž vystupovaly SSSR/Ruská federace, Varšavská smlouva a Severoatlantická aliance. Jejím cílem je snaha poukázat a nastínit důležité okamžiky a mezníky ve vzájemných vztazích a pokusit se najít odpověď na otázku, jaký je vztah mezi Ruskou federací a Severoatlantickou aliancí po více než dvaceti letech od rozpadu Sovětského svazu.

Linie práce je následující: po úvodu následuje první kapitola, která je rozdělena do tří částí. První z nich se zaměřuje na vznik a strukturu Severoatlantické aliance, druhá pak obdobně popisuje Varšavskou smlouvu. Třetí část se dotýká událostí v letech 1949–1991, které měly vliv na utváření vztahů mezi Sovětským svazem a Aliancí. Hlavním záměrem práce není zevrubný popis těchto událostí, přesto se domnívám, že zasazení do historického kontextu pomůže dokreslit celkový pohled na vzájemné vztahy zmíněných aktérů. Druhá kapitola se věnuje důležitým mezníkům, k nimž mezi Ruskou federací a Severoatlantickou aliancí došlo v novém bezpečnostním prostředí, tedy po konci studené války, rozpadu Sovětského svazu a zániku Varšavské smlouvy, až do současnosti. Třetí kapitola se zabývá strategickými koncepcemi Aliance od první, vydané v roce 1949, až po nejnovější z roku 2010, a dvěma posledními ruskými vojenskými doktrínami z let 1999 a 2010. Dvě přílohy uvedené na konci práce jsou přeloženými originály smluv, jež založily dvě dominantní vojenské organizace v době studené války, tedy Severoatlantickou alianci a Varšavskou smlouvu; třetí příloha graficky ukazuje vývoj strategických koncepcí NATO v letech 1949–1999. Závěr práce je věnován shrnutí celé problematiky.

Z metodologického hlediska je práce pojata jako jedinečná případová studie,¹ která je ohraničena v čase – vznikem studené války a vojenských organizací

¹ DRULÁK, P. *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál, 2008, s. 34.

obou bloků po současnou realitu vztahů NATO – Rusko, i tematicky – událostmi, které formovaly jejich vztah. Práce je koncipována jako kvalitativní a vysvětlující studie a hlavní přístupy, jež jsou v ní uplatněny, mají charakter deskripce i analýzy. Je také třeba podotknout, že téma práce je velmi široké a zasahuje do oblastí a poznatků několika vědních oborů: historie, politologie, mezinárodních vztahů či bezpečnosti.

Při psaní práce jsem se potýkala s velmi širokou základnou literatury, neboť i obsah práce je značně rozsáhlý. Snažila jsem se vybírat zejména odborné monografie a články, ačkoli informace z posledních dvou částí druhé kapitoly jsem čerpala zejména z novinových článků, neboť se jedná o téma natolik aktuální, že prozatím nebylo zpracováno v odborných člancích či monografiích. Použité prameny, publikace i internetové odkazy jsem však podrobovala dostatečné kritice, aby relevance byla co nejvyšší. Využívala jsem literaturu jak domácí, tedy česky psanou, tak i cizojazyčnou – anglickou a ruskou proto, abych do celé problematiky vnesla i zahraniční pohled. V poznámkovém aparátu na mnoha místech odkazuji i na publikace, které se váží vždy k danému tématu, ale s ohledem na rozsah práce nemohly být více využity. Na konci práce je uveden seznam literatury s náležitými bibliografickými údaji, jenž je řazen dle české abecedy, ačkoli obsahuje i názvy materiálů psaných v azbuce.

Práci doporučuji všem, kteří mají zájem o ucelený pohled dotýkající se problematiky utváření a vývoje vzájemných vztahů mezi Ruskou federací a Severoatlantickou aliancí. Vedle aktuálnosti spatřuji právě v tomto význam své bakalářské práce.

1 Vývoj vztahů Severoatlantické aliance a Sovětského svazu (léta 1949–1991)

Po skončení druhé světové války v roce 1945 netrvala radost vítězných zemí nad porážkou nepřítele dlouho. Záhy se začaly mezi Východem a Západem projevovat rozdílné pohledy na nové uspořádání světa i nejednota v jejich zájmech. Počal sílit vliv komunistické ideologie a objevila se hrozba, že Sovětský svaz bude chtít rozšiřovat sféru svého vlivu zejména do zemí starého kontinentu. Svět byl pomyslně rozdělen do dvou mocenských center a nedlouho poté označen za bipolární.

Studená válka, jakožto mocensko-politický konflikt mezi dvěma supervelmocemi, byla rozhodujícím faktorem, jenž ovlivňoval chod mezinárodního prostředí po více než čtyři desetiletí.² Jak Západ, tak o šest let později Východ, si vytvořily své vojenské organizace, jejichž orgány a funkce se v průběhu let sice proměňovaly v závislosti na potřebách mezinárodního prostředí, avšak jejich cíl zůstával stále týž: udržovat strategickou stabilitu ve světě. Rok 1949 je spojen se vznikem Severoatlantické aliance a rok 1955 s vytvořením Varšavské smlouvy.

Následující kapitola bude rozdělena do třech podkapitol. První z nich se zaměří na charakteristiku Severoatlantické aliance, druhá na podstatné znaky Varšavské smlouvy a cílem poslední bude na základě klíčových událostí studené války popsat vzájemné vztahy mezi Východem a Západem.³

1.1 Vznik a struktura Severoatlantické aliance

Vzniku Severoatlantické aliance předcházely dva roky jednání. Prvním krokem k vytvoření západoevropské vojenské a politické integrace byla Dunkerská

² Problematice studené války se věnují např. publikace GADDIS, J. L. *Studená válka*. Praha: Slovart, 2006; LUŇÁK, P. *Západ. Spojené státy a Západní Evropa ve studené válce*. Praha: Libri, 1997; LAFEBER, W. *America, Russia and the Cold War (1945–2001)*. New York: McGraw-Hill Education, 2002 nebo jedna z nejnovějších monografií (třídílná) LEFFLER, M. P. – WESTAD, O. A., eds. *The Cambridge History of the Cold War*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010.

³ Vzájemné vztahy ovlivňovala zahraniční politika Východu a Západu. K tomu blíže GORODETSKY, C. ed. *Soviet Foreign Policy 1917–1991. A Retrospective*. London: Frank Cass, 1994; McCORMICK, T. J. *America's Half-century: United States Foreign Policy in the Cold War*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1989; SPANIER, J. W. *American Foreign Policy since World War II*. New York: Holt, 1977.

smlouva v roce 1947, jež byla signována mezi Velkou Británií a Francií. „*Dunkerskou smlouvou se obě vlády zavázaly k všestranné spolupráci a ke společné akci proti jakékoli agresi, přičemž její litera byla stále ještě zahrocena proti možné obnově německé útočné politiky.*“⁴ V březnu roku 1948 následovala Smlouva o hospodářské, sociální a kulturní spolupráci a kolektivní sebeobraně, jinak též označovaná jako Bruselská smlouva podle místa podpisu, k níž se připojila Belgie, Francie, Lucembursko, Nizozemsko a Velká Británie. Smlouvy byly ovlivněny několika historickými momenty.⁵ V lednu roku 1948 SSSR vystupňoval svůj tlak vůči Dánsku, v únoru 1948 proběhl komunistický puč v Československu⁶ a Stalin obrátil svoji pozornost i na Finsko, jemuž navrhl na konci února 1948 spolupráci se SSSR. Západní demokracie se cítily stále mohutnější expanzionistickou politikou Východu ohroženy, proto se poměrně narychlo rozhodly k podepsání výše uvedené smlouvy, jež tvořila základ tzv. Západní unie. Jejím smyslem bylo vytvoření systému kolektivní obrany. V případě napadení byť jen jednoho členského státu ostatní přislíbily vojenskou pomoc.⁷

Poté, co došlo k bloádě Berlína, si signatářské země Západní unie uvědomily narůstající nebezpečí ze strany SSSR. Do svého společenství potřebovaly začlenit Spojené státy, neboť vlastnily jaderný arzenál. V USA však stále přetrvávalo tzv. Washingtonovo poselství na rozloučenou, které jim bránilo v zapojení se do vojenských koalic v době míru. Jedním z počínů, který je vyvedl z této historicky podmíněné zásady, byla rezoluce č. 239 přijatá americkým Senátem v červnu 1948. Umožnila Spojeným státům účast v regionálních vojenských blocích i v době míru a nově možnost angažovanosti v Evropě.⁸ USA následně započaly jednání se zeměmi Západní unie o vytvoření Severoatlantické aliance. Dne 4. dubna 1949 došlo k podepsání Washingtonské smlouvy dvěma zaoceánskými a deseti evropskými zeměmi. Konkrétně se jednalo o USA, Kanadu a Belgii, Dánsko, Francii, Nizozemí, Island, Itálii, Lucembursko, Norsko,

⁴ NÁLEVKA, V. *Světová politika ve 20. století*. Praha: Aleš Skřivan ml., 2000, s. 254. K dalším poválečným událostem: ORT, A. *Dějiny 20. století*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004.

⁵ K problematice vzniku NATO: BECKET, W. E. *The North Atlantic Treaty, the Brussels Treaty, and the Charter of the United Nations*. London: Stevens, 1950.

⁶ Pro více informací ke komunistickému puči v roce 1948 i vztahům mezi Československem a SSSR: KAPLAN, K. *Československo v letech 1945–1948*. Praha: SPN, 1991.

⁷ Bliže srov. NÁLEVKA, V. *Světová politika ve 20. století*. Praha: Aleš Skřivan ml., 2000, s. 254nn. K dalším poválečným událostem: ORT, A. *Dějiny 20. století*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004.

⁸ Bliže srov. NÁLEVKA, V. *Studená válka*. Praha: Triton, 2003, s. 39an.

Ke vztahům USA a západní Evropy: LUNDESTAD, G. *The United States and Western Europe since 1945*. Oxford: Oxford University Press, 2003.

Portugalsko a Velkou Británií. Těchto dvanáct států vytvořilo bezpečnostní systém založený na partnerství a spolupráci v boji proti nepřátelským státům, zejména SSSR.⁹

Jádro Severoatlantické aliance tvoří dodnes spojenecká dohoda s názvem Washingtonská smlouva,¹⁰ která se skládá z Preamble a 14 článků. K těm nejzásadnějším je řazen 5. článek. V případě, že by došlo k napadení jedné členské země, ostatní by jej vnímaly jako útok proti celé Alianci a mohly by jak individuálně, tak v součinnosti s ostatními zeměmi, postupovat tak, aby zabránily dalšímu napadání severoatlantického prostoru. Poté, co by Rada bezpečnosti vydala rozhodnutí a vymezila další kroky ve společném postupu, členské státy by se podřídily.¹¹

Washingtonská smlouva vychází z Charty OSN, především z jejího 51. článku¹², který hovoří o právu členských zemí Aliance na individuální nebo kolektivní sebeobranu. V Preambuli signatářské země potvrzují víru v cíle a zásady Aliance i naději na společný život v míru.

První tajemník Severoatlantické aliance lord Ismay formuloval hlavní úkol NATO – udržet Američany v Evropě, Rusy mimo Evropu a Němce při zemi („*to keep the Americans in, the Russians out, and the Germans down*“)¹³. V říjnu roku 1949 pak Aliance vytvořila svoji historicky první Strategickou koncepci pro obranu oblasti Severoatlantické smlouvy¹⁴.

Rok 1950 a korejská válka přispěly k vytvoření struktury orgánů NATO,¹⁵ jež byla dotvořena až v roce 1953. Instituce lze rozdělit do dvou skupin,

⁹ K otázce vzniku Severoatlantické aliance blíže srov. *The NATO Handbook*. Brussel: North Atlantic Treaty Organization, 1998; ZARKA, J. C. *NATO*. Praha: HZ Editio, 1999.

¹⁰ Viz příloha č. 1

¹¹ Viz příloha č. 1, článek č. 5.

¹² Článek 51 Charty OSN: „Žádné ustanovení této Charty neomezuje, v případě ozbrojeného útoku na některého člena Organizace spojených národů, přirozené právo na individuální nebo kolektivní sebeobranu, dokud Rada bezpečnosti neučiní opatření k udržení mezinárodního míru a bezpečnosti. Opatření učiněná členy při výkonu tohoto práva sebeobrany oznámí se ihned Radě bezpečnosti; nedotýkají se nikterak pravomoci a odpovědnosti Rady bezpečnosti, pokud jde o to, aby kdykoli podle této Charty podnikla takovou akci, jakou považuje za nutnou k udržení nebo obnovení mezinárodního míru a bezpečnosti.“ *Charta Organizace spojených národů*. Praha: Informační centrum OSN, 2007.

¹³ REYNOLDS, D. *The Origins of the Cold War in Europe. International Perspectives*. New Haven: Yale University Press, 1994, s. 13.

¹⁴ Podrobněji viz podkapitola 3.1.1.

¹⁵ Ke struktuře NATO více: *Přehledové grafy struktury NATO* [online]. 2012 [cit. 2012-07-26]. Dostupné z WWW: <http://www.natoaktual.cz/na_zpravy.aspx?y=na_summit/strukturanato.htm>.

a to na Hlavní politické orgány a Hlavní vojenské orgány. V průběhu let se však organizační složení Aliance proměňovalo. Vzhledem k rozsahu i tématu práce nebudou rozebrány všechny specializované rady, výbory ani odborné pracovní skupiny, jež postupně vznikaly a zanikaly. Více pojednám jen o následujících třech orgánech NATO.¹⁶

Severoatlantická rada (*North Atlantic Council*) patří od počátků k hlavním politickým orgánům a má politickou a rozhodovací moc. Stala se vrcholným orgánem Aliance, jímž je do dnešních dní. Je složena ze zástupců všech členských zemí, přičemž se schází na několika úrovních. Zasedání ministrů zahraničních věcí se konají dvakrát ročně. Každý týden pak jednají velvyslanci členských zemí. V čele Rady stojí generální tajemník, který je nejvyšším politickým představitelem NATO i statutárním předsedou rady výborů. Jeho úkolem je usilovat o zajištění bezpečnosti a mezinárodního míru.¹⁷ Prvním tajemníkem byl již zmíněný lord Lionel Ismay, a čtrnáctým, tedy i současným, je Anders Fogh Rasmussen.

Výbor pro obranné plánování (*The Defence Planning Committee*) a Skupina pro jaderné plánování (*The Nuclear Planning Group*)¹⁸ pracují obdobně jako Severoatlantická rada. Ministři obrany se také setkávají dvakrát za rok stejně jako ministři zahraničních věcí v Severoatlantické radě. Výbor řeší otázky dotýkající se kolektivní obrany a geostrategické obranné politiky. Skupinu pak zajímá problematika jaderných sil Aliance, jejich kontrola a případné rozmístění.¹⁹

Vojenský výbor (*The Military Committee*)²⁰ je hlavním vojenským orgánem Aliance. Zajišťuje konzultace a spolupráci ve vojenských otázkách a také se podílel na tvorbě strategických koncepcí. Je složen z náčelníků generálních štábů, scházejících se dvakrát do roka. Jednou za týden se setkávají vojenští zástupci členských států. Vojenský výbor je rozdělen na strategické velitelství

¹⁶ Více a podrobněji o orgánech NATO: NÁLEVKA, V. *Horké krize studené války*. Praha: Vyšehrad, 2010, s. 47; VLADIMIROV, S. *Varšavská smlouva a NATO. Dva směry, dvě politiky*. Praha: Naše vojsko, 1980.

¹⁷ Blíže srov. *Pohotově o NATO*. Praha: Ministerstvo obrany ČR – AVIS, 1998, s. 4. Více k činnosti samotné Severoatlantické rady: *The North Atlantic Council* [online]. 2012 [cit. 2012-07-26]. Dostupné z WWW: <http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49763.htm>.

¹⁸ Více viz *The Nuclear Planning Group* [online]. 2012 [cit. 2012-07-26]. Dostupné z WWW: <http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50069.htm>.

¹⁹ Blíže srov. *Pohotově o NATO*. Praha: Ministerstvo obrany ČR – AVIS, 1998, s. 4.

²⁰ *The Military Committee* [online]. 2012 [cit. 2012-07-26]. Dostupné z WWW: <http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49633.htm>.

ozbrojených sil v Atlantiku (sídlo Norfolk, Virginie, USA) a na strategické velitelství ozbrojených sil v Evropě (sídlo Mons, Belgie).²¹

1.2 Vznik a struktura Varšavské smlouvy

Pokud je zmiňována Severoatlantická aliance, neměla by být opomenuta ani Varšavská smlouva jakožto její protivník. Obě organizace stály na opačných pólech a panoval mezi nimi antagonistický vztah. Vznik Varšavské smlouvy byl spjat s vytvořením Západoevropské unie²² a podepsáním tzv. Pařížských dohod, které souvisely s přizváním Německé spolkové republiky²³ do NATO, s čímž velmi ostře nesouhlasil Sovětský svaz. Ten navíc 31. března 1954 oficiálně požádal o členství v NATO. Jeho záměrem bylo proniknout do Aliance, stát se jejím členským státem a pozvolna ji zevnitř rozkládat. Zde se hovoří o tzv. „politice trojského koně“. Aliance, zejména Francie, USA a Velká Británie, vzápětí požadavek SSSR rezolutně odmítla. Východ si toto zamítnutí vyložil tak, že Aliance chce prohlubovat rozdíly mezi Východem a Západem a v reakci na to 14. května 1955 založil Varšavskou smlouvu.²⁴

Varšavská smlouva neboli Smlouva o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci zakládala politicko-vojenský pakt existující v letech 1955–1991. Skládala se z Preambule a 11 článků.²⁵ V Preambuli vysvětlovala svůj vznik tím, že podpis Pařížských dohod, vznik Západoevropské unie a zapojení Západního Německa do Severoatlantického bloku „*zvyšuje nebezpečí nové války a ohrožuje národní bezpečnost mírumilovných států.*“²⁶ K členským státům patřila Albánská lidová republika, Bulharská lidová republika, Československá lidová republika, Maďarská lidová republika, Německá demokratická republika, Polská lidová republika, Rumunská lidová republika a Svaz sovětských socialistických republik. Smlouva

²¹ Blíže srov. *Pohotově o NATO*. Praha: Ministerstvo obrany ČR – AVIS, 1998, s. 4.

²² K Západoevropské unii: KOVÁŘ, M. – HORČIČKA, V. *Dějiny evropské integrace I*. Praha: Triton, 2005, s. 103 – 108.

²³ SRN přistoupila do NATO 9. května 1955. Podrobněji LYMAN, S. M. *NATO and Germany*. Fayetteville: University of Arkansas Press, 1995.

²⁴ Blíže srov. □, V. *NATO – bezpečnost pro Evropu*. Praha: Ministerstvo obrany ČR – AVIS, 1997, s. 6.

Pro srovnání např. БАХОВ, А. С. Организация Варшавского договора. Москва: Наука, 1971; MASTNY, V. – BYRNE M, eds. *A Cardboard Castle? An Inside History of the Warsaw Pact*. Budapest: Central European University Press, 2005.

²⁵ Podrobněji viz příloha č. 2.

²⁶ *Договор о дружбе, сотрудничестве и взаимной помощи* [online]. 2012 [cit. 2012-07-01]. Dostupné z WWW: <<http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1168226>>.

byla uzavřena na dvacet let s automatickým prodloužením o dalších deset let. Všechny země kromě Albánie, která byla v roce 1968 vyloučena z důvodu neúčasti na jednáních VS a odmítnutí invaze do Československa v srpnu 1968, této možnosti využily. V roce 1985 došlo k prodloužení VS o dvacet let, nakonec byla ale k 30. červnu 1991 rozpuštěna kvůli pádu komunistických režimů v jednotlivých členských zemích.²⁷ Podpis smluv, který stvrdil její zánik, se odehrál v Černínském paláci v Praze.

SSSR usiloval o vytvoření VS jako protiváhy k existující Severoatlantické alianci a také cítil potřebu chránit své satelity před vlivem ze Západu. Před vznikem VS byla vzájemná spolupráce mezi zeměmi Východního bloku realizována na základě bilaterálních dohod a smluv. V praxi, především ve vojenské oblasti, přijímaly spřátelené země SSSR metody i výzbroj Rudé armády a do svých řad povolávaly i její zkušené velitele, aby jim radili ve vojenských otázkách.²⁸

Hlavním orgánem VS byl Politický poradní výbor, v němž byli zástupci všech signatářských zemí, avšak hlavní slovo měli vždy Rusové. Tento Výbor byl tvůrcem i první strategie VS, která předpokládala, že by měl být útok veden ve dvou směrech. Severní cesta měla směřovat přes Polsko a NDR do Porúří, dále přes státy Beneluxu až ke kanálu La Manche, kterého měla dosáhnout za dobu šesti týdnů. Pomoci měly i jaderné údery, jež by byly mířeny proti severoněmeckým přístavům. Jižní osa byla plánována přes území Maďarska a Rakouska a směřovala by k Mnichovu a Frankfurtu nad Mohanem. Tím by došlo k izolaci Itálie a NATO v oblasti Středomoří. S československou armádou bylo počítáno v boji na šumavských hřebenech a dále na německo-francouzské hranici na řece Rýnu. Bylo zřejmé, že při průchodu přes západoněmecké území by byla tato armáda z velké části zdecimována.²⁹

V čele vojsk VS stál sovětský generální štáb, s nímž musely být konzultovány a projednávány všechny vojenské otázky a akce. Stal se nejvyšší

²⁷ Blíže srov. *Varšavská smlouva* [online]. 2012 [cit. 2012-07-01]. Dostupné z WWW: <<http://www.csla.cz/armada/vs/varsavskasmlouva.htm>>.

²⁸ Blíže srov. GAVLAS, P. *Mezinárodní bezpečnost po skončení studené války*. Praha: Vysoká škola mezinárodních a veřejných vztahů Praha, 2007, s. 186.

²⁹ Blíže srov. NÁLEVKA, V. *Studená válka*. Praha: Triton, 2003, s. 90an.

K tématu také BLUTH, CH. *The Warsaw Pact and Military Security in Central Europe during the Cold War*. In: *Journal of Slavic Military Studies*. 2004, č. 17, s. 299 – 311.

vojenskou instancí. Vrchními veliteli ozbrojených sil byli maršálové SSSR. Prvním z nich byl v letech 1955–1960 Ivan Stěpanovič Koněv a posledním Nikolaj Vasiljevič Ogarkov v letech 1986–1991.³⁰

Příloha č. 1 obsahuje plný text Washingtonské smlouvy a Příloha č. 2 text Varšavské smlouvy. Právě při čtení jejího znění se nelze ubránit pocitu, že se její autoři inspirovali právě WS.³¹ Velmi patrné je to například v tom, že stejně jako NATO i tvůrci VS odkazují na 51. článek Charty OSN, který vnímá útok namířený proti jednomu státu jako útok proti všem členským státům. Došlo pouze k záměně pořadí – zatímco ve WS je tato zásada v 5. článku, ve VS ji lze nalézt ve 4. článku. Z každého dalšího článku VS je pak cítit nahlížení na problematiku bezpečnosti pootočenou optikou oproti tomu, jak ji vnímají západní země. Zcela zde chybí slova jako demokracie, svoboda jednotlivce, dodržování a ctění právního řádu, vedení diplomatických dialogů apod. Ve VS se pouze velmi často vyskytuje slovo mír a snaha o řešení mezinárodních sporů mírovou cestou. Jinými slovy i členům VS šlo o zajištění strategické stability ve světě.

Pro srovnání jsou velmi zajímavé materiály vydané k nejrůznějším výročí vzniku Varšavské smlouvy.³² Komunistická ideologie i rétorika a nenávist vůči Spojeným státům doslova sálá z každé věty. Podle těchto dokumentů musela být VS založena právě z důvodu obrany před imperialistickými Spojenými státy, které hned po druhé světové válce usilovaly o vznik agresivních vojenských bloků v Evropě, jež byly namířeny proti Sovětskému svazu a dalším socialistickým zemím. SSSR naproti tomu vystupuje v roli toho, kdo chce a vidí nutnost spolupráce se všemi zeměmi světa, aniž by na ně hleděl prizmatem ideologie. Nakonec však byl donucen 14. května 1955 vytvořit VS jako blok socialistických zemí proto, že se tyto státy ocitly vně zájmu velmocenského Západu. SSSR také obviňuje USA z toho, že hrubě narušují suverenitu ostatních členských států NATO a vměšují se do jejich vnitřních záležitostí.

³⁰ Blíže srov. NÁLEVKÁ, V. *Studená válka*. Praha: Triton, 2003, s. 90an.

³¹ Karel Durman ve své knize *Popely ještě žhavé* hovoří dokonce o tom, že text VS byl v podstatě opsán z WS. Blíže srov. DURMAN, K. *Popely ještě žhavé. Světová válka a nukleární mír*. Praha: Karolinum, 2004, s. 419.

³² Pro ilustraci může dobře posloužit БАХОВ, А. С. *Организация Варшавского договора*. Москва: Наука, 1971; nebo např. materiály vydávané k výročí vzniku Varšavské smlouvy: *Организация Варшавского договора 1955–1985. Документы и материалы*. Москва: Издательство политической литературы, 1986.

1.3 Události ovlivňující vztahy mezi Východem a Západem v rozmezí let 1949–1991

Následující podkapitola bude rozebírat ty historické momenty od roku 1949, které se nejvíce podepsaly na vzájemných vztazích zejména mezi SSSR jako nejvýznamnějším představitelem zemí Varšavské smlouvy a USA, Velkou Británií a Francií jako rozhodujícími státy Severoatlantické aliance. Z důvodu rozsahu i tématu práce nebudu jednotlivé události rozebírat zevrubně, ale spíše budu analyzovat samotné třecí plochy mezi výše uvedenými aktéry.

Ačkoli Severoatlantická aliance vlastnila atomové zbraně, na počátku studené války měla ve srovnání se Sovětským svazem skrovný počet konvenčních sil.³³ Korejská válka, jako jeden z prvních konfliktů studené války odehrávající se v letech 1950–1953,³⁴ ukázala členským zemím NATO, že bez struktury a s malým počtem divizí nebudou moci dostatečně a adekvátně čelit žádnému útoku ze strany nepřátelských států. Na základě těchto faktů se Aliance rozhodla urychlit proces vytváření struktury, již na konci roku 1953 skutečně dotvořila. Aby zvýšila počet svých divizí a získala kontrolu nad Středozemním mořem a vstupem do Černého moře, souhlasila na lisabonském summitu v roce 1952 s přijetím dalších dvou států – Řecka a Turecka. Počet jejích členů se tak rozrostl na čtrnáct. Navíc v témže roce vytvořila svou druhou strategickou koncepci založenou na předem určené obraně a hromadné odvetě.³⁵

Po vypuknutí korejské války se NATO začalo vážně zabývat začleněním Západního Německa do svých řad rovněž z důvodu rozšíření počtu divizí, což se sovětská diplomacie snažila všemožnými způsoby zvrátit. Přednesla návrh na sjednocení Německa³⁶ a jeho neutralizaci. Tento plán měl sice své příznivce, odpůrců však existovalo více. Do jejich čela se postavila německá

³³ Blíže srov. MASTNÝ, V. *Studená válka a sovětský pocit nejistoty 1947–1953. Stalinova léta*. Praha: Aurora, 2001, s. 88nn.

³⁴ Ke korejské válce: CUMINGS, B. *The Origins of the Korean War*. Princeton: Princeton University Press, 1990; NÁLEVKA, V. *Stalinova hra o zemi jižní svěžesti. Korejská válka 1950–1953*. Praha: Epocha, 2009; ТОПКУНОВ, А. *Загадочная война: корейский конфликт 1950–1953 годов*. Москва: Росспен, 2000.

³⁵ Podrobněji viz podkapitola 3.1.2.

³⁶ Německo bylo po válce rozděleno do 4 okupačních zón – americké, britské, francouzské a sovětské, v roce 1948 byla vytvořena tzv. trizonie, sdružení americké, britské a francouzské zóny. Sovětská zóna zůstala osamocena a stala se základem NDR. K problematice Německa po válce např. JUNKER, D. *The United States and Germany in the Era of the Cold War 1945–1968*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.

konzervativní strana s kancléřem Konrádem Adenauerem³⁷, který neutralizaci označil „za neštěstí pro Evropu ... i pro německý národ“.³⁸ Následovala pouze jednání mezi USA, Británií a Francií, které zaručily Německu, že bude vnímáno jako rovnocenný partner. Dne 27. května 1952 byla podepsána Smlouva o vytvoření Evropského obranného společenství.³⁹ Její vazba na NATO byla patrná z textu: „*ozbrojený útok na území kteréhokoli státu Evropského obranného společenství v Evropě... bude považován za útok proti všem členským zemím Severoatlantické smlouvy.*“⁴⁰

Ačkoli v Moskvě zemřel 5. března 1953 Stalin, ke změně politického kurzu zpočátku nedošlo. Moskva se stále snažila svolat jednání čtyř velmocí a prosadit neutralizaci Německa. Tzv. čtyřstranné jednání o Německu se konalo na přelomu ledna a února 1954. Ministr zahraničních věcí jakožto zástupce SSSR zde přišel s návrhem nejenom neutralizace Německa, ale dokonce rozpuštění NATO.⁴¹ Moskvě šlo o jediné: zabránit vojensko-politické konsolidaci západní Evropy. V březnu téhož roku požádala Moskva o začlenění do Aliance, ale neuspěla. V důsledku událostí předešlých let nakonec byla jako protiváha k NATO založena 14. května 1955 Varšavská smlouva.

Později po Stalinově smrti se sovětská politika začala pozvolna měnit a její konfrontační tón se oslaboval. Velkou měrou k tomu přispěl Nikita Sergejevič Chruščov, který stanul v čele Komunistické strany Sovětského svazu. Obrat jeho politiky je označován termínem „mírové soužití“, což znamená „*odmítnutí války jako nástroje k řešení sporných otázek a předpokládá také závazek všech států zřít se narušování územní integrity a suverenity ostatních států jakoukoli formou a pod jakoukoli záminkou.*“⁴² Přesto se nelze domnívat, že došlo k radikální změně ve vzájemných vztazích mezi Východem a Západem. Spíše se jednalo o uvolnění napětí, jež mezi stranami panovalo za Stalina. Důkazem toho může být konference

³⁷ Konrád Adenauer byl prvním německým kancléřem v letech 1949–1963. K jeho osobě a politice podrobněji: WILLIAMS, CH. *Adenauer. Otec nového Německa*. Praha: BB art, 2002; FREI, N. *Adenauer's Germany and the Nazi Past: the Politics of Amnesty and Integration*. New York: Columbia University Press, 2002.

³⁸ FIDLER, J. – MAREŠ, P. *Dějiny NATO*. Praha: Paseka, 1997, s. 74an.

³⁹ Tato smlouva sice byla podepsána, avšak její ratifikaci se nepodařilo prosadit ve francouzském parlamentu – proto nikdy nevešla v platnost. Více k tomu: KOVÁŘ, M. – HORČIČKA, V. *Dějiny evropské integrace I*. Praha: Triton, 2005, s. 93–103.

⁴⁰ Blíže srov. FIDLER, J. – MAREŠ, P. *Dějiny NATO*. Praha: Paseka, 1997, s. 76.

⁴¹ Tamtéž, s. 79.

⁴² Tamtéž, s. 81.

v Ženevě, na níž se v červenci 1955 sešli představitelé USA, Francie, Velké Británie a SSSR.⁴³ Jejím cílem mělo být vyřešení německé otázky, tedy sjednocení Německa, pomoc s uspořádáním svobodných voleb a poskytnutí práva na to, aby si Němci sami zvolili cestu svého budoucího směřování.⁴⁴ Pro zástupce SSSR to bylo naprosto nepřijatelné stejně jako plán otevřeného nebe, podle něhož mělo být umožněno prostřednictvím leteckého snímkování monitorování vojenské činnosti na území USA i SSSR.⁴⁵

Ačkoli sovětské vedení odmítalo riskovat jadernou válku se Západem a snažilo se s ním zlepšit vztahy, nevzdalo se svého úsilí o upevňování vlivu v satelitech⁴⁶ a jeho dalšího rozšiřování do zemí třetího světa zejména na úkor Západu a tedy i Aliance. Své postavení v těchto oblastech SSSR zakládal na ekonomické pomoci a vojenské podpoře.⁴⁷

Dokladem zmíněného je tzv. suezská krize, jež otrásla Blízkým východem a ve svých důsledcích změnila globální mocenskou rovnováhu. Odehrála se v Egyptě v roce 1956 a k hlavním aktérům, vedle této země, patřil Izrael, Velká Británie a Francie, jež si v oblasti hájily své zájmy. Několik let trvající napětí mezi Egyptem a židovským státem eskalovalo právě v roce 1956, kdy izraelské jednotky vnikly na Sinaj a postupovaly k Suezskému průplavu, jež měl strategický význam a byl jednou z tepen světového hospodářství. Zároveň se stal i předmětem sváru mezi Egyptem, na jehož území ležel, a Velkou Británií a Francií coby majoritními vlastníky společnosti, jež jej spravovala. Poté, co ji Egypt znárodnil, se Paříž i Londýn přidaly v ozbrojených útocích k Izraeli. Byť spojenci ukončili vojenskou operaci úspěšně a dosáhli kontroly nad Suezem, z hlediska politického utrpěli

⁴³ Ke konferenci v Ženevě: BISCHOF, G. – DOCKRILL, S., eds. *Cold War Respite: The Geneva Summit of 1955*. LA: Louisiana State University Press, 2000.

⁴⁴ Blíže srov. DURMAN, K. *Popely ještě žhavé. Světová válka a nukleární mír*. Praha: Karolinum, 2004, s. 422.

⁴⁵ Blíže srov. FIDLER, J. – MAREŠ, P. *Dějiny NATO*. Praha: Paseka, 1997, s. 83.

⁴⁶ Skutečnou tvář své politiky vůči satelitům velmi viditelně ukázalo v červnu roku 1956 při přemožení reformních snah v polské Poznani a v listopadu téhož roku, kdy násilně potlačilo i povstání v Maďarsku. Západ zůstal vůči sovětské intervenci do Maďarska pasivní. K této problematice: KRAMER, M. *The Soviet Union and the 1956 Crises in Hungary and Poland: Reassessments and New Findings*. In: *Journal of Contemporary History*. 1998, roč. 33, č. 2, s. 163–214.

⁴⁷ Blíže srov. HÝBNEROVÁ, S. *Mezinárodní vztahy po roce 1945*. Praha: Karolinum, 1997, s. 13. Pro srovnání: Stalin se v zemích třetího světa příliš neangažoval a dekolonizační procesy ponechával spíše náhodě. Šlo mu zejména o střední a východní Evropu. Naopak Chruščov svoji politiku zaměřoval více do oblasti třetího světa. K procesu dekolonizace: WESTED A. *The Global Cold War: Third World Interventions and the Making of Our Times*. New York: Cambridge University Press, 2005.

porážku. Spojené státy totiž razantně odmítly jejich postup a společně s RB OSN je přiměly k příměří a následnému stažení všech vojsk z oblasti.⁴⁸

Svoji roli v konfliktu sehrála také Moskva, která se snažila rozšířit svůj vliv i do oblasti Blízkého Východu. SSSR nabídl USA spolupráci v postupu proti agresorům, avšak Američané ji odmítli a dali tak jasně najevo, že by se postavili proti jakémukoli sovětskému zásahu; jinými slovy postavili se proti jakémukoli šíření sovětského vlivu do arabského prostředí.⁴⁹

Výsledkem celé krize bylo upevnění moci egyptského vůdce Násira, oslabení blízkovýchodní politiky Velké Británie a Francie, zvýšení pomoci zemím Blízkého a Středního Východu ze strany USA, jak v oblasti hospodářství, tak i vojenství, a také poodhalení neshod mezi západními zeměmi, čehož Moskva hodlala v budoucnu využít.⁵⁰ I přes vzájemné rozepře se však Velká Británie, Francie i USA společně dokázaly vymezit proti SSSR. Tím, že SSSR pronikl do oblasti třetího světa, získal nové možnosti a větší pole působnosti. V návaznosti na události roku 1956 byla Aliance nucena přistoupit k vytvoření nové, v pořadí již třetí, strategické koncepce.⁵¹

V roce 1958 Chruščov zaměřil svoji pozornost na Berlín a rozehrál tak další kolo studené války. Německá metropole byla, stejně jako celá země, rozdělena na část západní a východní. Do Západního Berlína a pak dále do SRN utíkala řada lidí z východní NDR. Jednalo se zejména o vzdělané lidi, jejichž odchod znamenal obrovské ztráty pro slabou ekonomiku Východního Německa. Sovětský svaz předal dne 27. listopadu 1958 západním zemím ultimátum. Podle něj měla americká, britská a francouzská vojska nejdéle do šesti měsíců odejít z území Západního Berlína proto, aby se mohl stát „svobodným městem“. V případě nesplnění požadavků hrozil SSSR, že NDR ovládne přístupové cesty do Západního Německa. Pokud by k tomu skutečně došlo, Američané, Britové i Francouzi by museli jednat s vládou NDR, již neuznávali za legitimní, aby mohli do svého

⁴⁸ Blíže srov. HÝBNEROVÁ, S. *Mezinárodní vztahy po roce 1945*. Praha: Karolinum, 1997, s. 13. K suezské krizi např. také WANNER, Jan. *Bitva o Suez. Studená válka, druhý arabsko-izraelský konflikt a britsko-francouzská intervence v Egyptě*. Praha: Libri, 2006; KUNZ, D. *The Economic Diplomacy of the Suez Crisis*. Chapel Hill, NC: University of North Carolina Press, 1991; HAHN, P. *The United States, Great Britain, and Egypt, 1945–1956: Strategy and Diplomacy in the Early Cold War*. Chapel Hill, NC: University of North Carolina Press, 1991.

⁴⁹ Blíže srov. NÁLEVKA, V. *Studená válka*. Praha: Triton, 2003.

⁵⁰ Blíže srov. NÁLEVKA, V. *Horké krize studené války*. Praha: Vyšehrad, 2010, s. 89nn.

⁵¹ Podrobněji viz podkapitola 3.1.3.

sektoru vstoupit. NATO sovětské ultimátum ostře odmítlo a veškerá jednání přeneslo do diplomatické roviny. Následující tři roky se nesly ve znamení vyjednávání mezi SSSR a USA, kdy se ukazovaly náznaky možného kompromisu. Přesto došlo k vyvrcholení berlínské krize v létě roku 1961. V noci z 12. na 13. srpna 1961 nechala vláda NDR tajně vystavět zeď oddělující východní část od západní.⁵² Chruščov se stále nemohl vypořádat se začleněním Západního Německa do struktur NATO v roce 1955. Navíc nadměrná kritika ze strany domácích odpůrců za jeho přílišný liberalismus i problémy s odlivem inteligence z Východního Německa vedly k tomu, že vydal v roce 1958 ultimátum, jímž dával Západu najevo rozhodnost a velmocenskou sílu SSSR.⁵³

K jedné z nejzávažnějších mezinárodních krizí, při níž se svět pohyboval na samém okraji nukleární války, došlo v roce 1962. Do dějin vešla pod označením karibská krize a k jejím hlavním aktérům patřily Spojené státy, Sovětský svaz a Kuba orientující se právě na SSSR.⁵⁴

Sovětský svaz v reakci na rozmístování amerických raket středního doletu na území Turecka a Itálie využil spřátelené Kuby a rozhodl se na ní, kvůli její geostrategické poloze, vybudovat odpalovací zařízení pro útočné jaderné rakety, které bez výraznějších obtíží mohly zasáhnout Washington i další města na jihovýchodě Spojených států, ve Střední Americe nebo v oblasti Karibiku.⁵⁵ V květnu roku 1962 byl vypracován sovětským štábem generálů tzv. plán Anadyr, podle něhož měla stavba probíhat. První raketové základny byly hotovy již v říjnu, avšak USA stále ještě nic netušily. Až 10. října přinesl americký satelit snímky rozestavěných odpalovacích ramp. Pro ověření vyslali Američané o čtyři dny později letoun, který potvrdil záznam ze satelitu. O to nepříjemnější bylo pro USA, a snad ještě více pro CIA, zjištění, že sovětská raketová základna nebyla prakticky nijak maskována a byla tedy poměrně snadno odhalitelná a viditelná. USA musely urychleně začít jednat a nalézt se SSSR společnou cestu z nastalé krize, neboť svět

⁵² Blíže srov. VYKOUKAL, J. a kol. *Východ. Vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944–1989*. Praha: Libri, 2000, s. 331nn.

K německé otázce: GARTON, A. T. *In Europe's Name. Germany and the Divided Continent*. London: Vintage, 1994; MÜLLER, H. et al. *Dějiny Německa*. Praha: NLN, 1995.

⁵³ Blíže srov. NÁLEVKA, V. *Horké krize studené války*. Praha: Vyšehrad, 2010, s. 100.

Srov. také SELVAGE, D. *Khrushchev's November 1958 Ultimatum: New Evidence from the Polish Archive*. In: CWIHP Bulletin. 1998, č. 11.

⁵⁴ Blíže srov. NÁLEVKA, V. *Studená válka*. Praha: Triton, 2003, s. 128.

⁵⁵ Blíže srov. FIDLER, J. – MAREŠ, P. *Dějiny NATO*. Praha: Paseka, 1997, s. 122.

se ocitl na prahu nukleární katastrofy. Po počáteční bloádě sovětských lodí přistoupily USA k jednání a dohodly se s Chruščovem, že demontuje své rakety z území Kuby za to, že bude zachován Castrův režim v zemi. V tajném dodatku ve smlouvě stálo, že Spojené státy stáhnou své rakety z turecké Anatolie i Itálie.⁵⁶

Lze vymezit tři příčiny, jež přivedly Chruščova k rozmístění raket na Kubě. První z nich souvisí s jeho kritiky, kteří naráželi na směřování zahraniční politiky, jež dle nich byla do značné míry založena na tzv. ústupnosti před Západem. Chruščov jim tímto krokem ukázal, že se mýlí, neboť postup proti Západu byl velmi tvrdý. Jako další důvod se uvádí, že SSSR chtěl vyrovnat nerovnováhu v počtu nosičů jaderných zbraní. Poslední příčinou pak byla snaha SSSR ukázat, že i on je schopen umístit své zbraně nedaleko území USA – stejně tak, jako USA rozmístily své nosiče nedaleko hranic SSSR, na území Turecka.⁵⁷

Po celou dobu karibské krize stály členské státy NATO po boku USA, i když někteří evropští spojenci si neodpustily štiplavé komentáře. Podle některých v té době Spojené státy na vlastní kůži zakoušely citelný střet se SSSR, který před časem zažívala Evropa v době berlínské krize a který vnímaly ne právě empaticky. Aliance si nemohla dovolit nesoudržnost, proto ani návrh řešení krize nevyvolal mezi členy spory.⁵⁸

Karibská krize byla výstražným upozorněním pro Východ i Západ, neboť nechybělo mnoho a mohla se stát zcela nekontrolovatelnou a zničující pro svět. Těchto několik měsíců přispělo ke změně tónu mezi oběma stranami. Kennedy a Chruščov uzavřeli Smlouvu o zákazu jaderných zkoušek, zřídili horkou linku mezi Washingtonem a Moskvou a posunuli vzájemné vztahy k tzv. politice détente neboli uvolňování. K ní přispěla i tzv. Harmelova doktrína.⁵⁹

V prosinci roku 1966 Severoatlantická rada pověřila bývalého belgického ministra zahraničních věcí Pierra Harmela, aby vytvořil studii

⁵⁶ Blíže srov. NÁLEVKA, V. *Studená válka*. Praha: Triton, 2003, s. 128nn.

Ke karibské krizi viz také: NÁLEVKA, V. *Karibská krize*. Praha: ISV, 2001; FURSENKO, A. – NAFTALI, T. *One Hell of a Gamble: Khrushchev, Kennedy, Castro and the Cuban Missile Crisis, 1958–1964*. London: John Murray, New York, 1997.

⁵⁷ Blíže srov. ЗУБОВ, А. Б. *История России. XX век: 1939–2007*. Москва: Астрель, 2010, s. 374an.

⁵⁸ Blíže srov. FIDLER, J. – MAREŠ, P. *Dějiny NATO*. Praha: Paseka, 1997, s. 125.

⁵⁹ Blíže srov. HÝBNEROVÁ, S. *Mezinárodní vztahy po roce 1945*. Praha: Karolinum, 1997, s. 14. Více k Harmelově doktríně: BOZO, F. *Détente versus Alliance: France, the United States and the Politics of the Harmel Report*. In: *Contemporary European History*. 1998 roč. 7, č. 3, s. 343–360.

o budoucích úkolech Aliance. Dokument analyzoval změny, jež se odehrály v mezinárodním prostředí od roku 1949, a upozornil, že nově na významu nabyly politické úkoly Aliance. K nim patřilo hlavně vytváření stabilnějších vzájemných vztahů na základě dialogu. Ve zprávě se také uvádělo, „že vojenská bezpečnost a politika uvolňování nejsou protikladné, nýbrž se doplňují, a že kolektivní obrana hraje ve světové politice úlohu stabilizačního faktoru.“⁶⁰ Ve vztahu k zemím Varšavské smlouvy vyjadřovala doktrína naději, že si vlády těchto států uvědomí výhody, jež plynou ze spolupráce v úsilí o hledání mírových řešení, a budou se snažit překonávat nepřirozené bariéry mezi východní a západní politikou. Pomoci jim k tomu měla politika détente. Cíl Aliance, jak bylo uvedeno ve zprávě, se týkal dosažení „spravedlivého a trvalého mírového uspořádání v Evropě, provázeného přiměřenými bezpečnostními zárukami“.⁶¹ Harmelova doktrína však byla realistická a předvíдалa, že status quo, panující na evropském kontinentě, bude ještě po nějakou dobu přetrvávat. Politika détente⁶² měla přispívat k tomu, aby „tento status quo byl co nejuvolněnější a nesnesitelnější“.⁶³

I když byly tendence vymezené v Harmelově doktríně pošramoceny invazí vojsk Varšavské smlouvy do Československa v srpnu roku 1968,⁶⁴ západní země, především SRN, již v roce 1969 zahájily tzv. Ostpolitik⁶⁵, pod níž lze spatřovat pozitivnější přístup k jednání se zeměmi Varšavské smlouvy. První výsledky této politiky se dostavily 12. srpna 1970, neboť byla mezi SRN a SSSR podepsána dohoda o zřeknutí se síly a uznány hranice na Odře a Nise.⁶⁶

Sovětská i americká administrativa zažila na konci 60. let změnu ve vedení. Prvním tajemníkem KSSS se stal Leonid Iljič Brežněv a novým prezidentem USA byl zvolen republikán Richard Nixon. Jeho poradcem pro otázky bezpečnosti byl ustanoven v roce 1973 státní tajemník Henry Kissinger. USA

⁶⁰ KAŠÍK, V. *NATO – Bezpečnost pro Evropu*. Praha: Ministerstvo obrany CR, 1997, s. 10.

⁶¹ Tamtéž, s. 10.

⁶² K politice détente: WENGER, A. *Crisis and Opportunity: NATO and the Multilateralization of Détente, 1966–68*. In: *Journal of Cold War Studies*. 2004, roč. 6, č. 1, s. 22 – 74; GARTHOF, R. L. *Détente and Confrontation. American-Soviet Relations from Nixon to Reagan*. Washington: Brookings Institution, 1994.

⁶³ KAŠÍK, V. *NATO – Bezpečnost pro Evropu*. Praha: Ministerstvo obrany CR, 1997, s. 10.

⁶⁴ Jednalo se o potlačení liberálních tendencí v Československu ze strany Varšavské smlouvy. Blíže k tomu: EMMERT, F. *Rok 1968 v Československu*. Praha: Vyšehrad, 2007; SKILLING, G. *Czechoslovakia's Interrupted Revolution*. Princeton: Princeton University Press, 1978.

⁶⁵ K německé Ostpolitik: WHETTEN, L. *Germany's Ostpolitik: Relation between the Federal Republic and the Warsaw Pact Countries*. London: Oxford University Press, 1971.

⁶⁶ Blíže srov. FIDLER, J. – MAREŠ, P. *Dějiny NATO*. Praha: Paseka, 1997, s. 153.

pod jejich vedením zažily obrovský obrat: od ideologických norem, které určovaly manévrovací prostor americké diplomacie po celá desetiletí, až k nové politice založené na maximálním realismu, jenž spočíval na základech détente.⁶⁷ I Brežněv se nehodlal odklonit od politiky uvolňování. Jedním z důvodů byla jeho obava, že dojde ke sblížení USA a Číny na úkor sovětských bezpečnostních zájmů.⁶⁸

Mezi oběma bloky probíhala od listopadu 1969 bilaterální jednání týkající se omezování jaderných zbraní, která se označují jako tzv. *SALT – Strategic Arms Limitation Talks*. V květnu 1972 americký prezident Nixon přijel do Moskvy na oficiální návštěvu, během níž došlo k podepsání dvou smluv. První z nich – SALT I⁶⁹ – omezovala počet mezikontinentálních raket, a druhá, Smlouva o antiraketách ABM (*Anti-Ballistic Missile Treaty*), nastavovala parametry systému protiraketové obrany. Do této doby mohly mít obě supervelmoci dva protiraketové systémy, avšak podpisem Smlouvy ABM se snížil jejich počet pouze na jeden. SSSR se rozhodl bránit hlavní město Moskvu, a USA si chtěly zbudovat tento systém pro ochranu základny mezikontinentálních balistických střel. Jaderné rakety se měly stát vzácnější a riziko jejich použití mělo být co nejvíce eliminováno. SALT I také zahrnovala Smlouvu o omezení systémů protiraketové obrany a Dočasnou dohodu o některých opatřeních k omezení strategických útočných zbraní. Tato Dohoda „přinesla první limity pro maximální počty mezikontinentálních balistických řízených střel, balistických střel odpalovaných z ponorek a raketonosných ponorek s jaderným pohonem“⁷⁰ a platila do června roku 1979, kdy byl podepsán SALT II.

Dalším důležitým mezníkem ve vývoji vzájemných vztahů mezi Východem a Západem byla Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě konající se v Helsinkách od 22. listopadu 1972. Prvotní impuls k jejímu vzniku daly země Varšavské smlouvy, které se v roce 1969 sešly na schůzce v Budapešti. Právě z ní vzešel návrh, jenž vyzýval státy NATO ke svolání konference o evropské bezpečnosti. SSSR se totiž obával, že by ochládající vztahy mezi ním a ČLR mohly

⁶⁷ Blíže srov. FIDLER, J. – MAREŠ, P. *Dějiny NATO*. Praha: Paseka, 1997, s. 150.

⁶⁸ Blíže srov. HÝBNEROVÁ, S. *Mezinárodní vztahy po roce 1945*. Praha: Karolinum, 1997, s. 15. K čínsko-sovětským a čínsko-americkým vztahům: CHANG, G. *Friends and Enemies: The United States, China, and the Soviet Union, 1948–1972*. Stanford: Stanford University Press, 1990; FOOT, R. *The Practice of Power: US Relations with China since 1949*. Oxford: Clarendon Press, 1995.

⁶⁹ Podrobněji k historii SALT: NEWHOUSE, J. *Cold Dawn: The Story of SALT*. New York: Holt, Rinehart, 1973.

⁷⁰ FIDLER, J. – MAREŠ, P. *Dějiny NATO*. Praha: Paseka, 1997, s. 160.

mít negativní dopad na jeho vztahy s Evropou.⁷¹ Aliance projevila o konferenci s touto tematikou zájem, avšak zdůraznila, že se nechce účastnit pouze planých diskusí, jež by mohly sloužit propagandistickým zájmům Moskvy. Předcházet tomu měla důsledná příprava a jasná náplň, program i kritéria konference, aby výsledkem byly konstruktivní závěry.⁷² Na shromáždění byly probírány tři velké „koše“ problémů. První z nich se věnoval evropské bezpečnosti. Každý stát se měl při řešení mezinárodních konfliktů zříci užití síly. Diskutována byla i neměnnost hranic jednotlivých zemí a jejich suverenity v řešení vnitřních záležitostí. Druhý „koš“ se dotýkal obchodní, technologické a průmyslové spolupráce. Byl jediný, v němž došlo k plné shodě mezi konferujícími státy. Poslední téma se věnovalo otázkám humanitárním, problémům volné výměny informací, kontaktům mezi členy rodiny žijícími v obou částech železné opony a problematice lidských práv. Právě tento třetí „koš“ dělal Sovětskému svazu největší problémy. Nakonec Brežněv celý Závěrečný akt podepsal v původně navrhované verzi ukonejšěn tím, že mnohem důležitější jsou právě dva první „koše“.⁷³ Opak byl však pravdou. Byl to právě třetí „koš“, na jehož základě se již od následujícího roku počaly vytvářet v zemích sovětského bloku helsinské skupiny, jejichž úkolem bylo dohlížení na plnění mezinárodních smluv v oblasti lidských práv. V případě jejich nedodržování byl SSSR vystaven silnému tlaku a kritice ze strany demokratických zemí.⁷⁴

Diskuse nad problematikou odzbrojování šly napříč celými 70. léty. V roce 1979 byla na setkání amerického demokratického prezidenta Jamese Cartera a Leonida Brežněva ve Vídni signována Smlouva o omezení strategických útočných zbraní, tedy tzv. SALT II.⁷⁵ Z důvodu sovětské invaze do Afghánistánu však byla americkým Senátem odmítnuta a nevešla nikdy v platnost. I přes to obě země meze nastavené v SALTu II akceptovaly a to až do roku 1985, do kdy byla stanovena platnost dohody. „*Základem smlouvy byla limitace počtů všech tří prvků strategické*

⁷¹ V této době se zhoršovaly vztahy mezi SSSR a ČLR kvůli územním hranicím na řece Ussuri. Blíže: SYRUČEK, M. *Tajná zbraň na Ussuri*. Praha: Epocha, 2010.

⁷² Blíže srov. WANNER, J. *Brežněv a východní Evropa 1968–1982*. Praha: Univerzita Karlova, 1995, s. 39an.

⁷³ Blíže srov. ЗУБОВ, А. Б. *История России. XX век: 1939–2007*. Москва: Астрель, 2010, s. 441an.

⁷⁴ Tamtéž, s. 441.

K problematice lidských práv: АЛЕКСЕЕВА, Л. М. *История инакомыслия в СССР*. Москва, Зацепя, 2001; ГЛУШКОВА, С. И. *Права человека в России*. Москва: Права человека, 2004.

⁷⁵ Pro větší orientaci v problematice vyjednávání o SALTu: TALBOTT, S. *Endgame: The Inside Story of SALT II*. New York: Harper & Row, 1979.

triády, stanovení maximálních počtů hlavic na jednotlivých zbraňových systémech a zavádění jejich nových typů do výzbroje.“⁷⁶ Další jednání se obnovila až v roce 1982. Tehdy se dotýkala snižování počtu strategických zbraní. K finálnímu podpisu nové smlouvy došlo až v červenci roku 1991 mezi Georgem Bushem starším a Michailem Gorbačovem.⁷⁷

V prosinci roku 1979 začala sovětská invaze do Afghánistánu⁷⁸ a zasáhla do tamní občanské války, která probíhala mezi frakcí komunistů a mudžáhidů. Brežněv v tomto konfliktu realizoval vlastní mocenské zájmy – snažil se získat přístup k ropným nalezištím Perského zálivu a chtěl podpořit a stabilizovat režim, který byl Moskvě nakloněný – pomáhal v zemi prosazovat socialistický režim.⁷⁹ Nejprve USA v čele s Jamesem Carterem a následně podle jejich vzoru i ostatní státy Aliance se tvrdě postavily proti SSSR a jeho agresivní zahraniční politice. Vyhlásily embargo na všechny obchodní i hospodářské vztahy, omezily námořní a leteckou dopravu a přerušily veškeré vědecké, technické, kulturní i sportovní styky.⁸⁰ Byla také vydána tzv. Carterova doktrína. SSSR byl zaskočen chováním Západu a k celé situaci se dokázal vyjádřit až v roce 1980 po jednání zemí Varšavské smlouvy, které se toho roku sešly k 25letému výročí od svého vzniku. Východ znatelně změnil svoji rétoriku a nabídl Západu započít jednání o stažení vojsk z cizích území a ve vzájemných vztazích vynechat sílu při řešení sporů.⁸¹

Na konci sedmé dekády 20. století byl již evidentní úpadek Brežněvova režimu. Sovětský svaz se pod jeho vedením začínal otřásat v oblasti ekonomické, hospodářské, ekologické, demografické i morální. Naopak Západ se úspěšně

⁷⁶ FIDLER, J. – MAREŠ, P. *Dějiny NATO*. Praha: Paseka, 1997, s. 162.

⁷⁷ Blíže srov. NÁLEVKA, V. *Studená válka*. Praha: Triton, 2003, s. 193.

⁷⁸ K sovětské invazi do Afghánistánu: HAMMOND, T. T. *Red Flag over Afghanistan: The Communist Coup, the Soviet Invasion, and the Consequences*. Boulder: Westview, 1984; NOVÁK, M. *Džihád proti Kremlu. Sovětská válka v Afghánistánu a zrod Al-Káidy*. Praha: Epocha, 2008.

⁷⁹ Blíže srov. VYKOUKAL, J. a kol. *Východ. Vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944–1989*. Praha: Libri, 2000, s. 517 nn.

⁸⁰ USA a další státy bojkotovaly olympiádu, jež se konala v roce 1980 v Moskvě.

⁸¹ Blíže srov. FIDLER, J. – MAREŠ, P. *Dějiny NATO*. Praha: Paseka, 1997, s. 176.

K sovětsko-americkým vztahům za J. Cartera: WESTAD, O. A., ed. *The Fall of Détente: Soviet–American Relations during the Carter Years*. Oslo: Scandinavian University Press, 1997.

vzpamatoval z hospodářské deprese a ropných šoků, které zažil v obou polovinách 70. let.⁸²

Nástupcem Jamese Cartera v úřadu amerického prezidenta se v letech 1981–1989 stal republikán Ronald Reagan⁸³. Silné přesvědčení o škodlivosti komunismu určilo směr jeho zahraniční politiky. Vyzval také ostatní členské státy NATO, aby se neodvracely od těch zemí, kterým byl komunismus doslova vnucen. SSSR označil za říši zla, „za zločinné impérium, schopné kvůli svým světovládným cílům spáchat jakýkoli zločin, lhát a podvádět“.⁸⁴ Reaganova administrativa vytvořila v roce 1983 rozsáhlý program s názvem Strategická obranná iniciativa (*Strategic Defence Initiative SDI*), jinak také označovaný jako Hvězdné války, jenž měl napomoci ke zhroucení sovětské ekonomiky. Byl vystavěn na tzv. závodech ve zbrojení. Podle něj mělo dojít k vybudování obranného systému chránícího USA před nepřátelskými střelami, které měly být zničeny ještě v letu a před dopadem na americké území.⁸⁵ Přestože tento systém nebyl použit, technologické přípravy nebyly marné, neboť posloužily při vytvoření dnešní protiraketové obrany.

Reagan věřil, že komunismus lze odstranit a SSSR tzv. uzbrotit. SSSR sice patřil k jaderným velmocím, ale na technologický vývoj ve zbraňových systémech neměl prostředky. Zemědělství bylo hluboce zaostalé, průmysl neefektivní a životní úroveň většiny obyvatelstva žalostná. Svoji roli na této situaci sehrála i dlouhotrvající válka v Afghánistánu.⁸⁶

Ke společnému stolu zasedl Reagan v Ženevě v roce 1985 společně s Michailem Gorbačovem, který nahradil v Kremlu krátce vládnoucího Jurije Andropova a Konstantina Černěnka. Gorbačov prosazoval politiku evropské bezpečnosti, navázání dialogu a spolupráce, snižování mezinárodního napětí mezi Východem a Západem a omezení zbrojení, které stále více posunovalo SSSR

⁸² Blíže srov. NÁLEVKA, V. *Studená válka*. Praha: Triton, 2003, s. 189.

⁸³ K politice R. Reagana: GARTHOF, R. L. *Détente and Confrontation. American-Soviet Relations from Nixon to Reagan*. Washington: Brookings Institution, 1994.

⁸⁴ FIDLER, J. – MAREŠ, P. *Dějiny NATO*. Praha: Paseka, 1997, s. 179.

⁸⁵ Blíže srov. NÁLEVKA, V. *Studená válka*. Praha: Triton, 2003, s. 212an.

K problematice SDI: FITZGERALD, F. *Way Out There in the Blue: Reagan, Star Wars, and the End of the Cold War*. New York: Simon & Schuster, 2000.

⁸⁶ Blíže srov. NÁLEVKA, V. *Studená válka*. Praha: Triton, 2003, s. 214.

Podrobněji k sovětské ekonomické situaci: HANSON, P. *The Rise and Fall of the Soviet Economy*. London and New York: Longmans, 2003.

na úroveň rozvojových zemí. Oba představitelé vydali prohlášení, že jadernou válku nelze vyhrát. I když jejich vztahy zůstaly i nadále chladné, předpokládalo se, že Reaganův program SDI nebude v dohledné době spuštěn.⁸⁷

Další setkání obou státníků se odehrálo o rok později, v roce 1986, v islandském Reykjavíku. Gorbačov přednesl Reaganovi návrh na 50% snížení jaderných zbraní v průběhu následujících pěti let a po dobu deseti roků pozastavení rozmisťování zbraní v kosmickém prostoru. Tento druhý nárok směřoval proti SDI, které SSSR chtěl stůj co stůj zablokovat. Reagan do jisté míry akceptoval Gorbačovův návrh, jejich jednání však skončila opět na problému SDI. Gorbačov se napříště rozhodl při vzájemných stycích oddělit otázku omezování jaderných zbraní a SDI.⁸⁸

Velmi důležitým mezníkem se stala konference ve Washingtonu. Dne 17. prosince 1987 byla mezi Východem a Západem „*podepsána dohoda o stažení a likvidaci všech sovětských a amerických raket středního dosahu (od 500 do 5500 km) z Evropy. ...Byla to první dohoda, která vedla ke skutečnému snížení počtu jaderných zbraní. Dohoda byla považována za začátek konce studené války.*“⁸⁹ Jednalo se o smlouvu zkráceně označovanou jako INF (*Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty*).

V roce 1988 navíc Gorbačov přijal novou doktrínu, v níž SSSR vyhlásil snížení sovětských ozbrojených sil o půl milionu vojáků a charakter divizí v evropské části SSSR byl změněn z útočných na obranné. V témže roce byla uzavřena i dohoda, která stanovila, že poslední sovětské vojáky odejdou z Afghánistánu v únoru 1989.⁹⁰

V prosinci roku 1989 se sešel již nový americký prezident George Bush starší s Gorbačovem na konferenci na Maltě. Přestože nebyla podepsána žádná smlouva, je tato konference vnímána jako konec studené války. Ostatně Gorbačov na ní uvedl: „*Opouštíme jednu epochu, studenou válku, a vstupujeme do nové.*“

⁸⁷ Blíže srov. VYKOUKAL, J. a kol. *Východ. Vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944–1989*. Praha: Libri, 2000, s. 654.

Více k politice a společným jednáním Reagana a Gorbačova: MATLOCK, J. F. *Reagan and Gorbachev: How the Cold War Ended*. New York: Random House, 2004.

⁸⁸ Blíže srov. VYKOUKAL, J. a kol. *Východ. Vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944–1989*. Praha: Libri, 2000, s. 654.

⁸⁹ Tamtéž, s. 658.

⁹⁰ Blíže srov. VYKOUKAL, J. a kol. *Východ. Vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944–1989*. Praha: Libri, 2000, s. 656an.

Jeho slova i předpokládanou změnu potvrdil Bush slovy: „*Spojené státy a Sovětský svaz vstupují do nové éry vzájemných vztahů.*“⁹¹ Nejenom tyto dvě země našly společnou cestu k dialogu. I dřívější protivníci Severoatlantická aliance a Varšavská smlouva se nyní dokázaly shodnout a stvrdit svými podpisy dva důležité dokumenty. První z nich, Smlouva o omezení konvenčních ozbrojených sil v Evropě (*Conventional Forces in Europe – CFE*), stanovila limity a určila přesné počty jednotlivých druhů konvenčních ozbrojených sil. Byla podepsána 11. listopadu 1990. Druhý dokument s názvem START I pak završil dlouholetá jednání mezi SSSR a USA o snížení počtu jaderných zbraní. Představitelé východní i západní polokoule jej signovali v Moskvě 31. července 1991.⁹²

Ve Východním Německu padla 9. listopadu 1989 berlínská zeď; tato událost se stala předzvěstí konce rozdělené Evropy. Po jednáních čtyř velmocí a zástupců obou německých států byl podle Smlouvy 2 + 4 vytvořen mezinárodně právní předpoklad na sjednocení Německa, k němuž došlo 3. října 1990. Definitivně tak byla vyřešena tzv. německá otázka.⁹³ Od roku 1989 se též začaly v jednotlivých zemích Varšavské smlouvy hroutit komunistické režimy a země v řetězové reakci postupně vyhlášovaly nezávislost. Varšavská smlouva ani Sovětský svaz již nemohly dále existovat. Události druhé poloviny 80. let přispěly k jejímu rozpuštění k 1. červenci 1991 a na základě tzv. Bělověžských dohod podepsaných 8. prosince 1991 došlo k rozpadu SSSR a zároveň vytvoření SNS. Velký otazník se vznášel nad nutností a potřebou další existence Severoatlantické aliance. Ačkoli vznikla v době studené války z důvodu hrozícího nebezpečí ze strany SSSR, na počátku 90. let se velmi rychle dokázala adaptovat na nově nadcházející atmosféru bezpečnostního a mezinárodního prostředí. Po několika zasedáních a summitech (například v Turnberry a Londýně)⁹⁴ byly zformulovány kroky směřující k přeměně

⁹¹ *Studenou válku ukončili až Bush s Gorbačovem* [online]. 2012 [cit. 2012-07-07]. Dostupné z WWW: <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/kalendarium/74218-studenou-valku-ukoncili-az-bush-s-gorbacovem/>>.

K tomu také: TALBOTT, S. *At the Highest Levels: The Inside Story of the End of the Cold War*. Boston: Little, Brown, 1993.

⁹² Blíže srov. VYKOUKAL, J. a kol. *Východ. Vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944–1989*. Praha: Libri, 2000, s. 658an.

⁹³ Blíže srov. NÁLEVKA, V. *Studená válka*. Praha: Triton, 2003, s. 219.

K otázce sjednocení Německa: EHLE, T. *USA a znovusjednocení Německa*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006.

⁹⁴ Blíže srov. KAŠÍK, V. *NATO – bezpečnost pro Evropu*. Praha: Ministerstvo obrany ČR – AVIS, 1997, s. 15an.

Aliance a již v roce 1991 byla představena její strategická koncepce⁹⁵ s úkoly a cíli pro následující desetiletí.

⁹⁵ Podrobněji viz podkapitola 3.2.1.

2 Vývoj vzájemných vztahů Severoatlantické aliance a Ruské federace od rozpadu SSSR do současnosti

Hlavní kapitola bakalářské práce je rozdělena do šesti částí, které věnují pozornost transformačním procesům NATO a RF po ukončení studené války, jejich vztahům v první i druhé polovině 90. let i změnám, které se dostavily po teroristických útocích 11. září 2001. Zaměřuji se také na problematiku protiraketové obrany a aktuální vztahy mezi zmíněnými aktéry.

Jak jsem již na konci předchozí kapitoly uvedla, zánik SSSR doprovázel i rozpad mezinárodních organizací vzniklých ve Východním bloku. Varšavská smlouva, tedy hlavní pilíř vojenské bezpečnosti Východního bloku, ukončila svou činnost několik měsíců před podpisem tzv. Bělověžských dohod, jež definitivně uzavřely éru SSSR. Naproti tomu NATO se stalo vojenskou organizací, která vyšla z bipolární konfrontace vítězně. Jejím hlavním úkolem v době studené války bylo vyvažování vlivu Varšavské smlouvy, potažmo SSSR, a zajišťování bezpečnosti Západu. Změny, přicházející v 90. letech s rozpadem SSSR, s sebou přinášely i pro NATO zcela zásadní existenciální otázky.

Novodobá spolupráce mezi Ruskou federací a Severoatlantickou aliancí probíhá v rámci teoretického konceptu tzv. kooperativní bezpečnosti,⁹⁶ který ji provází téměř po celou dobu od rozpadu SSSR. NATO se snaží prostřednictvím kooperace a budování důvěry předcházet možným konfliktům a vytvářet partnerství. Vzájemné vztahy a spolupráce vždy oscillovaly mezi vřelejšími a chladnějšími obdobími.⁹⁷ Jednou z největších krizí byl zásah NATO v Kosovu v roce 1999 či ruský zásah v Gruzii v srpnu roku 2008.

⁹⁶ Koncept kooperativní bezpečnosti je spojen především se jmény Ashtona Cartera, Williama Perryho a Johna Steinbrunera. Tento koncept v jejich pojetí představuje především nástroj sloužící k předcházení ozbrojených konfliktů a klade důraz na prevenci vzniku možné agrese. Důležitá je tedy spolupráce států při řešení bezpečnostních problémů, která mezi nimi buduje důvěru, vzájemnou kontrolu a vede k regulaci zbrojení. Prostřednictvím těchto opatření přispívá k vytváření stability v mezinárodním prostředí. Blíže srov. KŘÍŽ, Z. *Adaptace Severoatlantické aliance na nové mezinárodní bezpečnostní prostředí*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006, s. 12an.

⁹⁷ Blíže srov. KŘÍŽ, Z. *Adaptace Severoatlantické aliance na nové mezinárodní bezpečnostní prostředí*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006, s. 70.

2.1 Transformace Severoatlantické Aliance a Ruské federace po ukončení bipolární konfrontace

NATO bylo na počátku 90. let postaveno před zcela novou realitu mezinárodních vztahů. Konec bipolárního konfliktu, který vládl Evropě po dlouhá desetiletí, uznala Aliance ve své londýnské deklaraci v červenci roku 1990.⁹⁸ Diskuse, jež se v té době rozhořela kolem její další existence, byla však velmi pestrá a zahrnovala pádné argumenty příznivců další činnosti NATO i těch, kteří tvrdili, že s koncem studené války by měla skončit i éra Severoatlantické aliance.

Na roli NATO v nově uspořádaném mezinárodním systému nahlíželi mnozí teoretici mezinárodních vztahů velmi odlišně. John Mearsheimer, hlavní představitel tzv. realistické tradice mezinárodních vztahů, po ukončení studené války předpokládal její rozpad. Stabilitu evropského kontinentu dle něj mělo zajišťovat několik evropských mocností, které by vzájemně vyvažovaly svou moc a zájmy tak, jak tomu bylo v době po Vídeňském kongresu.⁹⁹ Mearsheimer tvrdil, že bipolární uspořádání světa bylo stabilnější a zajišťovalo mnohem větší bezpečnost, než jakou může nabídnout nový multipolární systém. Předpokládal také postupný rozpad evropského integračního procesu a nuklearizaci Evropy, v níž by měly státy běžně vlastnit jaderné zbraně.¹⁰⁰

V opozici k realistické tradici stál liberální proud, který připisoval Severoatlantické alianci i dalším mezinárodním organizacím mnoho pozitivních funkcí a vlivů. Liberální teoretici zdůrazňovali jejich schopnost regulovat mezinárodní prostředí, poskytovat státům možnosti k dialogu a posilovat mezi nimi důvěru. Woodrow Wilson upozornil na rozdíl mezi rovnováhou sil (*balance of power*) a společenstvím síly (*community of power*). Globální bezpečnost by podle

⁹⁸ Blíže srov. KRATOCHVÍL, P. a kol. *Ekonomická a politická integrace Evropy*. Praha: Oeconomica, 2003, s. 127.

⁹⁹ Vídeňský kongres se konal po napoleonských válkách v letech 1814 – 1815, kdy se zástupci evropských zemí sešli ve Vídni a projednávali poválečné uspořádání Evropy, zajištění míru i vytvoření mezinárodního bezpečnostního systému (tj. vytvořili dohodu o společném zásahu proti revolučnímu hnutí). Rozhodující slovo však měli zástupci čtyř mocností (Ruska, Pruska, Rakouska a Velké Británie). Blíže srov. SKŘIVAN, A. *Vídeňský kongres 1814–1815*. In: *Společenské vědy ve škole*. 1979/1980, s. 102 – 106.

Mearsheimer se chtěl v novodobé historii navrátit ke konání kongresů, na nichž by velmoci diskutovaly své zájmy.

¹⁰⁰ Blíže srov. BROWN, M. E. – OWEN, R. C. – SEAN, J. L – MILLER S. E, eds. *Theories of War and Peace*. Cambridge: The MIT Press, 1998, s. 3–39.

něj měla být zajištěna právě spoluprací v duchu kolektivní bezpečnosti.¹⁰¹ Na Wilsona následně navázali liberální institucionalisté, kteří spatřovali záruku stability mezinárodního systému v mezinárodních organizacích, které by mohly zprostředkovat spolupráci nebo zajistit mír skrze kolektivní bezpečnost. Jednou z takových institucí je i NATO, jež se rozvíjelo od konce studené války v duchu liberálních teorií mezinárodních vztahů.¹⁰²

Diskuse o existenci a úloze Severoatlantické aliance po konci studené války neprobíhala pouze na úrovni teoretiků mezinárodních vztahů. Pronikala i do společností zemí západoevropských i středoevropských a východoevropských, jež patřily dlouhá léta do sovětského tábora. Úvahy Václava Havla, který nejprve odmítal existenci vojenskopolitických bloků, aby se za několik let stal neochvějným zastáncem NATO, mohou být považovány do jisté míry za reprezentativní argumenty obou dvou táborů. Havel v roce 1985 podepsal tzv. Pražskou výzvu, v níž se uvádělo: „*Navrhněme tedy, aby Severoatlantický pakt i Varšavská smlouva zahájily co nejdříve jednání o rozpuštění svých vojenských organizací, o stažení a odstranění všech jaderných zbraní v Evropě instalovaných či na Evropu namířených a o odchodu vojenských jednotek USA a SSSR z území jejich evropských spojenců.*“¹⁰³ Ještě 16. prosince 1989 říkal: „*Myslím, že v budoucnu budeme žít ve svobodné mírové Evropě bez politických bloků.*“¹⁰⁴ Havel byl v té době ovlivněn existencí Varšavského paktu, jehož rozpuštění na základě vnitřní iniciativy bylo nemyslitelné. Jediná možnost jak dosáhnout jeho zániku spočívala v rozpuštění obou dvou vojenských bloků. Argumenty pacifistů, požadujících zastavit činnost NATO, se zakládaly po konci studené války právě na skutečnosti absence reálné hrozby pro novou Evropu.

Severoatlantická aliance se však poměrně dobře přizpůsobila nově vzniklé situaci a vymezila si i nové cíle. Mnozí z těch, kteří dříve považovali další existenci NATO za nesmyslnou, začali záhy přehodnocovat a posléze i měnit své názory, stejně jako například Václav Havel, který „nové“ NATO vnímal již jako

¹⁰¹ Bliže srov. BETTS, R. *Conflicts after the Cold war: arguments on cause so war and peace*. New York: Columbia University, 2008, s. 132–134.

¹⁰² Bliže srov. BROWN, M. E. – OWEN, R. C. – SEAN, J. L – MILLER S. E, eds. *Theories of War and Peace*. Cambridge: The MIT Press, 1998, s. 397–406.

¹⁰³ *Prezident Václav Havel & NATO* [online]. 2012 [cit. 2012-04-06]. Dostupné z WWW: <http://old.radio.cz/cz/html/nato_havel.html>.

¹⁰⁴ Tamtéž.

„pilíř evropské bezpečnosti“.¹⁰⁵ Ve svém projevu na 13. Mezinárodní konferenci v roce 1996 rozdělil příčiny vzniku NATO do dvou dimenzí. První spočívala na ochraně hodnot demokratického západního světa. Druhá se pak dotýkala reálné hrozby ze strany SSSR. Havel připustil, že druhá dimenze Aliance s ukončením studené války pominula, avšak potřeba ochrany demokratických hodnot západního světa přetrvávala do současnosti, a proto mělo smysl, aby NATO existovala i nadále.¹⁰⁶

Vedení Aliance dobře vyhodnotilo své nové postavení v aréně mezinárodních vztahů a začalo se zaměřovat na země bývalého sovětského bloku. Na základě vnitřní změny vytvořilo ke konci roku 1991 Severoatlantickou radu pro spolupráci (*NACC – North Atlantic Cooperation Council*), jejíž hlavní náplň spočívala v konzultacích mezi členskými státy NATO a zeměmi střední a východní Evropy.¹⁰⁷

Již z preambule WS je patrné, že Aliance nebyla vytvořena pouze jako nástroj kolektivní obrany. K jejím cílům, vymezeným právě v preambuli, patří ochrana svobody, demokracie, práva, stability a blahobytu národů severoatlantického prostoru.¹⁰⁸ Na tomto širokém základě byla Aliance schopna řešit vnitřní konflikty prostřednictvím dialogu a snažila se hledat kompromisní řešení, čímž značně přesahovala požadavky, jež by vyžadovala striktní kolektivní obrana.¹⁰⁹ Právě o tyto argumenty, že NATO není pouze vojenskou organizací bezmyšlenkovitě vyplňující rozkazy generálů, se opírali zastánci jeho další existence.

Současně je třeba podotknout, že se jedná o jednu z nejúspěšnějších vojenských organizací zejména proto, že se jí podařilo splnit svůj úkol, tedy udržet strategickou stabilitu ve světě a zamezit přímé ozbrojené konfrontaci mezi Východem a Západem. Zároveň se Aliance dokázala velmi rychle adaptovat

¹⁰⁵ *Prezident Václav Havel & NATO* [online]. 2012 [cit. 2012-04-06]. Dostupné z WWW: <http://old.radio.cz/cz/html/nato_havel.html>.

¹⁰⁶ Blíže srov. FIDLER, J. – MAREŠ, P. *Dějiny NATO*. Praha: Paseka, 1997, s. 7.

¹⁰⁷ Blíže srov. KRATOCHVÍL, P. a kol. *Ekonomická a politická integrace Evropy*. Praha: Oeconomica, 2003, s. 127. K přeměně Aliance blíže *The Transformation of an Alliance*. Brusel: NATO Office of Information and Press, 1992.

¹⁰⁸ Podrobněji viz příloha č. 1.

¹⁰⁹ Blíže srov. ŠEDIVÝ, J. *Otazníky nad Dějinami NATO*. In: Mezinárodní politika. 1998, roč. XXII, č. 3, s. 26.

na nové podmínky mezinárodních vztahů a přizpůsobila své struktury novým potřebám a výzvám.¹¹⁰

Vztah Ruské federace a Severoatlantické aliance významně ovlivňovalo ruské zahraničněpolitické uvažování, jehož vývoj lze rozdělit do třech hlavních fází. První z nich dominuje liberalismus a západnictví. Ruská zahraniční politika v této době hledala v mezinárodním systému místo pro nově vzniklý stát i svoji identitu. V jejím čele stál ministr zahraničních věcí Andrej Kozyrev, který ji začal výrazně orientovat na Západ, s čímž souvisely úvahy o panevropském projektu ekonomické a bezpečnostní spolupráce v rámci konceptu společného evropského domu. Ten měl zahrnovat prostor od Vancouveru po Vladivostok.¹¹¹ Zpočátku velmi prozápadní zahraniční politika Ruska se pozvolna měnila; stávala se pragmatictější a sledovala více ruské národní zájmy. Svůj díl na této postupné změně měly euroatlantické země, jež na Rusko nahlížely se značnou nedůvěrou. V této době došlo k přijetí dvou strategických dokumentů – Koncepce zahraniční politiky a Koncepce národní bezpečnosti RF, v nichž se poprvé objevil pojem blízkého zahraničí^{112 113}.

Druhá fáze souvisí s rokem 1996 a nástupem Jevgenije Primakova do úřadu ruského ministra zahraničí. Toto období je charakteristické změnou těžiště ruské zahraniční politiky, která se definitivně odvrátila od prozápadního směřování. Primakov vnímal světové uspořádání jako multipolární a na mezinárodní scéně prosazoval rovnoprávné postavení své země.¹¹⁴ Orientoval se rovněž na regiony, jimž Kozyrev nevěnoval dostatečnou pozornost. Jednalo se především o oblast Středního východu. Poté, co byl Primakov jmenován premiérem, na ministerstvu zahraničních věcí jej nahradil Sergej Ivanov, který pokračoval ve směru nastoleném Primakovem.

¹¹⁰ Blíže srov. ŠEDIVÝ, J. *Otazníky nad Dějinami NATO*. In: Mezinárodní politika. 1998, roč. XXII, č. 3, s. 26.

¹¹¹ Blíže srov. KUCHYŇKOVÁ, P. – ŠMÍD, T., eds. *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru*. Brno: Mezinárodní politologický ústav, 2006, s. 23nn.

¹¹² Pojem blízké zahraničí označuje země bývalého SSSR, jež i dnešní Rusko považuje za oblasti svého výhradního zájmu. Blíže k tomu *The Near Abroad* [online]. 1994-05-22. [cit. 2012-04-08]. Dostupné z WWW: <<http://www.nytimes.com/1994/05/22/magazine/on-language-the-near-abroad.html>>.

¹¹³ Blíže srov. KUCHYŇKOVÁ, P. – ŠMÍD, T., eds. *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru*. Brno: Mezinárodní politologický ústav, 2006, s. 34.

¹¹⁴ Blíže srov. HODAČ, J. – STREJČEK, P. *Politika ruské federace v postsovětském prostoru a střední Evropě*. Brno: Mezinárodní politologický ústav, 2008, s. 34.

Poslední etapa je neodmyslitelně spojena s příchodem Vladimira Putina do Kremlu. Putin zasáhl do všech politických oblastí, tedy i do zahraniční politiky. V roce 2004 vystřídal dosavadního ministra zahraničí Sergej Lavrov, pod jehož vedením se ruská zahraniční politika stávala pragmatictější a prosazovala stále více ruské národní zájmy bez ohledu na reakce mezinárodního prostředí. Kvůli tomuto přehlíživému postoji došlo k několika roztržkám mezi západními zeměmi a Ruskem. Například v souvislosti s válkou v Gruzii v roce 2008 někteří hovořili i o návratu studené války.¹¹⁵ Rusko začalo vyhledávat spolupráci s jinými zeměmi a regiony, jež nebyly spojeny se západními zeměmi. Jedním z takových projektů je například členství v BRICS¹¹⁶, tedy ekonomickém uskupení nezápadních zemí, jež mají mocenské ambice a snahu stát se alternativou k západním organizacím.

2.2 Strategické partnerství v první polovině 90. let

Období vzájemných vztahů mezi Aliancí a Ruskem v 1. polovině 90. let lze charakterizovat téměř jako strategické partnerství, neboť v této době převládal v ruské zahraniční politice především prozápadní charakter. Rusko bylo od konce roku 1991 zapojeno do spolupráce s NATO na základě členství v Severoatlantické radě pro spolupráci (NACC).¹¹⁷ Na vývoj vzájemných vztahů měla v této době zásadní vliv válka v Perském zálivu a později i problematická konfliktní situace na Balkáně a otázka možného rozšíření NATO.

Po ukončení studenovélečného konfliktu se členské státy NATO sešly na svém prvním summitu v Římě v listopadu 1991. Hlavní pozornost při svých jednáních zaměřily především na novou bezpečnostní architekturu v Evropě. Tato problematika se otiskla do tzv. Římské deklarace o míru a spolupráci.

¹¹⁵ Blíže srov. SOUKUP, O. *Návrat studené války?* [online]. 2008-09-24. [cit. 2012-04-10]. Dostupné z WWW: <<http://zpravy.ihned.cz/svet/c1-28145090-navrat-studene-valky-ochlazení-vztahu-zasahlo-i-dudaky>>.

Pro přiblížení ruské zahraniční politiky např. MALCOLM, N. – PRAVDA, A. *Democratization and Russian Foreign Policy*. In: *International Affairs*. 1996, roč. 72, č. 3, s. 537–552; TREISMAN, D. *After Yeltsin comes... Yeltsin*. In: *Foreign Policy*. 1999–2000, č. 117, s. 74–86; СОГРИН, В. *Политическая история современной России. 1985–2001: от Горбачева до Путина*. Moskva: Весь мир, 2001.

¹¹⁶ BRICS je označení pro rychle se rozvíjející ekonomiky světa, o nichž se předpokládá, že v roce 2050 budou patřit k dominantním ekonomikám světa. Název je zkratkou členských zemí, k nimž patří Brazílie, Rusko, Indie, Čína a Jižní Afrika. Podrobněji k tématu ZAKARIA, F. *Postamerický svět*. Praha: Academia, 2010.

¹¹⁷ Blíže srov. KRATOCHVÍL, P. a kol. *Ekonomická a politická integrace Evropy*. Praha: Oeconomica, 2003, s. 128.

Podle ní mělo dojít k prohloubení spolupráce mezi NATO, KBSE, Evropským společenstvím a Radou Evropy z toho důvodu, že již pouze jedna samotná instituce nebyla s to čelit problémům, jež se v Evropě v té době vyskytovaly. Ze schůzky vzešla také nová strategická koncepce,¹¹⁸ jejímž prostřednictvím Aliance reagovala na změněnou realitu mezinárodních vztahů a pro následující desetiletí si vytvořila nové úkoly a vymezila cíl svého směřování.¹¹⁹

Vedle ozbrojených konfliktů byl vztah mezi Ruskem a NATO regulován řadou odzbrojovacích smluv a dohod limitujících zbrojení. K takovým dokumentům patřil zejména START I, později Nový START, SORT a další. Je však třeba podotknout, že odzbrojovací smlouvy jsou koncipovány jako bilaterální ujednání mezi Ruskem a USA, nikoli mezi Ruskem a Aliancí. Celkový počet jaderných zbraní Ruska a NATO není tedy součtem uvedeným v těchto listinách, neboť se nevztahují na jaderné arzenály Velké Británie ani Francie.

START I (*Strategic arms reduction treaty*) byl první odzbrojovací smlouvou podepsanou těsně před rozpadem SSSR, tedy 31. července 1991. Ohledně tohoto dokumentu se vedla téměř desetiletá jednání prakticky bez výraznějších výsledků. Změně v přístupu napomohla uvolňující se atmosféra po pádu komunismu ve střední a východní Evropě. Dokument se dotýkal snížení počtu jaderných zbraní, přičemž byl stanoven maximální počet nosičů (1600) a hlavic (6000), jež USA a SSSR mohly vlastnit. Smluvní strany se zavázaly dosáhnout těchto hodnot nejdéle do sedmi let. Ve smlouvě byly také nově uvedeny kontrolní mechanismy, ke kterým například patřily permanentní kontroly konané zástupci druhé strany.¹²⁰ START I lze považovat za průlomový dokument. Jako vůbec jeden z prvních řeší komplexní odzbrojení jaderných zbraní a také zakotvuje kontrolní mechanismy, které jsou v dokumentech tohoto typu vždy velmi důležité, neboť posilují vzájemnou důvěru obou stran, jež hraje v odzbrojovacím procesu klíčovou roli.

Po rozpadu SSSR se START I ocitl ve složité situaci a jeho obsah nebylo možné po určitou dobu zcela naplňovat. Značná část ruského jaderného arzenálu se totiž ocitla na vojenských základnách na Ukrajině, v Bělorusku

¹¹⁸ Podrobněji viz podkapitola 3.2.1.

¹¹⁹ Blíže srov. KAŠÍK, V. *NATO – Bezpečnost pro Evropu*. Praha: Ministerstvo obrany ČR, 1997, s. 20.

¹²⁰ Blíže srov. FIDLER, J. – MAREŠ, P. *Dějiny NATO*. Praha: Paseka, 1997, s. 215an.

a Kazachstánu, tedy na území suverénních států, mimo kontrolu Ruské federace. Vzniklý problém vyřešil až tzv. Lisabonský protokol podepsaný v květnu roku 1992, který pomáhaly zprostředkovat Spojené státy, a následně se staly i jednou z jeho smluvních stran. Postsovětské republiky se zavázaly předat veškeré sovětské jaderné zbraně Ruské federaci a připojily se ke Smlouvě o nešíření jaderných zbraní, to vše výměnou za bezpečnostní garance ze strany NATO.¹²¹

Dobré vztahy mezi americkou prezidentskou administrativou a ruskou politickou reprezentací byly využity k dalším jednáním o rozšíření smlouvy START I, k čemuž došlo 3. ledna 1994 podpisem smlouvy START II, jež předpokládala likvidaci mezikontinentálních balistických raket s vícenásobnými hlavicemi a snížení stavů strategické triády¹²² na třetinu původního stavu. START II však mohl být schválen až po ratifikačním procesu smlouvy START I včetně Lisabonského protokolu.¹²³

Nejen tyto smlouvy, ale i následnou poměrně plodnou spolupráci mezi Ruskem a Severoatlantickou aliancí, ovlivnila v první polovině 90. let krize v Perském zálivu, jež byla vyvolána v srpnu roku 1990 poté, co Irák napadl Kuvajť kvůli jeho ropnému bohatství. Následný konflikt, který přinesla agrese Saddáma Husajna, se vyznačoval několika prvenstvími. Doprovázel jej nebývalý zájem médií, které válku přenášely téměř v přímém přenosu; prvně došlo ke střetu vysoce technologicky vybavené armády USA s vojskem, jež bylo postaveno na do té doby typických vlastnostech, tedy především kvantitě a ničivé síle,¹²⁴ a především se jednalo o vůbec první konflikt po studené válce, kdy operace NATO podpořené mandátem RB OSN měly subvenci i samotného SSSR/Ruska. Válka v Perském zálivu byla nejmarkantnějším příkladem vzájemné spolupráce SSSR/Ruska a USA po skončení studené války. Jednota cílů a široký nesouhlas mezinárodního prostředí s agresí Iráku, již odmítal i SSSR, a následné vojenské akce přinesly do vztahů

¹²¹ *Protocol to the Treaty between the United States of America and the Union of Soviet Socialist Republics on the Reduction and Limitation of Strategic Offensive Arms* [online]. 2012. [cit. 2012-04-15]. Dostupné z WWW: <<http://www.state.gov/documents/organization/27389.pdf>>.

¹²² Do strategické triády se řadí pozemní mezikontinentální balistické rakety, balistické rakety na ponorkách a jaderné zbraně na palubách strategických bombardérů.

¹²³ Blíže srov. FIDLER, J. – MAREŠ, P. *Dějiny NATO*. Praha: Paseka, 1997, s. 216an.

¹²⁴ Blíže srov. TOFFLER, A. – TOFFLEROVÁ, H. *Válka a antiválka*. Praha: Argo, 2002, s. 76nn.

NATO – SSSR/Rusko důvěru, která se viditelně odrážela v dalších vzájemných jednáních.¹²⁵

K důležitým mezníkům, formujícím vztahy mezi Ruskem a Severoatlantickou aliancí po celá 90. léta, patřily konflikty doprovázející rozpad Jugoslávie. Balkán, v němž se tradičně střetávaly vlivy západních zemí, islámských proudů i ruských zájmů, hrál důležitou roli i v poslední dekádě 20. století. Do jugoslávských krizí zasahovalo Rusko, jež bylo spojeno s pravoslavným Srbskem na základě tradičně dobrých vztahů, Německo vystupující na straně Chorvatska, a Spojené státy.¹²⁶ Rusko odmítalo silové řešení konfliktní situace na Balkáně a nabízelo vlastní, spočívající na bázi multilaterální spolupráce. Konkrétně se jednalo o Vance-Owenův plán pro Bosnu v roce 1993 či návrh tzv. Kontaktní skupiny v roce 1994. Oproti tomu především USA preferovaly unilaterální přístup, který Rusko vnímalo jako snahu o posílení pozic USA v Evropě a v regionech, které patřily do bývalé sovětské sféry vlivu.¹²⁷

Pozice Balkánu se ve vztahu k Rusku po skončení studené války pozměnila; Balkán pro něj z geopolitického hlediska pozbyl význam, stejně jako z hlediska vojensko-strategického poté, co došlo ke ztrátě Ukrajiny. Rusko nyní zaměřilo svoji pozornost spíše na oblast východní Evropy či Kavkaz.¹²⁸ Balkánský problém pro něj byl důležitý z jiného pohledu – případný rozpad Jugoslávie nabízel totiž paralelu k rozpadu SSSR. Gorbačov a další sovětské politiky se obávali separatistických tendencí, které by rozpad Jugoslávie v SSSR mohl povzbudit. Silového řešení se obávaly i USA, které ve společné americko-sovětské deklaraci

¹²⁵ Blíže srov. *Příručka NATO – Severoatlantická aliance*. Brusel: Informační a tisková kancelář NATO, 2001, s. 39.

¹²⁶ Blíže srov. TUMIS, S. *Ruská (sovětská) zahraniční politika v první fázi konfliktu v zemích bývalé Socialistické federativní republiky Jugoslávie*. In: *Dvacáté století – The Twentieth Century*, Ústav světových dějin FF UK v Praze. 2012, č. 1, passim. Ke konfliktům v Jugoslávii např. SOBELL, V. *NATO, Russia and the Yugoslav War*. In: *The World Today*. 1995, roč. 51, č. 11, s. 210–215.

¹²⁷ Blíže srov. TUMIS, S. *Ruská (sovětská) zahraniční politika v první fázi konfliktu v zemích bývalé Socialistické federativní republiky Jugoslávie*. In: *Dvacáté století – The Twentieth Century*, Ústav světových dějin FF UK v Praze. 2012, č. 1, passim.

K Vance-Owenovu plánu: OWEN, D. *The Future of the Balkans: An Interview with David Owen*. In: *Foreign Affairs*. 1993, roč. 72, č. 2, s. 1–9.

K americkému unilateralismu: ZAKARIA, F. *Postamerický svět*. Praha: Academia, 2010, s. 142–213.

¹²⁸ Blíže srov. TUMIS, S. *Ruská (sovětská) zahraniční politika v první fázi konfliktu v zemích bývalé Socialistické federativní republiky Jugoslávie*. In: *Dvacáté století – The Twentieth Century*, Ústav světových dějin FF UK v Praze. 2012, č. 1, passim.

K dané problematice také: HEADLEY, J. *Russia and the Balkans. Foreign Policy from Yeltsin to Putin*. London: Hurst, 2008.

z 30. července 1991 vyjádřily podporu mírového řešení. Přesto je však třeba podotknout, že byl patrný rozpor mezi USA a SSSR v případném silovém řešení této otázky. SSSR byl proti internacionalizaci konfliktu a chtěl případně se eskalující konflikt řešit v rámci KBSE, jejímž byl členem, nikoli prostřednictvím ES, či NATO.¹²⁹

Pozice Gorbačova však během roku 1991 značně oslabila a poté, co moc přešla do rukou Borise Jelcina, se změnil i postoj Ruska k Jugoslávii. RF pod jeho vedením uznala první nově vzniklé republiky v prostoru bývalé Federativní republiky Jugoslávie.¹³⁰

Konflikt v Jugoslávii však ukázal možnosti spolupráce mezi Severoatlantickou aliancí a Ruskem, které byly v době studené války prakticky nemožné. Peacekeepingové operace¹³¹ první generace, jichž bylo v době studené války jen poskrovnu, a nebyly povětšinou příliš úspěšné, začaly být nahrazovány operacemi mladších generací a stávaly se účinným nástrojem řešení problémů.¹³² Právě konflikt v Jugoslávii a peacekeepingové mise definovaly nové parametry těchto operací. Mise UNPROFOR (*United Nations Protection Force*), kterou odsouhlasila RB OSN a do níž se zapojily i ruské vojenské jednotky, byla jedním z prvních příkladů vzájemné spolupráce. Oproti operacím v době studené války se vyznačovaly peacekeepingové operace druhé generace daleko větším zapojením ozbrojených složek, které byly mnohem lépe vybaveny i těžkými zbraněmi. I nadále však vyžadovaly souhlas států, v nichž měly jednotky působit, a na rozdíl od první generace byly mnohem komplexnější a nezaměřovaly se pouze na vojenskou stránku operace. Od druhé poloviny 90. let přicházejí peacekeepingové mise třetí generace, jež potvrzují trendy peacekeepingu, které přišly po studené válce. Tyto mise jsou však ještě robustnější, komplexnější, mají i civilní odnože, mezi jejichž

¹²⁹ Blíže srov. TUMIS, S. *Ruská (sovětská) zahraniční politika v první fázi konfliktu v zemích bývalé Socialistické federativní republiky Jugoslávie*. In: Dvacáté století – The Twentieth Century, Ústav světových dějin FF UK v Praze. 2012, č. 1, passim.

¹³⁰ Tamtéž.

Více k politice Jelcina např.: BATURIN, J. M. *Jelcinova epocha 1988–2000*. Praha: Euromedia Group, 2003; ШЕВЦОВА, Л. *Режим Бориса Ельцина*. Москва: РОССПЭН, 1999.

¹³¹ Peacekeepingové operace jsou nezávisle na jednotlivých generacích charakterizovány společnými rysy: jsou vysílány vždy se souhlasem stran zúčastněných v konfliktu, nemají donucovací charakter, jejich úkolem je hledat mezi stranami dialog a pomoci jim nalézt cestu k vyřešení třecích ploch mírovou cestou, jsou nestranné, nikoli však neutrální, neboť dodržují a chrání určité základní normy a hodnoty. První generace peacekeepingových misí spadá do období studené války, druhá do druhé poloviny 80. let 20. století, kdy se oslabovala bipolární konfrontace, a poslední třetí generaci lze vymezit od 2. poloviny 90. let.

¹³² Blíže srov. WAISOVÁ, Š. *Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích*. Praha: Portál, 2005, s. 168.

úkoly patří i rekonstrukce země, a zapojují i regionální mezivládní organizace a mezinárodní nevládní organizace. Právě tyto mise se stávaly kameny sváru ve vztazích Ruska a NATO. Příkladem mohou být síly, které vyslalo NATO či později EU do Kosova. Rusko totiž často vnímá peacekeepingové mise, či tzv. operace k vynucení míru (peaceenforcement), které jsou vedeny pod hlavičkou Aliance, jako nástroj prosazování jejího politického vlivu, a proto je často odmítá.¹³³

Vrcholem vzájemné spolupráce Ruska a NATO v první polovině 90. let byla účast ruských jednotek na stabilizaci situace v Bosně a Hercegovině na počátku roku 1996.¹³⁴

Ke konci první poloviny 90. let došlo k výraznějšímu ochlazení vztahů mezi Ruskem a Aliancí, jež bylo kromě výše uvedených rozporů způsobeno také přeceněním vlastní pozice Ruska vůči okolnímu světu a nenaplněním jeho touhy udržet paritu s USA nejen ve vojensko-strategické oblasti, ale i hospodářské. Do čela ruské zahraniční politiky byl také nově jmenován Jevgenij Primakov, který ji začal odvracet od dosavadního prozápadního směřování.

2.3 Ochlazení vzájemných vztahů ve druhé polovině 90. let

Vzájemná důvěra a spolupráce mezi Ruskou federací a Západem přetrvávala pouze v první polovině 90. let. Někteří ruští politici však od Západu očekávali významnou finanční pomoc, jež jim měla pomoci v přechodu k tržnímu systému, avšak bezvýsledně, neboť nepřicházela. Již ke konci roku 1992 ministr zahraničních věcí Andrej Kozyrev prohlásil, že není možné spoléhat jen na jeden vektor zahraniční politiky, ale je třeba hledat i jiné, než jen západní partnery. Rusko přestávalo být schopné udržovat tak silnou armádu, aby se dokázala vyrovnat vojskům NATO. Ke konci první poloviny 90. let navíc pomalu začaly probíhat diskuse o možném rozšíření NATO na východ, přestože bylo Rusko na počátku

¹³³ Blíže srov. WAISOVÁ, Š. *Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích*. Praha: Portál, 2005, s. 171. K problematice peacekeepingu srov. BUREŠ, O. *Mírové operace OSN v postbipolárním světě – méně znamená více*. In: *Mezinárodní vztahy*. 2003, roč. 38, č. 3, s. 24–43; KÜHNE, W. *From Peacekeeping to Postconflict Peacebuilding*. Colorado, Lynne Rienner Publishers, 2001.

¹³⁴ Blíže srov. KŘÍŽ, Z. *Adaptace Severoatlantické aliance na nové mezinárodní bezpečnostní prostředí*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006, s. 59.

90. let západními spojenci ujišťováno, že k rozšíření Aliance nedojde.¹³⁵ Objevovaly se i debaty o možném budoucím rozšiřování ES o země bývalého sovětského tábora.¹³⁶ Těmito kroky západní země vháněly Rusko do opozice vůči svým projektům. Neprojevovaly ani výraznější zájem začleňovat pozvolna se liberalizující Rusko do svých struktur, což mnozí vnímali jako promarněnou šanci, a dokonce blokovaly vstup Ruska do ekonomických struktur G7.¹³⁷ Západ tak mohl využít ruské slabosti k jeho vytlačení ze svých tradičních zájmových oblastí.¹³⁸ Na konci 90. let do vzájemných vztahů velmi výrazně zasáhla letecká operace NATO na podporu Kosova.

Problematika rozšiřování Severoatlantické aliance hrála ve vztazích k Rusku klíčovou roli. Již od konce roku 1993 ruský prezident Boris Jelcin poměrně razantně odmítal navýšení jejích členů o východní země. V opozici k ruskému pohledu však stály nejen země euroatlantického prostoru, ale i státy střední a východní Evropy, jež otevřeně usilovaly o členství v Alianci.¹³⁹ Administrativa amerického prezidenta Billa Clintona se tak ocitla před složitou otázkou – jak rozšířit NATO a zároveň uchovat dobré vztahy s Ruskem? Existoval zde patrný střet mezi zastánci rozšiřování, obávajícími se možné ruské agrese vůči středoevropským a východoevropským zemím, a odpůrci, jež se obávali v důsledku rozšíření NATO vzednutí nacionalistických tendencí uvnitř Ruska.¹⁴⁰

Elegantním řešením problematické situace se stal program Partnerství pro mír (*Partnership for peace – PfP*), jenž patřil k hlavním výsledkům summitu Aliance, který se konal v roce 1994 v Bruselu. Do tohoto programu byly přizvány členské země Severoatlantické rady pro spolupráci a KBSE včetně Ruska,¹⁴¹

¹³⁵ K problematice rozšiřování NATO blíže: *Studie o rozšiřování NATO*. In: Mezinárodní vztahy, 1996, roč. 31, č. 1, s. 112 – 129; EICHLER, J. *Rusko a rozšiřování NATO*. In: Mezinárodní politika, 1996, roč. XX, č. 6, s. 28 – 29.

¹³⁶ Blíže srov. ЗУБОВ, А. Б., eds. *История России. XX век: 1939–2007*. Москва: Астрель, 2010, s. 738an.

¹³⁷ G7, neboli Group of Seven, je označení pro sedm nejvyspělejších zemí světa. Rusko se stalo oficiálním členem až v roce 1997 a skupina tak změnila své označení na G8.

¹³⁸ Blíže srov. TUMIS, S. *Ruská (sovětská) zahraniční politika v první fázi konfliktu v zemích bývalé Socialistické federativní republiky Jugoslávie*. In: Dvacáté století – The Twentieth Century, Ústav světových dějin FF UK v Praze. 2012, č. 1, passim.

¹³⁹ Blíže srov. ŠEDIVÝ, J. *Dilema rozšiřování NATO*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2001, s. 23.

¹⁴⁰ Blíže srov. KRATOCHVÍL, P. a kol. *Ekonomická a politická integrace Evropy*. Praha: Oeconomica, 2003, s. 128.

¹⁴¹ *The Partnership for Peace Programme* [online]. 2012 [cit. 2012-06-19]. Dostupné z WWW: <http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50349.htm>. Z českých zdrojů např.: KRÁTKÝ, K. *Partnerství pro mír se představuje*. In: Mezinárodní politika, 1994, roč. XXVIII, č. 3, s. 15–16.

přičemž právě ruským pozorovatelům byla umožněna účast na vojenských cvičeních NATO i poskytnut prostor pro setkávání, dialog a budování důvěry.¹⁴²

Rozšiřování NATO vyvolávalo na ruské politické scéně výraznou nevoli doprovázenou mnoha silnými výroky. K těm nejčastějším patřily výhrůžky, že Rusko vytvoří v postsovětském prostoru vlastní vojenskou protiváhu k Alianci. Nejbolestivější byl pro Rusko pozdější vstup pobaltských států do Aliance,¹⁴³ neboť strategicky důležitý Kaliningrad kvůli ruským vojenským základnám byl náhle sevřen nepřátelskou vojenskou aliancí.¹⁴⁴ Obětím beránkem, na něhož byla svalována značná část odpovědnosti za neschopnost Ruska zabránit rozšíření NATO, byl ministr zahraničí Andrej Kozyrev, jehož v roce 1996 nahradil Jevgenij Primakov. V té době již bylo jasné, že k rozšíření Aliance dojde. Primakovovým úkolem proto bylo vyjednat co nejlepší podmínky pro Rusko, například pokusit se dosáhnout větší kontroly nad činností NATO, získat právo veta v otázkách evropské bezpečnosti či docílit toho, že první vlna rozšiřování bude zároveň poslední. Výsledná dohoda vzala sice některé ruské požadavky v potaz, vesměs se ale jednalo o sérii velkých ústupků ze strany RF.¹⁴⁵

Rusko nezvolilo adekvátní zahraničně-politickou strategii, kterou by svým sousedům či ostatním uchazečským státům vysvětlovalo svou pozici i nesouhlas s jejich vstupem do NATO. Naopak přijímalo vojensko-strategická opatření namířená právě proti těmto zemím.¹⁴⁶ Svými kroky tak vlastně jen potvrzovalo obavy kandidátských zemí a utvrzovalo jejich přesvědčení o potřebě a nutnosti vstupu do Aliance, jež jim byla schopna garantovat bezpečí.

Za další milník ve vztazích mezi Aliancí a Ruskem lze označit přijetí Ustavujícího aktu o vzájemných vztazích, spolupráci a bezpečnosti¹⁴⁷, jenž vešel

¹⁴² Blíže srov. KŘÍŽ, Z. *Adaptace Severoatlantické aliance na nové mezinárodní bezpečnostní prostředí*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006, s. 70.

¹⁴³ K této problematice více BLANK, S. *Russia, NATO Enlargement and the Baltic States*. In: *World Affairs*. 1998, č. 3, s. 115–125.

¹⁴⁴ Blíže srov. KŘÍŽ, Z. *Adaptace Severoatlantické aliance na nové mezinárodní bezpečnostní prostředí*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006, s. 66an.

¹⁴⁵ Blíže srov. KRATOCHVÍL, P. a kol. *Ekonomická a politická integrace Evropy*. Praha: Oeconomica, 2003, s. 129.

¹⁴⁶ Blíže srov. KŘÍŽ, Z. *Adaptace Severoatlantické aliance na nové mezinárodní bezpečnostní prostředí*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006, s. 67an.

¹⁴⁷ Ustavující akt o vzájemných vztazích, spolupráci a bezpečnosti byl signován Ruskem a Severoatlantickou aliancí již 27. května 1997, v platnost vešel však až na Madridském summitu, který se konal ve dnech 8. a 9. července 1997. Více k tomu MATĚJKA, D. *Madridský summit NATO*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1997.

v platnost po Pařížském summitu NATO v roce 1997. Jeho záměr spočíval v rozptýlování ruských obav z rozšiřování Severoatlantické aliance a ve vytvoření rámce pro budoucí spolupráci a partnerství. Tento dokument měl však spíše deklaratorní charakter. Potvrzoval pouze odhodlání obou stran i nadále, po rozšíření NATO, dodržovat již dříve dojednané trendy. V Ustavujícím aktu obě strany potvrdily, že se vzájemně nevnímají jako nepřátelé a protivníci a shodly se na silné roli OBSE. Za hlavní zdroje nebezpečí označily především agresivní nacionalismus, šíření zbraní hromadného ničení, terorismus, porušování lidských práv náboženských menšin a nevyřešené územní spory.¹⁴⁸

Rusko však v Ustavujícím aktu nedosáhlo svých cílů. Nezískalo právo veta a nepodařilo se mu ani zabránit rozšiřování Aliance o východoevropské země. Naopak zanedlouho poté NATO přijala tzv. Madridskou deklaraci o euroatlantické bezpečnosti a spolupráci, v níž kromě přizvání tří nových zemí (České republiky, Maďarska a Polska) deklarovalo možnost dalšího rozšíření.¹⁴⁹

Přes zmíněné nedostatky se vzájemné vztahy mezi Severoatlantickou aliancí a Ruskem mohly posunout na kvalitativně novou úroveň spolupráce díky Stálé společné radě (*Permanent Joint Council – PJC*), vzniklé v roce 1997 na bázi Ustavujícího aktu. Tento orgán poskytoval především prostor pro vzájemné konzultace a výměnu informací, případně měl sloužit k předejití konfliktů s Ruskem a k vyjasnění neshod způsobených nesprávným vyhodnocením aliančních záměrů.¹⁵⁰ Institucionální rámec spolupráce doplnilo v roce 1998 zřízení ruské mise při NATO. Všemi těmito procesy se NATO snažilo posílit důvěru mezi oběma stranami a zintenzivnit transparentnost vzájemných vztahů.¹⁵¹

Dne 12. března 1999 vstoupily Česká republika, Maďarsko a Polsko jakožto první státy, které měly přímou zkušenost se Sovětským svazem, do NATO a staly se jeho plnohodnotnými členy. Na základě této události došlo k výrazné proměně bezpečnostní situace v Evropě, neboť země patřící do sféry vlivu bývalého

¹⁴⁸ Blíže srov. KŘÍŽ, Z. *Adaptace Severoatlantické aliance na nové mezinárodní bezpečnostní prostředí*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006, s. 60.

¹⁴⁹ Blíže srov. KRATOCHVÍL, P. a kol. *Ekonomická a politická integrace Evropy*. Praha: Oeconomica, 2003, s. 129. Monografie zabývající se rozšířením Aliance o tři země bývalé VS: *The Enlargement of NATO: Why Adding Poland, Hungary, and the Czech Republic to NATO Strengthens American National Security, Released by the Office of the Secretary*. Washington: Office of NATO Enlargement, 1998.

¹⁵⁰ Blíže srov. KŘÍŽ, Z. *Adaptace Severoatlantické aliance na nové mezinárodní bezpečnostní prostředí*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006, s. 61.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 62.

SSSR a zároveň členské země Varšavské smlouvy vstoupily nyní do struktur dřívějšího nepřátelského vojenského paktu. Ruské reakce byly dle očekávání odmítavé. Oficiální místa v Moskvě rozšíření NATO komentovala jako největší strategickou chybu od konce studené války.¹⁵²

Vedle diskusí o rozšiřování NATO je druhá polovina 90. let poznamenána především nemizícím napětím v Jugoslávii. Zatímco horké fáze konfliktů se z velké části během první poloviny 90. let podařilo ukončit, latentní mezinárodní napětí bylo na Balkáně přítomno stále. Ke konci 90. let opět eskalovalo ve střetu mezi Srby a kosovskými Albánci. Impuls k němu zavedlo zasedání RB OSN a poté i zapojení NATO do jeho průběhu.

Zásah Aliance proti Srbsku výrazně ovlivnil vzájemné vztahy s Ruskem. Mimo jiné i v důsledku leteckých operací NATO přijala RF novou vojenskou doktrínu,¹⁵³ která výrazněji pozměnila ruský vztah k západním zemím. Doktrína označila za hlavní nebezpečí pro ruské bezpečnostní zájmy státy NATO v čele s USA. Zhoršující se situaci dokládají i ruské vojenské simulace útoku na kaliningradskou oblast vedené ze strany Aliance, na něž by Rusko reagovalo jadernými zbraněmi. Tendence nastavené touto doktrínou byly ve svých obrysech zachovány po celé první desetiletí nového tisíciletí.¹⁵⁴

Alianční nálety na srbské cíle byly vlastně první operací, kdy NATO zaútočilo na suverénní stát, který navíc ležel vně severoatlantického prostoru. K této ofenzivě však došlo po dlouhých diplomatických jednáních, jež nevedla k vyřešení situace. Operace trvala od 23. března do 10. června 1999.¹⁵⁵ Tato intervence vyvolala u mnoha ruských, především levicových, politiků obavu, že podobné zásahy by se po rozšíření NATO mohly opakovat i na území SNS, což by bylo

¹⁵² HODAČ, J. – STREJČEK, P. *Politika Ruské federace v postsovětském prostoru a střední Evropě*. Brno: Masarykova univerzita – Mezinárodní politologický ústav, 2008, s. 61.

¹⁵³ Podrobněji viz podkapitola 3.4.1. K ruské vojenské bezpečnosti v této době: BLEEK, P. C. *Russia Adopts New Security Concept; Appears to Lower Nuclear Threshold*. In: *Arms Control Today*. 2000, č. 1, s. 23–28.

¹⁵⁴ Blíže srov. KŘÍŽ, Z. *Adaptace Severoatlantické aliance na nové mezinárodní bezpečnostní prostředí*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006, s. 62.

¹⁵⁵ Blíže srov. KRATOCHVÍL, P. a kol. *Ekonomická a politická integrace Evropy*. Praha: Oeconomica, 2003, s. 130.

pro Rusko nepřijatelné a vyvolávalo by potřebu zvýšené aktivity v bývalých sovětských republikách.¹⁵⁶

Kosovská krize výrazně prohloubila propast ve vztazích Ruska a Severoatlantické aliance. Ke zvýšení napětí svou měrou přispělo i to, že zásah byl započat krátce poté, co do NATO vstoupily tři nové státy. „*Tím jako by byla potvrzena stará ruská představa o ucelené agresivní strategii Spojených států, směřující k ovládnutí (nejen) střední Evropy a vytvoření unipolárního světa.*“¹⁵⁷

Rusko reagovalo na vojenský zásah dočasným přerušением spolupráce v rámci Stálé společné rady NATO, přestalo se účastnit zasedání Rady euroatlantického partnerství a vypovědělo z Moskvy informační důstojníky a pracovníky Aliance.¹⁵⁸ Ruské výhrady proti zásahu NATO bylo možné shrnout do dvou kategorií. První z nich byla založena spíše emocionálně a stála na kulturní a historicky podložené podpoře Srbů. Druhá a zásadnější narážela na flagrantní porušení mezinárodního práva a zneužití pojmu „humanitární intervence“, který dle Ruska ve své skutečné podstatě znamenal narušení územní integrity nezávislého státu. Navíc Rusko upozorňovalo na neexistenci jednoznačného mandátu OSN, jenž by opravňoval NATO k zásahu.¹⁵⁹

I přes citelné ochlazení vzájemných vztahů spolupráce mezi Aliancí a Ruskem pokračovala, ba co víc, již od července 1999 se začaly pošramocené vztahy pozvolna narovnávat. Ruští vojáci byli zapojeni do sil KFOR v Kosovu¹⁶⁰ od června 1999, od července téhož roku byla obnovena jednání Stálé společné rady a na počátku roku 2000 vydaly obě strany prohlášení, v němž deklarovaly ochotu k návratu plnohodnotné spolupráce tak, jak ji předpokládal Ustavující akt. Během roku 2000 již vzájemná spolupráce probíhala na úrovni, jež panovala před vypuknutím kosovské krize. Až do roku 2003 probíhala kooperace ruských

¹⁵⁶ Blíže srov. KUCHYŇKOVÁ, P. – ŠMÍD, T., eds. *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru*. Brno: Mezinárodní politologický ústav, 2006, s. 32

¹⁵⁷ KRATOCHVÍL, P. a kol. *Ekonomická a politická integrace Evropy*. Praha: Oeconomica, 2003, s. 130. Pro doplnění TORKUNOV, A. *International Relations in the Post-Kosovo Kontext*. In: *International Affairs*. 2000, roč. 46, č. 1, s. 74–81.

¹⁵⁸ Blíže srov. *Příručka NATO – Severoatlantická aliance*. Brusel: Informační a tisková kancelář NATO, 2001, s. 82.

¹⁵⁹ KRATOCHVÍL, P. a kol. *Ekonomická a politická integrace Evropy*. Praha: Oeconomica, 2003, s. 130.

¹⁶⁰ K problematice Kosova např. články: *Kosovo, K základním souvislostem kosovské krize, Úskalí kosovské krize*. In: *Mezinárodní politika*. 1999, roč. XXIII, č. 6. s. 3–13.

jednotek s mezinárodními kontingenty v Bosně a Hercegovině a Rusko i země NATO se do konce roku 2005 účastnily i několika společných cvičení.¹⁶¹

2.4 Vztahy Ruské federace a Severoatlantické aliance po 11. září 2001

Nástup nového tisíciletí je v Rusku spojen s osobností Vladimira Putina. Pro západní politiky představoval velkou neznámou; spojovali si ho zejména s válkou v Čečensku a tajnými službami. Putin měl proto zpočátku velké pole působnosti a chtěl si vytvořit image vstřícného politika, k čemuž mu mělo posloužit i obnovení spolupráce s NATO. Ke zlepšování vzájemných vztahů přispěl například prosazením ratifikace smlouvy START II. Přesto měl rozvoj vztahů v této době i své limity. Ukázalo se, že rozšiřování Aliance neskončilo v roce 1999 přijetím ČR, Polska a Maďarska, ale nově se uvažovalo o začlenění pobaltských států do aliančních struktur. Navíc příprava amerického systému protiraketové obrany s sebou nesla nutnost revize či dokonce vypovězení smlouvy ABM z roku 1972,¹⁶² kterou Rusko považovalo za klíčovou složku strategické stability. Jako alternativu za nepřijatelný projekt amerického protiraketového systému nabízeli Rusové vytvoření rusko-evropského protiraketového systému.¹⁶³

Po roce 2000 v souvislosti s příchodem nové prezidentské administrativy do Kremlu se výrazně proměnila i ruská zahraniční politika. Její základní vektory určovaly tři důležité dokumenty: Koncepce zahraniční politiky Ruské federace, Vojenská doktrína Ruské federace a Koncepce národní bezpečnosti, která vzbudila vůbec největší mezinárodní pozornost. Byla přijata v důsledku operací NATO v Jugoslávii v roce 1999 a zdůraznila opět prioritu jaderného odstrašování. Deset let po skončení studené války se tak znovu objevila teze o tom, „že si Rusko v určitých případech ponechává právo prvního použití jaderné zbraně, což sloužilo jako doklad ambiciózního a aktivnějšího směřování

¹⁶¹ Blíže srov. KŘÍŽ, Z. *Adaptace Severoatlantické aliance na nové mezinárodní bezpečnostní prostředí*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006, s. 62.

¹⁶² *Treaty between the United States of America and the Union of Soviet Socialist Republics on the Limitation of Anti-Ballistic Missile Systems* [online]. 2012 [cit. 2012-07-08]. Dostupné z WWW: <<http://www.state.gov/www/global/arms/treaties/abm/abm2.html>>.

¹⁶³ Blíže srov. KRATOCHVÍL, P. a kol. *Ekonomická a politická integrace Evropy*. Praha: Oeconomica, 2003, s. 131.

ruské zahraniční politiky“.¹⁶⁴ Obecně byla ruská zahraniční politika na počátku 21. století konfrontována s mnoha novými výzvami nejen ve vztahu k Západu. Události 11. září 2001 ukázaly potřebu revize nejen západních bezpečnostních konceptů, ale i těch ruských.

Teroristické útoky z 11. září představovaly ve vztazích NATO – Rusko zásadní zlom. Pro Putina znamenaly příležitost pro posílení vzájemné spolupráce a nastolení lepších vztahů. Jako vůbec první státník vyjádřil Bushovi plnou podporu v protiteroristické kampani, jež následovala útoky. Prohlásil, že „*USA i Rusko mají nyní společného nepřítele a tím nepřítelem je mezinárodní terorismus*“. Rusko vedle spolupráce v tajných službách nabízelo Spojeným státům v tažení proti terorismu i vojenskou spolupráci, včetně možného poskytnutí svých základů v Tádžikistánu. Disponovalo navíc silným politickým vlivem v středoasijských republikách, jejichž zapojení do následného konfliktu v Afghánistánu bylo především z logistického hlediska klíčové.¹⁶⁵ Rusko se tak de facto stalo důležitým spojencem USA a do jisté míry zastínilo členské státy Aliance. Jejich podpora byla v mnoha ohledech spíše symbolická.¹⁶⁶

Přes výše uvedenou spolupráci se Rusko nakonec do struktur mezinárodních sil ISAF (*International Security Assistance Force*) činných v Afghánistánu nepřipojilo.¹⁶⁷ Ruská pozice si držela určitý odstup od operací, jež prováděly mezinárodní jednotky v Afghánistánu. Země se cítila ohrožena islámským extremismem, projevujícím se nejviditelněji na Severním Kavkaze, stejně jako nekontrolovatelným přílivem drog, jež se produkovaly právě v Afghánistánu. Ve své strategické koncepci z roku 2010 se Severoatlantická aliance dohodla s Ruskem na vytvoření zásobovací cesty, jejíž trasa vede přes ruské území, a na intenzivnější spolupráci ve válce proti obchodu s drogami.

¹⁶⁴ KUCHYŇKOVÁ, P. – ŠMÍD, T., eds. *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru*. Brno: Mezinárodní politologický ústav, 2006, s. 40.

¹⁶⁵ Blíže srov. KRATOCHVÍL, P. a kol. *Ekonomická a politická integrace Evropy*. Praha: Oeconomica, 2003, s. 132.

K zásadním událostem formujícím vzájemné vztahy blíže SOULEIMANOV, E. *Rusko-americké vztahy, východní rozšíření NATO a společný boj proti terorismu*. In: Mezinárodní politika. 2003, roč. XXVII, č. 3, s. 18–19.

¹⁶⁶ SPIRIDONOV, A. – FRIDMAN, D. *Vztah Rusko NATO a skutečnost současného světa*. In: Mezinárodní politika. 2002, roč. XXVI, č. 10, s. 11–12.

¹⁶⁷ *The Independent: Rusko se vrací do Afghánistánu* [online]. 2010-10-27 [cit. 2012-07-09]. Dostupné z WWW: <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/105519-the-independent-rusko-se-vraci-do-afghanistanu/>>.

Oteplení vzájemných vztahů s Aliancí a nalezení společného nepřítele přineslo pro Rusko výrazné domácí impulzy. Západem vysoce odsuzovaná válka v Čečensku se po útocích z 11. září posunula do zcela jiného kontextu. USA i mnohé evropské země přestaly hlasitě kritizovat ruské angažmá v tomto konfliktu.

Po oživení spolupráce a zlepšení vzájemných vztahů se začaly objevovat návrhy na větší institucionální propojení. Dotýkaly se vytvoření nového orgánu NATO – Rusko či přímo začlenění Ruska do aliančních struktur. Stejně tak se spekulovalo o možné ruské toleranci amerických testů systémů ABM.¹⁶⁸ Hmatatelným institucionálním pokrokem ve vzájemných vztazích ale bylo otevření informačního střediska NATO v Moskvě na konci roku 2001. Jeho poslání spočívalo především ve zvyšování informovanosti obou stran a tedy zefektivňování spolupráce. Právě zde přednesl tehdejší generální tajemník NATO George Robertson projev, v němž oznámil připravenost Aliance spolupracovat s Ruskem již nikoli pouze ve formátu 19+1, ale podle vzorce 20.¹⁶⁹ Tato myšlenka se poté stala hlavním pilířem nového uspořádání vzájemných vztahů v rámci Rady NATO – Rusko.

Nelze se však domnívat, že třetí plochy a rozporuplné názory byly po 11. září zapomenuty či dokonce překlenuty. Teroristickými útoky došlo pouze k jejich odsunutí. I nadále panoval mezi Ruskem a Aliancí rozdílný pohled na její rozšiřování nebo na projekt protiraketové obrany. Byl to paradoxně právě terorismus, který poskytl Rusku poměrně zásadní argumenty proti zamýšlenému projektu ABM. Teroristé totiž ukázali, že vůbec nepotřebují provádět své útoky konvenčními zbraněmi, ale jsou schopni zneužívat nástroje, které nejsou ani v nejmenší určeny k boji.¹⁷⁰ Takové „zbraně“ není žádný ABM systém schopný eliminovat.

Smlouvu ABM se nakonec Spojeným státům podařilo k 13. červnu 2002 vypovědět. Rusko vzalo na vědomí americké ujištění, že tento krok není namířen vůči němu. Samotné anulování této smlouvy bylo přijato relativně klidně,

¹⁶⁸ Blíže srov. KRATOCHVÍL, P. a kol. *Ekonomická a politická integrace Evropy*. Praha: Oeconomica, 2003, s. 133.

¹⁶⁹ Blíže srov. SPIRIDONOV, A. – FRIDMAN, D. *Vztah Rusko NATO a skutečnost současného světa*. In: *Mezinárodní politika*. 2002, roč. XXVI, č. 10, s. 11.

K tématu také: KONECKÝ, D. *Vztahy Rusko – NATO po 11. září 2001*. In: *Mezinárodní politika*. 2002, roč. XXVI, č. 7, s. 14–16.

¹⁷⁰ Právě tak tomu bylo 11. září, kdy byly dopravní letouny užity jako řízené střely.

bez větších turbulencí ve vztahu k NATO. Rusko zareagovalo na kroky USA tím, že označilo smlouvu START II za neplatnou.¹⁷¹

Ruské odstoupení od smlouvy START II však neznamenalo konec pro regulaci jaderných zbraní a snižování jejich stavů, neboť tato dohoda byla de facto nahrazena smlouvou SORT (*Strategic Offensive Reductions Treaty*), která stanovovala limity počtu jaderných hlavic, jež neměly přesáhnout 2200 kusů. Dále se obě strany dohodly na pokračování platnosti smlouvy START I. SORT byl uzavřen v květnu 2002 na 10 let¹⁷² a v roce 2010 jej nahradil dokument s názvem Nový START.

Vzájemná spolupráce a vztahy mezi Aliancí a Ruskem se výrazně posunuly v roce 2002 na summitu v Římě. Obě strany přijaly deklaraci s názvem *NATO – Russia relations: A new Quality*,¹⁷³ navazující na Ustavující akt z roku 1997. Na základě tohoto dokumentu byla vytvořena Rada NATO – Rusko (*NATO – Russia Council – NRC*), která nahradila Stálou společnou radu. Změna instituce se odrazila ve formátu nového orgánu. Zatímco Stálá společná rada měla charakter spíše NATO + Rusko, Rada NATO – Rusko je pojata spíše jako fórum 29 členských států.¹⁷⁴ Toto nové uspořádání mělo vliv i na způsob spolupráce, jenž se proměnil, a poměrně jasně jej bylo možné rozdělit do tří úrovní. První se dotýkala vnitřních záležitostí Aliance, konkrétně rozpočtu a administrativy, do nichž Rusko nemohlo zasahovat. Druhá oblast se zaměřila na problémy, které se Ruska sice dotýkaly, a proto mohlo participovat na diskusích, avšak konečné řešení spadalo plně do kompetencí NATO. V posledním okruhu byly obsaženy společné zájmy, jež se měly řešit na základě společných rozhodnutí (jednalo se především o vojenské operace k zajištění míru a stability, tzv. peacekeepingy).¹⁷⁵

¹⁷¹ Blíže srov. KRATOCHVÍL, P. a kol. *Ekonomická a politická integrace Evropy*. Praha: Oeconomica, 2003, s. 133.

¹⁷² *Text of the Treaty Between the United States of America and the Russian Federation on Strategic Offensive Reductions* [online]. 2002-05-24 [cit. 2012-07-10]. Dostupné z WWW: <<http://www.armscontrol.org/documents/sort>>.

¹⁷³ *NATO-Russia Relations: A new Quality* [online]. 2002-05-28 [cit. 2012-07-10]. Dostupné z WWW: <http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_19572.htm>.

¹⁷⁴ Blíže srov. KŘÍŽ, Z. *Adaptace Severoatlantické aliance na nové mezinárodní bezpečnostní prostředí*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006, s. 63. Více k Radě NATO – Rusko: *The NATO – Russia Council*. In: NATO – Russia: A pragmatic partnership. Brussels: NATO Public Diplomacy Division, s. 6–7.

¹⁷⁵ Blíže srov. SPIRIDONOV, A. – FRIDMAN, D. *Vztah Rusko NATO a skutečnost současného světa*. In: Mezinárodní politika. 2002, roč. XXVI, č. 10, s. 11.

Další důležitý summit v novodobé historii vzájemných vztahů Aliance a Ruska se odehrál v listopadu 2002 v Praze. Jeho průběh vyústil předáním pozvánek sedmi zemím – Bulharsku, Estonsku, Litvě, Lotyšsku, Rumunsku, Slovensku a Slovinsku – jež se mohly během několika let začlenit do struktur NATO.¹⁷⁶

Druhé kolo rozšiřování Severoatlantické aliance vyvolalo v Rusku podobné nálady jako kolo první. Rusko vnímalo zejména vstup pobaltských států do Aliance velmi trpce a s nevolí, na druhou stranu je třeba podotknout, že realita vzájemných vztahů i po začlenění těchto zemí se příliš nezměnila, a obavy mnohých z prudkého zhoršení vztahů mezi Ruskem a NATO se nenaplnily. Pro Rusko by rozpoutání konfrontace na hranicích s NATO znamenalo vysoké nebezpečí zvláště v době, kdy muselo velmi odhodlaně hájit své zájmy na mnoha jiných částech hranice. Neuzavřelo mírovou dohodu s Japonskem, s nímž vedlo územní spory, potenciální ohrožení představovala i Čína a současně muselo řešit i konflikt na Severním Kavkaze. V této situaci mohlo Rusko považovat hranici s NATO za jednu z nejbezpečnějších.¹⁷⁷

Sedm kandidátských zemí bylo začleněno do struktur Aliance 29. března 2004. Moskva chápala její rozšíření jako dokončení vojenských transformačních procesů v Evropě a konstatovala, že bude muset nové situaci přizpůsobit své vojenské a bezpečnostní strategie. Rozšířením Aliance totiž v Evropě vznikly nové dělicí linie. Prezident Putin hovořil o nových evropských geopolitických hranicích, které muselo ruské vojensko-bezpečnostní plánování brát v úvahu. Rusko se však nechtělo tomuto stavu přizpůsobit, spíše se snažilo minimalizovat škody, jež by mohly mít vliv na jeho ekonomické a bezpečnostní zájmy. NATO svým rozšířením totiž významně proniklo do postsovětského prostoru – Pobaltí. Jeho hranice se od okamžiku vstupu pobaltských států staly identickými s hranicí Ruské federace. Pro ruské vojenské plánování se stal tento

¹⁷⁶ O summitu v Praze pojednávají např. články: *Pražský summit NATO 2002: směřování Aliance do 21. století, Rozšíření NATO nejen o nové členy*. In: *Mezinárodní politika*. 2002, roč. XXVI, č. 10, s. 4–9.

¹⁷⁷ Blíže srov. KŘÍŽ, Z. *Adaptace Severoatlantické aliance na nové mezinárodní bezpečnostní prostředí*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006, s. 69.

fakt zcela novou skutečností stejně jako ten, že ruská enkláva Kaliningrad se dostala do suchozemského obklíčení.¹⁷⁸

Rusko se ocitlo v nezáviděníhodné pozici, neboť se jeho dřívější spojenci nyní začlenily do aliančních struktur. Ačkoli RF akceptovala novou bezpečnostní realitu, již přineslo rozšiřování NATO na východ, a zároveň ji Aliance ujistila, že ji nevnímá jako nepřítele, Moskva necítila pocit bezpečí a musela „zohlednit na první pohled prostý fakt, že totiž není členem NATO“.¹⁷⁹ Jediného a zásadního spojence spatřovalo Rusko v Bělorusku. Pro svoji geostrategickou polohu umožňovalo přístup k ruskému Kaliningradu i ke středoevropským zemím a navíc poskytovalo Rusku prostor pro uchování obranných komponentů.¹⁸⁰

Pražský summit kromě vstupu nových zemí do Aliance řešil i další poměrně zásadní otázky jejího vývoje vyplývající z globálně změněné bezpečnostní situace. Nová realita mezinárodních vztahů vyžadovala adekvátní reakci vojenských a velících složek, neboť bylo třeba posilovat role operací k vynucení míru (peaceenforcement) na úkor operací k udržování míru (peacekeeping). Tato potřeba vyžadovala vytváření malých, kvalitně vyzbrojených a vysoce mobilních jednotek schopných rychle zasáhnout v lokálním konfliktu či proti teroristům. Právě na pražském summitu takové jednotky vznikly pod označením Síly rychlé reakce (*NATO Response Force*). Také byl přijat tzv. Pražský závazek k obranyschopnosti (*Prague Capabilities Commitment*), který předpokládal systematickou specializaci členských států a koordinaci jejich činnosti za účelem prohloubení vojenských schopností v různých specifických systémech spojených s bojem proti terorismu.¹⁸¹

Na počátku roku 2003 vypukl válečný konflikt v Iráku, jenž měl údajně vlastnit zbraně hromadného ničení. Tuto válku nevedla proti Iráku Aliance, ale především Spojené státy a jejich spojenci. Přesto v sobě nesla potenciál, který mohl ovlivnit vztahy mezi USA a Ruskem a tím pádem i Aliancí.

¹⁷⁸ Blíže srov. HODAČ, J. – STREJČEK, P. *Politika Ruské federace v postsovětském prostoru a střední Evropě*. Brno: Mezinárodní politologický ústav, 2008, s. 63.

K otázce Kaliningradu: КАРАБЕШКИН, Л. *Россия и проблема Калининграда*. In: Европейская безопасность. 2006, Выпуск 19, роç. 3, ç. 7–10.

¹⁷⁹ Blíže srov. HODAČ, J. – STREJČEK, P. *Politika Ruské federace v postsovětském prostoru a střední Evropě*. Brno: Mezinárodní politologický ústav, 2008, s. 75.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 75.

¹⁸¹ PETŘÍK, J. *Průběh transformace NATO od Pražského summitu dosud a její perspektivy*. In: Global politics [online]. 2004-03-16 [cit. 2012-07-12]. Dostupné z WWW: <<http://gp.korel.savana.cz/clanky/transformace-nato>>.

Nejsilnější hlasy vystupující proti vojenské intervenci v Iráku zaznívaly překvapivě především z Francie a Německa, nikoli z Ruska.¹⁸² Spojené státy několikrát Ruskou federaci ujistily, že v případě ozbrojeného zásahu budou brát ohled i na její zájmy v oblasti Blízkého Východu.¹⁸³ Ruský postoj k válce v Iráku lze charakterizovat jako neutrální. V tomto konfliktu lze zúčastněné země rozdělit do dvou táborů, přičemž první představovala anglosaská koalice USA a Velké Británie, která velmi aktivně prosazovala silové řešení, druhý byl veden Francií a Německem, jež vystupovaly za další evropské státy, stavějící se proti zásahu. Rusko mezi těmito dvěma tábory lavírovalo. Vojenský zásah striktně neodmítalo, zároveň jej neupřednostňovalo a vyzývalo Irák k plnění rezolucí RB OSN a ke snaze vyřešit problém diplomatickými cestami.¹⁸⁴

Po spuštění bojových akcí prezident Putin veřejně prohlásil zásah za chybný, neboť dle něj Irák nepředstavoval žádnou hrozbu.¹⁸⁵ Jeho projev lze však do jisté míry označit za populistický a namířený především k ruskému obyvatelstvu. Později Putin svůj postoj zmínil, ruské vojáky však do Iráku nevyslal. Navíc kritizoval, že si Washington ponechává politickou kontrolu země déle, než by bylo nutné.¹⁸⁶

V roce 2004 proběhl summit NATO v Istanbulu – bez výraznějších dopadů na vztahy Ruska a Aliance. O dvě léta později, tedy v roce 2006, byl však realizován další summit, tentokrát v lotyšské Rize. V Rusku vzbudil větší rozruch, neboť se prvně konal v bývalé postsovětské republice a řešilo se na něm zejména budování jednotek rychlé reakce. Na summit nedorazil ani prezident Putin, který svou neúčast omlouval časovou tísní.¹⁸⁷

¹⁸² ВЕРЛИН, Е. *Разлад в ООН по Ираку* [online]. 2003-01-22 [cit. 2012-07-12].

Dostupné z WWW: <http://www.ng.ru/world/2003-01-22/6_iraq.html>.

Bliže k Iráku: ПИКАЕВ, А. *Западная Европа, США, Россия: попытки решения иранской ядерной проблемы*. In: Европейская безопасность. 2007, roč. 26, č. 10, s. 6–10.

¹⁸³ ВЕРЛИН, Е. *США учтут российские интересы в Ираке* [online]. 2003-01-17 [cit. 2012-07-12]. Dostupné z WWW: <http://www.ng.ru/world/2003-01-17/1_iraq.html>.

¹⁸⁴ ОФИТОВА, С. *За судьбу Хусейна Москва не отвечает* [online]. 2003-01-30 [cit. 2012-07-12]. Dostupné z WWW: <http://www.ng.ru/politics/2003-01-30/2_iraq.html>.

¹⁸⁵ Владимир Путин: *война в Ираке – политическая ошибка* [online]. 2003-03-21 [cit. 2012-07-12]. Dostupné z WWW: <http://www.ng.ru/politics/2003-03-21/1_putin.html>.

¹⁸⁶ ДВОРАЧЕК, М. *Bush s Putinem mají o čem jednat* [online]. 2003-09-24 [cit. 2012-07-12]. Dostupné z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/bush-s-putinem-maji-o-cem-jednat-d31-zahranicni.aspx?c=A030924_151602_zahranicni_kot>.

¹⁸⁷ В Латвии открывается саммит стран НАТО [online]. 2006-11-28 [cit. 2012-07-12]. Dostupné z WWW: <<http://news.ng.ru/2006/11/28/1164693923.html>>.

2.5 Protiraketová obrana a proměny vztahů v posledních letech

Od první poloviny první dekády nového století se rozeběhla intenzivní jednání týkající se projektu protiraketové obrany (*Missile Defence MD*), jejíž základny měly být rozmístěny v České republice a Polsku. Realizace tohoto projektu se stala hlavním tématem diskusí mezi Severoatlantickou aliancí, potažmo USA a Ruskou federací.

Samotný projekt MD se začal plánovat krátce po vypovězení smlouvy ABM v roce 2002. První kroky vedoucí k jeho realizaci spadají ke konci roku 2003, kdy byly Ministerstvu obrany ČR poslány technické požadavky na vybudování základny. Plány MD se dostaly na veřejnost v roce 2006, neboť v té době došlo k odtajnění vládních materiálů, jež následně vyvolaly bouřlivou veřejnou diskusi. USA od počátku deklarovaly, že MD není namířena proti Rusku ani žádné jiné konkrétní zemi. Během roku 2007 dostával projekt MD jasnější kontury a objevily se i plány na možné umístění dalších předsunutých radarů v oblasti Kavkazu.¹⁸⁸

V roce 2008 proběhl summit NATO v Bukurešti, který byl v mnoha ohledech důležitý jak pro NATO samotné, tak i jeho vztahy s Ruskem, neboť se zde probírala otázka dalšího rozšíření Aliance. Členství se přiblížily prozatím pouze dvě země – Chorvatsko a Albánie. Současně se řešilo i posílení spolupráce s Ukrajinou a Gruzii.¹⁸⁹ Dalším horkým tématem summitu byl projekt MD. Česká delegace chtěla dosáhnout začlenění radaru do struktur NATO, což se setkalo až s překvapivě velkou mírou podpory.¹⁹⁰

Další významnou událostí bukurešťského summitu byla účast ruského prezidenta Vladimira Putina, který se summitu NATO účastnil vůbec poprvé. Jeho projev, s nímž vystoupil, i následná konference se dotkly dvou hlavních sporných bodů mezi Ruskem a Aliancí, totiž rozšiřování NATO dále na východ

¹⁸⁸ *Chronologie vývoje projektu protiraketové obrany USA* [online]. 2012 [cit. 2012-07-13]. Dostupné z WWW: <<http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=8781>>.

¹⁸⁹ *Pozvánku do NATO dostanou Chorvati i Albánci, shodli se politici* [online]. 2008-04-02 [cit. 2012-07-13]. Dostupné z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/pozvanku-do-nato-dostanou-chorvati-a-albanci-shodli-se-politici-psh-/zpr_nato.aspx?c=A080402_174827_zpr_nato_inc>.

¹⁹⁰ *Výsledky summitu NATO: pro Čechy hlavně podpora radaru* [online]. 2008-04-04 [cit. 2012-07-13]. Dostupné z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/vysledky-summitu-nato-pro-cechy-hlavne-podpora-radaru-p1p-/zpr_nato.aspx?c=A080404_142431_zpr_nato_pal>.

a projektu MD v České republice a Polsku. Přesto se jednání nesla spíše v poklidné atmosféře a vyhnula se konfrontačnímu tónu.¹⁹¹

V roce 2008 však ovlivnil vztahy mezi Ruskem a západními zeměmi ozbrojený konflikt v Jižní Osetii. Jestliže byly vztahy mezi NATO a Ruskem po 11. září na poměrně dobré úrovni, srpnový konflikt Ruska s Gruzii¹⁹² všechno změnil. Zmíněný střet se odehrál na pozadí úvah o možném rozšíření Aliance o Ukrajinu a Gruzii, i když na bukurešťském summitu se především Francie a Německo stavěly rezervovaně k možnosti rozšíření Aliance o tyto země. Jejich vstup do NATO zůstával však i nadále teoretickou možností. Důsledky této události ovlivnily vztahy mezi oběma aktéry velmi negativně. Mnozí hovořili o návratu ke studenovělečnému velmocenskému dialogu a bezprecedentnímu ochlazení vzájemných vztahů po studené válce.

Vzájemný dialog, ať už na úrovni EU nebo NATO, byl po zahájení konfliktu v srpnu 2008 přerušen. Již v prosinci téhož roku se však začaly diplomatické kanály mezi RF a USA postupně obnovovat a srpnové události přehlušovala nastupující finanční krize a ekonomické problémy. K obnovení vzájemných vztahů přispěly i změny v prezidentských administrativách obou zemí. Od května 2008 zastával prezidentský úřad Dmitrij Medvěděv.¹⁹³ V USA proběhly ke konci roku prezidentské volby, jež vyhrál demokrat Barack Obama. Právě s ním byl spojován příslib výrazné změny směřující k lepším rusko-aliančním vztahům. Spor o vojenský zásah v Gruzii se tak přesunul spíše na multilaterální fóra, jakými jsou OBSE či OSN. Rusko tímto konfliktem jasně demonstrovalo Alianci své sebevědomí a skutečnost, že si ve své zájmové sféře bude dělat to, co uzná za vhodné, bez ohledu na to, co si přeje Západ.

Francie se stala hlavním zprostředkovatelem mírových dohod, neboť v té době předsedala EU.¹⁹⁴ Sice se jí podařilo vyjednat zastavení bojů, nicméně

¹⁹¹ *Putin se na schůzce s NATO vyhnul konfrontaci, radar ani nezminil* [online]. 2008-04-04 [cit. 2012-07-13]. Dostupné z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/putin-se-na-schuzce-s-nato-vyhnul-konfrontaci-radar-ani-nezminil-pxz-/zpr_nato.aspx?c=A080404_124557_zpr_nato_pal>.

¹⁹² Více k této problematice např. TICHÝ, L. *Význam jižního Kavkazu pro energetickou politiku EU a rusko-gruzínský konflikt*. In: *Mezinárodní politika*. 2009, roč. XXXIII, č. 4, s. 12–15.

¹⁹³ I když se stal Medveděv prezidentem RF již v květnu 2008 a ke konfliktu v Gruzii došlo až o tři měsíce později, tedy v srpnu téhož roku, za hlavního aktéra v tomto problému je považován Vladimír Putin.

¹⁹⁴ Francie předsedala EU od 1. 7. 2008 do 31. 12. 2008. Více k jejímu předsednictví: *Francie (1.7.2008 – 31.12.2008)* [online]. 2008 [cit. 2012-07-13]. Dostupné z WWW: <<http://www.euroskop.cz/8426/sekce/francouzske-predsednictvi-1-7---31-12-2008/>>.

až poté, co Rusko dosáhlo svých zájmů skrze vojenskou cestu. Navíc dodržovalo pouze ty body z mírové dohody, jež pro něj byly výhodné. Svým chováním dalo Západu na srozuměnou, že v oblasti ruského blízkého zahraničí není pro Alianci prostor.¹⁹⁵

Rok po rusko-gruzínském konfliktu bylo patrné, že spolupráce mezi Aliancí a Moskvou se ocitla na stejné, možná i lepší úrovni, než byla před krizí. Naopak vyhlídky Gruzie či Ukrajiny na členství v NATO se výrazně oddálily. NATO přesto své zájmy v Gruzii nehodlalo opustit. V roce 2009 uskutečnilo i přes velké protesty Moskvy a odřeknutí účasti několika členských zemí armádní cvičení.¹⁹⁶

V době obnovování zpřetrhané komunikace NATO uspořádalo summit ve Štrasburku a Kehl. Na něm byl i přes turecké výhrady Jaap de Hoop Scheffer nahrazen novým generálním tajemníkem Andersem Fogh Rasmussenem. Došlo též ke schválení zprávy o protiraketové obraně rozebírající propojení amerického systému MD se systémy Aliance. Na tomto summitu byla napsána i pomyslná tečka za zhoršenými vztahy po gruzínské krizi, když bylo konstatováno, že „*dialog s Ruskem je důležitý pro společnou schopnost efektivně čelit společným bezpečnostním hrozbám.*“¹⁹⁷ Aliance deklarovala, že chce i nadále s Ruskem spolupracovat a vnímá jej jako partnera. V závěrečném komuniké se i tak objevila kritika Ruska za neplnění mírových dohod.

Summity NATO však problém MD ve vztahu k Rusku příliš neřešily. Rusko se tohoto projektu do jisté míry obávalo oprávněně. Argumenty a ujišťování Aliance, že systém proti němu není namířen, mohl být vnímán v některých ohledech jako irelevantní. V samotném Rusku politici mnohdy šířili protialianční nálady právě s ohledem na možnou stavbu amerických základů ve střední Evropě a zhoršení bezpečnostní situace Ruska. Je však třeba podotknout, že ruská

¹⁹⁵ THIM, M. *Rusko a Západ: bilance vztahů půl roku po srpnové válce mezi Ruskem a Gruzii* [online]. 2009-04-01 [cit. 2012-07-14]. Dostupné z WWW: <<http://www.amo.cz/publikace/rusko-a-zapad-bilance-vztahu-pul-roku-po-srpnove-valce-mez-ruskem-a-gruzii.html>>.

¹⁹⁶ PAVLATA, L. *NATO rok po válce v Gruzii: s Tbilisi i s Moskvou* [online]. 2009-08-10 [cit. 2012-07-14]. Dostupné z WWW: <http://www.natoaktual.cz/nato-rok-po-valce-v-gruzii-s-tbilisi-i-s-moskvou-fr5-/na_analyzy.aspx?c=A090810_130321_na_analyzy_m02>.

¹⁹⁷ *Výsledky summitu NATO: podpora v Afghánistánu a nový šéf Aliance* [online]. 2008-04-04 [cit. 2012-07-14]. Dostupné z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/vysledky-summitu-nato-podpora-v-afghanistanu-a-novy-sef-aliance-p8f-/zpr_nato.aspx?c=A090406_155541_zpr_nato_inc>.

sebevědomá a zbraněmi řinčící rétorika měla působit nejenom na ruskou společnost, ale také ukázat, že Rusko znovu obnovuje svoji pozici velmoci.¹⁹⁸

Vztahy Ruska a USA se proměnily k lepšímu s příchodem Obamy do Bílého domu, neboť se snažil o nastartování nové etapy vzájemných vztahů. Obama ustoupil v roce 2009 od plánů vybudovat ve střední Evropě základny protiraketové obrany, jež pravděpodobně patřily na konci prvního desetiletí nového tisíciletí k největším dlouhodobým problémům vzájemných vztahů.¹⁹⁹

Téma MD se stalo jednou z hlavních otázek, které řešil Lisabonský summit v roce 2010. Projekt raketové obrany se stal prioritním úkolem Aliance, jenž měl být do roku 2018 rozprostřen nad celým územím NATO. Summitu se účastnil i ruský prezident Medveděv, s nímž byly v rámci jednání NATO – Rusko probírány možnosti spolupráce na raketovém deštníku. Kromě MD se také projednávala nová strategická koncepce Aliance²⁰⁰ i další postup v Afghánistánu.²⁰¹ Obecně lze konstatovat, že Lisabonský summit udělal tlustou čáru za chladným obdobím vztahů NATO – Rusko po rusko-gruzínském konfliktu. Oba aktéři byli na summitu schopni identifikovat společné hrozby, jimž čelili. Za největší označili šíření zbraní hromadného ničení a raket, terorismus a pirátství. V důsledku oteplení vztahů se začala připravovat neveřejná zpráva „*Perspektivy rozvoje vztahů Ruska a NATO*“, v níž měly být nastíněny možnosti prohlubování vzájemné spolupráce.²⁰²

Rusko později deklarovalo ochotu zapojit se do aliančního projektu MD. Tento reset ve vztazích mezi NATO a Ruskem lze vnímat jako důsledek Obamovy politiky vůči Rusku a ochoty Aliance k znovunavázání plnohodnotného dialogu po konfliktu v Gruzii. Zapojení Ruska do problematiky MD ovšem komplikovaly dvě důležité otázky týkající se míry zapojení Ruska do tohoto systému a podoby architektury i schopností MD. Rusko i přesto vyžadovalo

¹⁹⁸ SAMSON, I. *Protiraketová obrana a ruský revanšismus* [online]. 2008-07-24 [cit. 2012-07-14]. Dostupné z WWW: <http://www.natoaktual.cz/protiraketova-obrana-a-rusky-revansizmus-fi6-na_analyzy.aspx?c=A080724_214247_na_analyzy_m02>.

¹⁹⁹ *Začíná nová etapa vztahů mezi Ruskem a USA* [online]. 2008-04-04 [cit. 2012-07-14]. Dostupné z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/zacina-nova-etapa-vztahu-mezi-usa-a-ruskem-pise-rusky-tisk-pnk-zahranicni.aspx?c=A090918_095513_zahranicni_btw>.

²⁰⁰ Podrobněji viz podkapitola 1.3.

²⁰¹ PEJŠEK, J. *Summit NATO 2010 – Portugalsko* [online]. 2012 [cit. 2012-07-14]. Dostupné z WWW: <<http://www.mocr.army.cz/nato/summit/2010/sumit-nato-zkus-50327/>>.

²⁰² SAMUS, M. *Rusko a NATO jsou již spojenci. A co Ukrajina?* [online]. 2010-11-22 [cit. 2012-07-14]. Dostupné z WWW: <http://www.natoaktual.cz/rusko-a-nato-jsou-jiz-spojenci-a-co-ukrajina-feo-na_analyzy.aspx?c=A101122_132507_na_analyzy_m02>.

především dosažení právně závazných smluvních ujednání, že tento systém nebude namířen proti němu.²⁰³

Ani ve formách spolupráce nepanovala mezi Ruskem a Aliancí/USA shoda. Zatímco NATO preferovalo paralelní využití obou systémů (aliančního i ruského), Rusko dávalo přednost jednomu systému Aliance, do něhož by bylo plnohodnotně zapojeno. Ruští politici však věděli, že tento návrh bude pro NATO stěží přijatelný, proto prosazovali i záložní variantu spočívající na vybudování dvou na sobě závislých systémů, které měly operovat pouze na vymezeném území, a zároveň se neměly vzájemně překrývat. Tato varianta však znamenala citelný nárůst závislosti Aliance na Rusku.²⁰⁴

Významnou událostí ve vztazích USA a RF bylo podepsání odzbrojovací dohody Nový START²⁰⁵ v Praze v dubnu 2010, jež přinesla do rusko-amerických vztahů novou atmosféru. Tato dohoda navazovala na dřívější odzbrojovací smlouvy START I a START II a překlenuje tak desetiletí, v němž se nebyly obě smluvní strany schopny domluvit na dalších krocích v procesu odzbrojování. Nový START precizně stanovil počty (1550 jaderných hlavic na obou stranách), charakter i umístění jaderných zbraní a především kontrolní mechanismy. Ruská strana si však ponechala možnost vypovědět tuto smlouvu, zejména pokud by se cítila ohrožena při budování protiraketového deštníku.

2.6 Současné vztahy mezi Severoatlantickou aliancí a Ruskou federací

Hlavním faktorem, který dlouhodobě determinuje vztahy mezi Aliancí a Ruskem, je projekt protiraketové obrany pod hlavičkou NATO. Obě strany se nakonec dohodly na vybudování MD se základnami v Polsku, Rumunsku a radaru v Turecku. Rusku byla nabídnuta volná výměna informací a dat.

²⁰³ SUCHÝ P. *NATO, Rusko a protiraketová obrana: hra pokračuje* [online]. 2011-06-13 [cit. 2012-07-14]. Dostupné z WWW: <http://www.natoaktual.cz/nato-rusko-a-protiraketova-obrana-hra-pokracuje-ftq-/na_analyzy.aspx?c=A110613_212758_na_analyzy_m02>.

²⁰⁴ SUCHÝ P. *NATO, Rusko a protiraketová obrana: hra pokračuje* [online]. 2011-06-13 [cit. 2012-07-14]. Dostupné z WWW: <http://www.natoaktual.cz/nato-rusko-a-protiraketova-obrana-hra-pokracuje-ftq-/na_analyzy.aspx?c=A110613_212758_na_analyzy_m02>.

²⁰⁵ *Treaty between the United States of America and the Russian Federation on Measures for the Further Reduction and Limitation of Strategic Offensive Arms* [online]. 2012 [cit. 2012-07-15]. Dostupné z WWW: <<http://www.state.gov/documents/organization/140035.pdf>>.

Rusko však stále požaduje podíl kontroly nad obranným systémem s tím, že by bylo schopné zajistit svými radary protiraketovou obranu z východního směru.²⁰⁶

Aliance je dlouhodobě vystavena kritice ze strany Ruska za nepřilíš velkou ochotu k jeho většímu zapojení do projektu MD. „*Systém protiraketové obrany může být velice účinný jen tehdy, když bude do projektu rovnoprávně zapojeno Rusko,*“²⁰⁷ napsal Dimitrij Medvěděv v květnu 2011 v dopise prezidentům členských zemí NATO a zdůraznil ochotu Moskvy ke spolupráci na budování štítu.

Intenzivnější jednání o projektech MD se vedou od podpisu smlouvy Nový START. Doposud však nenabýly reálnějších podob a nedoznaly ani významnějších posunů. Ruští politici a generálové nevěří ujišťování členských zemí Aliance, že systém není namířen proti jejich zemi. Navíc varují, že odstoupí od smlouvy Nový START, pokud protiraketový systém naruší strategickou rovnováhu sil.²⁰⁸

V květnu 2012 proběhl summit NATO v Chicagu, na němž bylo mimo jiné oznámeno úspěšné dokončení první fáze (ze čtyř) příprav protiraketového deštníku a jeho faktické spuštění nad Evropou i nad severní Amerikou v „prozatímním“ režimu. Systém MD by měl být kompletně spuštěn do roku 2020 a jeho hlavními komponenty by měly být dvě antiraketové síly v Rumunsku a Polsku a radarová stanice v Turecku.²⁰⁹

Rusko prozatím na MD nijak neparticipuje. Stále prosazuje svou vizi, kterou je tzv. sektorová obrana, v níž by bylo Rusko odpovědné za ochranu východních hranic. Tento návrh je však pro NATO nepřijatelný. Aliance stále trvá na dvou nezávislých systémech (aliančním a ruském), které si spolu budou vyměňovat informace. Ruská reakce vůči západním zemím je typická – od vyhrožování aktivací ruských systémů, přes rozmístění raketových systémů

²⁰⁶ VOPAVA, D. *Medveděv napsal špičkám NATO. Chce zapojit do protiraketového štítu* [online]. 2011-05-14 [cit. 2012-07-15]. Dostupné z WWW: <<http://zpravy.ihned.cz/c1-51848900-medvedev-napsal-spickam-nato-chce-zapojit-rusko-do-protiraketoveho-stitu>>.

²⁰⁷ Tamtéž.

²⁰⁸ HOLUŠOVÁ, A. *Protiraketový systém nás ohrožuje, tvrdí ruský vicepremiér* [online]. 2011-05-14 [cit. 2012-07-16]. Dostupné z WWW: <<http://www.mediafax.cz/zahranici/3995124-Protiraketovy-destnik-NATO-nas-ohrozuje-tvrdi-rusky-vicepremier>>.

²⁰⁹ *NATO roztáhlo deštník proti balistickým raketám, ochrání obě strany Atlantiku* [online]. 2012-05-21 [cit. 2012-07-16]. Dostupné z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/protiraketovy-stit-nato-je-funkcni-d6q-zpr_nato.aspx?c=A120521_102123_zpr_nato_inc>.

na hranicích s Aliancí, až po možný preventivní úder. S Putinovým návratem do Kremlu lze očekávat zostření této rétoriky.²¹⁰

Vztahy mezi Aliancí a Ruskem se výrazněji vyostřily kvůli konfliktu v Libyi a následné operaci NATO. Nepokoje v severoafrické zemi začaly v kontextu tzv. Arabského jara. Od ledna 2011 probíhaly protirežimní protesty, jež od února přešly v občanskou válku mezi opozičními povstanci a armádou věrnou Muammaru Kaddáfimu, který k potlačení povstalců nasadil těžkou vojenskou techniku. Po značných ztrátách na obou stranách byl Kaddáfí vyzýván EU k odchodu, Liga arabských států požadovala po RB OSN vyhlášení bezletové zóny nad Libyí.²¹¹ RB OSN tento požadavek vyslyšela a 17. března vydala rezoluci č. 1973, jejímž prostřednictvím dala mandát pro vojenskou operaci. Pro započetí útoku hlasovalo deset členů RB, v čele s Francií, Velkou Británií a USA, které jej podporovaly nejvíce. Rusko a Čína schválení rezoluce umožnily tím, že se zdržely hlasování.²¹² Dne 19. března francouzské letectvo začalo kontrolovat vzdušný prostor Libye a britské a americké lodě započaly ostřelování libyjských objektů. Později se ke koalici NATO přidal Katar, Švédsko, Spojené arabské emiráty a Jordánsko. Vojenská operace měla především charakter leteckých úderů, námořní blokády a kontroly vzdušného prostoru.²¹³

Ruská diplomacie sice operaci umožnila, později však počínání Aliance v Libyi, zejména údajný vysoký počet náletů na civilisty, ostře kritizovala. Ruský ministr zahraničních věcí Sergej Lavrov řekl, že operace NATO přispěla ke zvýšení civilních obětí. Rezoluce RB OSN podle něj vyzývala k jejich ochraně, přičemž chování členských států při intervenci způsobilo pravý opak. Dmitrij Rogozin, ruský velvyslanec při NATO, kritizoval překročení mandátu RB OSN, neboť se dle něj měla Aliance skrytě podílet na pozemních operacích a dodávkách zbraní.²¹⁴

²¹⁰ SVĚTNIČKA, L. *Ruský medvěd se bojí o své jaderné drápy, do štítu NATO se mu nechce* [online]. 2012-05-31 [cit. 2012-07-16]. Dostupné z WWW: <http://www.natoaktual.cz/rusko-se-boji-o-jaderne-zbrane-dkc/na_zpravy.aspx?c=A120604_070834_na_zpravy_m00>.

²¹¹ *Unie žádá Kaddáfího odchod, diktátor zabírá jedno město za druhým* [online]. 2011-03-11 [cit. 2012-07-16]. Dostupné z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/unie-zada-kaddafiho-odchod-diktator-zabira-jedno-mesto-za-druhym-p8k-/zahranicni.aspx?c=A110311_144434_zahranicni_stf>.

²¹² *UN Security Council Resolution 1973 (full text)* [online]. 2011-05-14 [cit. 2012-07-16]. Dostupné z WWW: <<http://www.guardian.co.uk/world/2011/mar/17/un-security-council-resolution>>

²¹³ K událostem tzv. Arabského jara více viz: *Arabské revoluce 2011*. In: Mezinárodní politika. 2011, roč. XXXV, č. 6, s. 3-31.

²¹⁴ *Rusko se zlobí na NATO. Oběti ve válce v Libyi prý bylo příliš mnoho* [online]. 2011-10-06 [cit. 2012-07-16]. Dostupné z WWW: <<http://zpravy.ihned.cz/c1-53123110-rusko-se-zlobi-na-nato-obeti-ve-valce-v-libyi-pry-bylo-prilis-mnogo>>.

Půlroční působení sil NATO a některých arabských zemí v rámci operace Unified Protector v Libyi nezanechalo na vztazích mezi Aliancí a Ruskem žádné výrazné dlouhodobé následky. Rusko se omezilo převážně na verbální protesty. Zkušenost z Libye jej však mohla utvrdit v nedůvěře k peacekeepingovým misím nebo misím k vynucení míru prováděným pod aliančním vedením. Nabízí se paralela mezi situací v Libyi na začátku roku 2011 a dnešní situací v Sýrii, která je v mnohém velmi podobná a má stejné příčiny v tzv. Arabském jaru. Chování Ruska je však v tomto případě odlišné. Zatímco přijetí rezoluce proti Libyi Rusko jako stálý člen RB OSN nebránilo, podobná usnesení proti Sýrii spolu s Čínou vetuje. Chování Aliance a naplňování rezoluce RB OSN k Libyi ovšem ruskou pozici do jisté míry osvětluje. NATO v průběhu operace stále častěji připouštělo, že hlavním cílem je odstavení Kaddáfího od moci. „*Není možné si představit, že toto ohrožení (civilního obyvatelstva – pozn. aut.) pomine, pokud bude Kaddáfí u moci,*“ řekl generální tajemník Rasmussen na jednání Aliance 15. dubna 2012.²¹⁵ Výroky tohoto typu a jejich praktické naplňování pod hlavičkou operace Unified Protector lze chápat jako překračování rezoluce č. 1973 RB OSN. Z tohoto pohledu i ze zkušeností, jichž se Rusku dostalo, je možné porozumět obavám ruské diplomacie, které chová před peacekeepingovými operacemi a operacemi na vynucení míru, k nimž dává souhlas RB OSN, v níž je Rusko stálým členem.

²¹⁵ NATO: *V Libyi to půjde jen bez Kaddáfího* [online]. 2012-04-15 [cit. 2012-07-16]. Dostupné z WWW: <<http://www.ceskatelivize.cz/ct24/svet/121279-nato-v-libyi-to-pujde-jen-bez-kaddafiho/>>.

3 Strategické koncepce NATO s ohledem na vztah k Sovětskému svazu a Ruské Federaci a Vojenské doktríny Ruské federace s ohledem na vztah k NATO

Následující kapitola se bude věnovat Strategickým koncepcím Severoatlantické aliance a jejich vztahu k Sovětskému svazu, později k Ruské federaci, a také Vojenským doktrínám sepsaným ruskými odborníky pro potřeby jejich země.

Kapitola je rozdělena do čtyř částí. První z nich pojednává o čtyřech strategických koncepcích, jež určovaly směřování NATO v době studené války,²¹⁶ druhá rozebírá ty, jež vznikly po rozpadu Varšavské smlouvy a zániku Sovětského svazu. Samostatnou podkapitolu tvoří nejnovější strategická koncepce NATO Aktivní zapojení, moderní obrana (*Active Engagement, Modern Defence*), jež byla schválena na aliančním summitu v Lisabonu v listopadu 2010. Nebude opomenuto ani vymezení jejího vztahu vůči Rusku. Poslední část je věnována dvěma posledním ruským Vojenským doktrínám z let 1999 a 2010 a jejich vztahu k Severoatlantické alianci.

Strategická koncepce je dokument, v němž si členské státy NATO vymezují dlouhodobé cíle, stěžejní úkoly a nástroje pro jejich dosažení, a to zejména v otázce bezpečnosti.²¹⁷ Zároveň reaguje na současnou geopolitickou situaci a hledá způsoby, jak na hrozící nebezpečí co nejefektivněji vojensky reagovat.²¹⁸ Severoatlantická aliance jejich prostřednictvím sděluje nečlenským státům i mezinárodním organizacím své priority a cesty svého budoucího vývoje a směřování.

²¹⁶ Při analýze strategických koncepcí z let 1949–1968 jsem vycházela z celé řady českých či ruských materiálů. Pro doplnění může sloužit i anglický text *NATO Strategy Documents 1949 – 1969* [online]. 2012 [cit. 2012-06-19].

K vývoji strategických koncepcí v l. 1949–1999 podrobněji viz příloha č. 3.

Dostupné z WWW: <<http://www.nato.int/docu/stratdoc/eng/intro.pdf>>.

²¹⁷ Blíže srov. *HATO: Стратегическая концепция* [online]. 2012 [cit. 2012-06-08]. Dostupné z WWW: <http://www.nato.int/cps/ru/natolive/topics_56626.htm>.

²¹⁸ Blíže srov. JUNEK, R. *Nový strategický koncept NATO a jeho možné implikace pro schopnosti a použití AČR*. In: *Obrana a strategie*. 2011, roč. 2011, č. 1, s. 86nn.

Je třeba podotknout, že vytvořit strategickou koncepci je velmi nelehký úkol, neboť bezpečnostní potřeby světa se neustále proměňují a nikdo dopředu s dostatečnou relevancí nedokáže odhadnout vývoj v několika příštích letech. Do jejich konečné verze se navíc promítá celá řada faktorů. „*Mezi nejdůležitější patří vojenská síla, ekonomické možnosti, stupeň rozvoje vědy, techniky a technologie u členských států, ale i u předpokládaného protivníka.*“²¹⁹ Jejich vytváření se tedy musí opírat nejen o historickou zkušenost, ale především o pozorování a důkladnou analýzu výše uvedených činitelů jak u členských zemí, tak také u států nečlenských, které mohou být pro Alianci důležitými a silnými partnery, potažmo soupeři.

3.1 Strategické koncepce NATO spadající do období studené války

V době studené války členské státy Severoatlantické aliance vytvořily čtyři koncepce, v nichž vymezily jasná stanoviska zejména vůči Sovětskému svazu a komunistickému režimu.

3.1.1 První strategická koncepce z roku 1949

První koncept Severoatlantické Aliance nesl název Strategická koncepce pro obranu oblasti Severoatlantické smlouvy (*Strategic Concept for the Defence of the North Atlantic Area, DC 6*). Její vznik je kladen již do října roku 1949. Členské státy v dokumentu vymezily primární funkci NATO, totiž potlačování agrese. K použití síly byly ochotny přistoupit pouze v případě, pokud by došlo k napadení Aliance. Předpokládalo se, že by se míra účasti každého státu při obraně odvozovala od jeho ekonomických, průmyslových, geografických a vojenských možností. Za největšího nepřítele byl považován Sovětský svaz. Ve strategii se zdůrazňovalo, že oplývá početní převahou z hlediska vojenských zdrojů.²²⁰ „*Během roku 1949 povolala sovětská armáda k prezenční službě další velmi silný ročník z druhé poloviny dvacátých let, a její početní stav tak výrazně překročil 6 milionů vojáků. Její pozemní vojsko bylo v té době nejsilnějším na světě.*

²¹⁹ KŘÍŽ, Z. *Adaptace Severoatlantické aliance na nové mezinárodní bezpečnostní prostředí*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006, s. 19.

²²⁰ Blíže srov. *Стратегические документы НАТО*. [online]. 2012 [cit. 2012-06-08]. Dostupné z WWW: <http://www.nato.int/cps/ru/SID-61075811-1525546F/natolive/topics_56626.htm>.

...V létě 1949 se navíc začínalo dostávat z krize také sovětské letectvo.²²¹ Klíčovým úkolem, uvedeným v jednom z dodatků strategie, byla snaha přesvědčit Sovětský svaz, že vedení války není výhodné. V případě, že by k jejímu rozpoutání skutečně došlo, měla být zajištěna důkladná obrana členských států Aliance.²²²

3.1.2 Druhá strategická koncepce z roku 1952

Impuls k sepsání druhé strategické koncepce pojmenované Štít a meč (MC 14/1) zavdala korejská válka trvající v letech 1950–1953. „*Vypuknutí války na Korejském poloostrově do značné míry změnilo postavení Aliance. Zvláště členské země si uvědomily, že je před osudem obětí komunistické agrese zcela chrání právě NATO.*“²²³

Jednalo se o strategii předsunuté obrany a hromadné odvety, kdy byla Aliance připravena reagovat na útok protivníka dvěma cestami. Evropské konvenční síly – zejména pozemní vojska – měly funkci tzv. obranného štítu. Jejich úkol spočíval v zastavení případné agrese ze strany protivníka, a to i v případě, že by bylo třeba ustoupit za řeku Rýn²²⁴. Spojené státy vystupovaly v roli tzv. meče, neboť měly následně po obranném útoku evropských konvenčních sil zasáhnout proti útočníkovi sadou jaderných úderů.²²⁵

V porovnání se SSSR měly státy NATO početně menší divize vojáků i ozbrojených sil, jež bylo třeba zvýšit. Z tohoto důvodu byly vytvořeny tři strategické obranné plány – krátkodobý, střednědobý a dlouhodobý – zabývající se v horizontu několika let navýšením počtu svých jednotky včetně záloh. Aliance se prostřednictvím strategie Štít a meč snažila o zabránění započetí ofenzívy ze strany Sovětského svazu a jeho spojenců a získaný čas chtěla využít pro zajištění většího množství ozbrojených sil.²²⁶

²²¹ FIDLER, J. – MAREŠ, P. *Dějiny NATO*. Praha: Paseka, 1997, s. 42.

²²² Blíže srov. *Стратегические документы НАТО*. [online]. 2012 [cit. 2012-06-08]. Dostupné z WWW: <http://www.nato.int/cps/ru/SID-61075811-1525546F/natolive/topics_56626.htm>.

²²³ Blíže srov. FIDLER, J. – MAREŠ, P. *Dějiny NATO*. Praha: Paseka, 1997, s. 51.

²²⁴ Rýn byl považován za hranici, kterou by byla Aliance ještě schopna bránit při případném útoku.

²²⁵ Blíže srov. KŘÍŽ, Z. *Adaptace Severoatlantické aliance na nové mezinárodní bezpečnostní prostředí*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006, s. 20.

²²⁶ Blíže srov. FIDLER, J. – MAREŠ, P. *Dějiny NATO*. Praha: Paseka, 1997, s. 63.

3.1.3 Třetí strategická koncepce z roku 1957

Nelehký rok 1956 přinesl hned několik vážných událostí. Suezská krize a hrozba Moskvy použít jaderné zbraně proti Velké Británii a Francii v tomto konfliktu i sovětský vojenský zásah na území Maďarska přispěly velkou měrou ke zformulování obsahu nové, v pořadí již třetí, koncepce Severoatlantické aliance. Tentokrát nesla název Všeobecná strategická koncepce obrany území členských států NATO (*The Overall Strategic Concept for the Defence of the NATO Area 14/2*) a byla publikována v roce 1957.

Koncepce přinesla hned několik významných změn. V návaznosti na tzv. nuklearizaci štítu²²⁷ se snížil počet konvenčních sil na evropském kontinentu, což řada členských zemí Aliance přijala kladně, neboť v tom shledávala snížení výdajů na obranu. Další změna souvisela s událostmi roku 1956, jež měly vliv na nové vnímání prostoru. Aliance svoji pozornost obrátila i na území nenáležící k členským státům. Tyto regiony zahrnula do svých plánů na změnu bezpečnostního prostředí.²²⁸

Členské státy NATO se vedle zesílení vojenských a strategických pozic také nyní nově zaměřily na vzrůst politické role Severoatlantické aliance a vytvořily dokument o nevojenské spolupráci NATO. Velkou měrou k jeho vytvoření přispěla Suezská krize, neboť si státy Aliance uvědomily, že v této oblasti jejich spolupráce není na dostačující úrovni. Dokument obsahoval mimo jiné i doporučení na spolupráci v oblasti vědecko-technické a informační.²²⁹

3.1.4 Čtvrtá strategická koncepce z roku 1968

Poslední strategická koncepce Severoatlantické aliance spadající do doby studené války je svázána s rokem 1968. Počátky diskusí o nutné proměně stávající koncepce z roku 1957 však spadají již do března roku 1961, kdy před americký Kongres vystoupil prezident J. F. Kennedy právě s tímto požadavkem.²³⁰ Nový návrh byl následně nazván Všeobecná strategická koncepce na obranu území Severoatlantické aliance (*The Overall Strategic Concept for the*

²²⁷ Předpokládalo se navýšení taktických jaderných zbraní v Evropě za účelem zesílení odstrašování v této oblasti.

²²⁸ Blíže srov. *Стратегические документы НАТО*. [online]. 2012 [cit. 2012-06-08]. Dostupné z WWW: <http://www.nato.int/cps/ru/SID-61075811-1525546F/natolive/topics_56626.htm>.

²²⁹ Tamtéž.

²³⁰ Blíže srov. FIDLER, J. – MAREŠ, P. *Dějiny NATO*. Praha: Paseka, 1997, s. 129.

Defence of the North Atlantic Treaty Organization Area 14/3), jinak také označována jako pružná reakce (*Flexible Response*) a platila až do počátku 90. let.

Tvorbu nové koncepce pozdržely vnitřní problémy uvnitř Aliance, které byly spojeny s vystoupením de Gaullovy Francie ze společných vojenských struktur NATO v roce 1966. Sovětský svaz v mezidobí vnitroaliančních rozepří usilovně pracoval na zvýšení množství svých strategických jaderných zbraní, což se mu skutečně podařilo. Výrazně snížil náskok, který držely Spojené státy, pro něž se v tuto chvíli stal případný vojenský útok vysoce nebezpečný. Avšak ani Evropa nezůstávala klidná. Evropské členské státy NATO se obávaly sovětské hrozby a pochybovaly i o pomoci Spojených států při potenciálním útoku.²³¹ V takovém případě Sovětský svaz přesně nedokázal odhadnout, jaký postoj Aliance v odpovědi na agresi zaujme, tudíž sám nedokázal předvídat, jaké kroky by činil v následném útoku (odtud plyne označení pružná reakce).²³² Tato i ostatní strategické koncepce navíc v době studené války patřily k utajovaným dokumentům. Aliance ve strategii pružné reakce počítala s tím, že se měly užívat vždy zbraně vyššího stupně síly udávané tzv. eskalačními stupni. Nově měly být při útoku použity nejprve konvenční, následně taktické jaderné a až v posledním stádiu strategické jaderné zbraně.²³³

Jak z výše uvedených obsahů a hlavních bodů strategických koncepcí z dob studené války vyplývá, Severoatlantická aliance v nich kladla důraz především na zastrašení nepřítele, tedy Sovětského svazu, a to cestou zvyšování své vojenské síly. Na počátku studené války oplývala obrovským jaderným arzenálem, avšak ve srovnání se Sovětským svazem neměla příliš početné divize a konvenční síly. V těch Sovětský svaz mnohonásobně Alianci převyšoval. Západ i východní blok recipročně věnovaly pozornost těm oblastem, v nichž jejich protivník vynikal, a udržovaly se navzájem v neustálé nejistotě před hrozícím konfliktem. Na druhé straně je třeba zmínit, že koncepce z doby studené války byly co do své výstavby i své logiky a zaměřenosti na nepřítele jednoznačnější než koncepce po roce 1990, neboť protivník byl právě jeden, a to Sovětský svaz.

²³¹ Blíže srov. KŘÍŽ, Z. *Adaptace Severoatlantické aliance na nové mezinárodní bezpečnostní prostředí*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006, s. 20.

²³² Blíže srov. *Стратегические документы НАТО*. [online]. 2012 [cit. 2012-06-08]. Dostupné z WWW: <http://www.nato.int/cps/ru/SID-61075811-1525546F/natolive/topics_56626.htm>.

²³³ Blíže srov. KŘÍŽ, Z. *Adaptace Severoatlantické aliance na nové mezinárodní bezpečnostní prostředí*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006, s. 20.

3.2 Strategické koncepce NATO po rozpadu Sovětského svazu

V níže rozebraných strategických koncepcích Severoatlantické aliance vytvořených po rozpadu Sovětského svazu je viditelnější komplikovanost především proto, že západní svět ztratil svého hlavního protivníka. Nové uspořádání světa se po roce 1991 stalo méně přehlednější, složitější a náročnější na předvídání budoucího vývoje bezpečnostního prostředí.

Sovětský svaz jakožto úhlavní nepřítel Severoatlantické aliance se začal otřásat ve svých základech již ve 2. polovině 80. let z důvodu tlaku ze Západu, patrného sociálního napětí ve společnosti, špatné hospodářské i ekonomické situace i Gorbačovových reforem²³⁴. Na počátku 90. let se první výrazné změny ve východní a střední Evropě projeví v oblasti politické, ekonomické i sociální. Země Pobaltí se odtrhly od Sovětského svazu, postupně na něm vyhlášovaly nezávislost²³⁵ a odmítly ideu boje proti Západu. Dne 8. prosince 1991 byly podepsány Bělověžské dohody, na jejichž základě se oficiálně rozpadl Sovětský svaz, a 1. července 1991 došlo k rozpuštění Varšavské smlouvy. Právě tento akt se stal pro Severoatlantickou alianci důležitým mezníkem, neboť ji postavil před otázkou, zda-li i ona sama nemá být rozpuštěna a zaniknout, zda-li je její setrvávání na mezinárodním poli i nadále legitimní.

Pokud se Severoatlantická aliance chtěla i nadále udržet, musela si vytyčit nové perspektivy i cestu svého dalšího směřování, sepsat nové úkoly i upravit svoji dosavadní strukturu, což se ukázalo jako nesnadné, neboť se dal v této nejisté době jen obtížně predikovat další politický vývoj.²³⁶ Její postavení se ocitlo ve velmi složité situaci. Náhle zmizel nepřítel, vůči němuž stála přes 40 let a vůči němuž bránila svět před dalším šířením komunistické ideologie a rozpoutáním války. Nové období, které nastalo po roce 1991, kladlo důraz na vedení dialogu a navazování spolupráce s bývalými státy východního bloku.

²³⁴ Jednalo se především o program perestrojky (přestavby) a glasnosti (otevřenosti), tedy o soubor opatření vedoucích k restrukturalizaci ekonomiky a větší otevřenosti politiky a politických institucí.

²³⁵ Jako první vyhlásila samostatnost Litva (11. března 1990), následovalo ji Lotyšsko (4. května 1990) a jako poslední z trojlístku pobaltských zemí Estonsko (20. srpna 1991).

²³⁶ To mimo jiné dokládá i fakt, že se měsíc po přijetí nové strategické koncepce začal rozpadat Sovětský svaz. Viz k tomu blíže KŘÍŽ, Z. *Adaptace Severoatlantické aliance na nové mezinárodní bezpečnostní prostředí*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006, s. 22.

3.2.1 Strategická koncepce z roku 1991

Severoatlantická aliance byla nucena zrevidovat dosavadní strategickou koncepci starou více než 20 let. Záhy po skončení studené války zareagovala na změny politické mapy východní Evropy a pro nově se utvářející bezpečnostní architekturu vytvořila strategickou koncepci, kterou schválila již k 7. listopadu 1991.

Nová strategická koncepce Severoatlantické aliance (*The Alliance's New Strategic Concept*) byla první neutajenou a veřejnou koncepcí. Její jádro tvořila vize spravedlivějšího, humánnějšího a demokratičtějšího světa. I nadále pokračovala ve svém úsilí překonat rozdělenou Evropu. Stále se zaměřovala na problematiku kolektivní obrany a zajištění bezpečnosti členských států NATO, nicméně nově se měla rozšířit i na ostatní země Evropy a snažit se nalézt společný dialog s bývalými protivníky, tedy zeměmi bývalého Sovětského svazu a východního bloku.²³⁷ Právě toto území považovala Aliance za nestabilní a vnímala jej jako možnou bezpečnostní hrozbu nejen pro členské státy, ale i pro celou Evropu. Navrhovala omezit jaderné zbraně pouze na takovou úroveň, aby byly schopny udržet mír a zajistit stabilitu a celkovou rovnováhu sil v Evropě.²³⁸ Přestože bezpečnost, kolektivní obrana i stabilita zůstaly i nadále ústředním tématem Severoatlantické aliance, začaly být brány v úvahu i další důležité aspekty – politické, ekonomické, sociální a ekologické.²³⁹ Ve srovnání s předchozími strategickými koncepcemi začal být kladen větší důraz na spolupráci s bývalými členskými státy Varšavské smlouvy. Konfrontační tón se pozvolna začal proměňovat na dialog.

3.2.2 Strategická koncepce z roku 1999

V roce 50. výročí vzniku Severoatlantické aliance byla přijata na summitu ve Washingtonu ve dnech 23. a 24. dubna 1999 předposlední Strategická koncepce Aliance (*The Alliance's Strategic Concept*). Zaměřila se na vymezení nových úkolů a orientaci v novém tisíciletí.

²³⁷ Blíže srov. *Стратегические документы НАТО*. [online]. 2012 [cit. 2012-06-08]. Dostupné z WWW: <http://www.nato.int/cps/ru/SID-61075811-1525546F/natolive/topics_56626.htm>.

²³⁸ Tamtéž.

²³⁹ Blíže srov. KAŠÍK, V. *NATO – Bezpečnost pro Evropu*. Praha: Ministerstvo obrany ČR, 1997, s. 20.

Původní strategická koncepce z roku 1991 byla přezkoumána, přehodnocena a aktualizována, nicméně některé prvky zůstaly nezměněny. Stejně jako koncepce z roku 1991 i tato vycházela z širšího pojetí bezpečnosti a reagovala na podobné bezpečnostní prostředí, jaké panovalo na počátku 90. let. Ani v roce 1999 se nepředpokládal výraznější vojenský střet, který by představoval skutečnou hrozbu. Počítalo se s konflikty nižší intenzity, které Aliance znala z 90. let²⁴⁰ a které by byly založeny na etnickém, nacionálním, náboženském či sociálním základu, a mohly by negativně přispět k destabilizaci evropského regionu. Nově se objevilo nebezpečí šíření zbraní hromadného ničení, před nímž koncepce varovala. Potenciální ohrožení spatřovala v teroristických útocích, sabotážích a organizovaném zločinu. Od koncepce z roku 1991 se lišila například v tom, že nově již NATO nepočítalo s použitím ozbrojeného násilí s výjimkou sebeobranu. Nad řešením každé jednotlivé vojenské akce se měly mezi členskými státy vést diskuse a hledat společná řešení.²⁴¹

Rusko vnímalo strategickou koncepci z roku 1999 jako snahu Aliance, zejména Spojených států, získat nadvládu nad světovým bezpečnostním řádem, a to především z toho důvodu, že se rozšířila na východ. Do budoucna navíc plánovala pokračovat v rozrůstání se tímto směrem. I dnes vnímá rozšiřování jako kladné, neboť přispívá k zajištění bezpečnosti a stability v evropském regionu. Podle ruského pohledu se tedy strategická koncepce snažila získat mocenskou převahu nad světovým bezpečnostním řádem. V dokumentu se přitom deklaruje, „že Aliance respektuje legitimní bezpečnostní zájmy ostatních aktérů (implicitně se jedná hlavně o Rusko) a prohlašuje, že žádnou zemi nepovažuje za svého nepřítele.“²⁴² Otázkou tedy zůstává, nakolik se NATO domáhá těchto cílů, které mu připisuje právě Rusko.

Období po studené válce přineslo odlišnou rétoriku i do strategických koncepcí. Objevily se tři zcela nové výrazy – dialog, spolupráce a partnerství – které do této doby byly vzhledem k uspořádání světa téměř nemyslitelné a které zároveň tvořily tři základní pilíře „nové“ Aliance. Oproti studené válce se také výrazně proměnila povaha bezpečnostních hrozeb a konfliktů, jež měly v 90. letech

²⁴⁰ V 90. letech probíhaly války na Balkáně. Aliance aktivně přispívala k uklidnění situace v regionu.

²⁴¹ Blíže srov. KŘÍŽ, Z. *Adaptace Severoatlantické aliance na nové mezinárodní bezpečnostní prostředí*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006, s. 25nn.

²⁴² Blíže srov. ŠINDELÁŘ, T. – JIREŠ, J. *Nová strategická koncepce NATO: zájmy a priority České republiky*. Praha: Centrum transatlantických vztahů vysoké školy CEVRO Institut, 2010, s. 23.

spíše lokální charakter. Cílem NATO bylo v obou koncepcích z 90. let navázat aktivní spolupráci s Ruskou federací i bývalými zeměmi Varšavské smlouvy. Některé z nich, včetně České republiky, Polska a Maďarska, byly přijaty 12. března 1999 do Aliance a staly se jejími plnohodnotnými členy i přes nevoli Ruska. S dalším rozšiřováním směrem na východ se počítalo i pro první desetiletí nového tisíciletí. Změnil se i způsob řešení konfliktů. Aliance se snažila zabránit vzniku krizí a spíše jim předcházet. Pokud k nim skutečně došlo, měla zájem vyřešit je mírovou cestou a přispívat k vytváření stabilního prostředí postaveného na demokratických institucích.

3.3 Strategická koncepce z roku 2010

Po 11 letech od přijetí poslední strategické koncepce z roku 1999 se radikálně proměnilo bezpečnostní prostředí ve světě, který se za tu dobu výrazně proměnil. Objevila se nová hrozba – terorismus – jenž o sobě dal vědět především 11. září roku 2001. Změnila se i struktura NATO, neboť se zvýšil počet členských států, který se rozrostl zejména o země bývalé Varšavské smlouvy, s čímž velmi ostře nesouhlasilo Rusko. Ve dnech 19. – 20. listopadu 2010 proběhlo v portugalském Lisabonu setkání představitelů Severoatlantické aliance. Hlavním výsledkem jejich jednání bylo přijetí nové strategické koncepce pro 21. století, jejímž cílem je vdechnout do NATO nový život, určit jeho nový směr. Vedle strategické koncepce se probíraly mimo jiné i problémy v Afghánistánu, protiraketová obrana a vztahy s Ruskem.

Sepsat novou strategickou koncepci nebylo snadné. Původně měla být přijata již k 60. výročí vzniku Aliance, tedy v roce 2009, ale její příprava se prodloužila o celý jeden rok. „*O tomto dokumentu, stejně jako o celém summitu v Lisabonu, se psalo především v souvislosti s nutností vybalancovat jak rozdílné představy členských zemí, tak vztah mezi tradičními úkoly a nástroji Aliance na straně jedné a novými ambicemi a potřebami na straně druhé.*“²⁴³ Tvůrci strategie, jimiž byli nově generální tajemník NATO Anders Fogh Rasmussen a pomocná skupina 12 expertů v čele s bývalou americkou ministryní zahraničních

²⁴³ Blíže srov. *Nová strategická koncepce NATO: mezi tradicí a inovací*. [online]. 2010-11-29 [cit. 2012-06-21]. Dostupné z WWW: <http://www.natoaktual.cz/nova-strategicka-koncepce-nato-mez-tradici-a-inovaci-p09-na-analyzy.aspx?c=A101129_142807_na-analyzy_m02>.

věcí Madeleine Albrightovou, kteří nahradili v tvorbě Radu NATO, se s výše uvedenými problémy dokázali nakonec vypořádat velmi obstojně, neboť koncepce byla přijata hned první den lisabonského summitu. K pomyslné zlaté niti, jež ji celou prostupuje a je pro ni tedy určující, patří tři hlavní úkoly Aliance: kolektivní obrana, krizové řízení a kooperativní bezpečnost.²⁴⁴

Strategická koncepce s názvem Aktivní zapojení, moderní obrana (*Active Engagement, Modern Defence*) se skládá z 38 článků, které jsou logicky rozděleny do 9 širších celků: 1. Hlavní úkoly a zásady, 2. Bezpečnostní prostředí, 3. Obrana a odstrašování, 4. Bezpečnost skrze krizové řízení, 5. Kontrola zbrojení, odzbrojování a neproliferace (nešíření jaderných zbraní), 6. Otevřené dveře, 7. Partnerství, 8. Reforma a transformace, 9. Aliance pro 21. století.²⁴⁵

V sedmé části s názvem Partnerství se rozebírají vztahy mezi Severoatlantickou aliancí a strategickými nečlenskými zeměmi, v první řadě s Ruskou federací. Aliance považuje spolupráci a partnerský vztah s Ruskem za důležitý, neboť přispívá k vytváření mírového prostředí, stability a bezpečí. Zároveň zdůrazňuje, že nepředstavuje pro Rusko ohrožení. Na druhou stranu očekává od Ruska stejný přístup,²⁴⁶ neboť partnerství může fungovat pouze v případě, že existují dvě strany, jež mají tytéž zájmy, jsou schopny vytvářet stejné hodnoty a participovat na nich a hledat společná řešení v palčivých otázkách a problematických oblastech.

Severoatlantická aliance se s Ruskem dohodla na rozvoji a prohlubování vzájemných vztahů a zájmů zejména v oblasti protiraketové obrany a ochrany mezinárodního bezpečí, boji proti terorismu, drogám a pirátství. Někdejší prezident Ruské federace Dmitrij Medveděv vnímal rovné partnerství právě v oblasti protiraketové obrany.²⁴⁷ „*Rusko je ochotno se k tomuto systému připojit jen jako rovnoprávný partner, nehodlá být pouhým pozorovatelem či druhořadým*

²⁴⁴ Blíže srov. *Nová strategická koncepce NATO: mezi tradicí a inovací*. [online]. 2010-11-29 [cit. 2012-06-21]. Dostupné z WWW: <http://www.natoaktual.cz/nova-strategicka-koncepce-nato-mezi-tradici-a-inovaci-p09/-na_analyzy.aspx?c=A101129_142807_na_analyzy_m02>.

²⁴⁵ *Strategic Concept Active Engagement, Modern Defence*. [online]. 2012 [cit. 2012-06-19]. Dostupné z WWW: <<http://www.nato.int/lisbon2010/strategic-concept-2010-eng.pdf>>.

²⁴⁶ Tamtéž, článek 33.

²⁴⁷ Blíže srov. KATSIOLIS, Ch. *The New NATO Strategy*. Berlín: Friedrich-Ebert Stiftung, 2011, s. 5nn.

účastníkem projektu.“²⁴⁸ Paradoxně právě v této oblasti lze spatřovat v budoucnu možnou třetí plochu mezi oběma stranami, neboť každá z nich má vlastní pohled na vytvoření protiraketové obrany. „*Rusko navrhuje vytvoření jednotného systému, do kterého by se jeho protiraketové kapacity integrovaly jako rovnoprávné. To je však pro Alianci těžko přijatelné a spolupráci s Ruskem si představuje spíše v rovině výměny informací mezi oběma protiraketovými systémy, existujícími paralelně vedle sebe.*“²⁴⁹ Obě strany se vedle vybudování nové bezpečnostní architektury také zavázaly k posílení společného úsilí o stabilizaci situace v Afghánistánu a dohodly se na zásobovací cestě, jejíž trasa je naplánována přes ruské území. Rusko přislíbilo zjednodušení byrokratických procesů a více práv pro přepravu nesmrtícího materiálu²⁵⁰ a intenzivnější spolupráci ve válce proti obchodu s drogami.²⁵¹

NATO poprvé od svého vzniku deklarovala zájem o svět bez jaderných zbraní, o počátek jaderného odzbrojování. Byla by se jich ochotna vzdát, avšak pouze v případě, že by tak učinilo také Rusko. I v této sféře klade důraz na partnerské postavení a rovné podmínky mezi oběma aktéry.²⁵²

I když politika rozšiřování Aliance již přestala být klíčovou a ústřední otázkou, přesto se jí článek 27 strategické koncepce dotýká. Dle něj by se měla v příštích deseti letech rozšiřovat dále do postsovětského prostoru, nicméně o Ukrajině a Gruzii, jakožto o možných členech, se explicitně nehovoří. Již v březnu roku 2008 prezident Vladimir Putin pohrozil, že by neváhal s namířením ruských jaderných raket proti Ukrajině, pokud by byly tyto země do Aliance přijaty a Ukrajina povolila Spojeným státům, aby rozšířily svůj

²⁴⁸ *Asociace pro mezinárodní otázky: Summit NATO byl úspěšný.* [online]. 2012 [cit. 2012-06-21]. Dostupné z WWW: <<http://www.amo.cz/publikace/summit-nato-byl-uspesny.html>>.

²⁴⁹ Blíže srov. *Nová strategická koncepce NATO: mezi tradicí a inovací.* [online]. 2010-11-29 [cit. 2012-06-21]. Dostupné z WWW: <http://www.natoaktual.cz/nova-strategicka-koncepce-nato-mez-tradici-a-inovaci-p09-na_analyzy.aspx?c=A101129_142807_na_analyzy_m02>.

²⁵⁰ Podle mluvčího NATO se jedná o vše od potravin po určité vojenské vybavení. Blíže k tomu *NATO a Rusko se dohodly na průjezdu do Afghánistánu* [online]. 2012 [cit. 2012-06-19]. Dostupné z WWW:

<http://www.natoaktual.cz/putinovo-vitezstvi-rozsireni-nato-o-gruzii-a-ukrajinu-zamitnuto-1c5-na_media.aspx?c=A080404_134249_na_media_m02>.

²⁵¹ Blíže srov. KATSIOLIS, Ch. *The New NATO Strategy*. Berlin: Friedrich-Ebert Stiftung, 2011, s. 5nn.

²⁵² JUNEK, R. *Nový strategický koncept NATO a jeho možné implikace pro schopnosti a použití AČR*. In: *Obrana a strategie*. 2011, roč. 2011, č. 1, s. 86nn.

protiraketový systém na její území.²⁵³ NATO použilo v koncepci diplomatický formát jednání s Ruskem, a ačkoli zmínila rozšiřování, neurčila konkrétní členy, o něž by se měla rozrůst.

Předešlá dvě desetiletí ukázala mnoho problematických oblastí a hrozeb dnešního světa. Aliance i Rusko se z nich do jisté míry poučily a došly k závěru, že je, alespoň v některých otázkách, lepší spolupráce než vzájemné napadání a osočování. Každá mince má však dvě strany a i zde je patrné, že lisabonským summitem nedošlo k vyřešení všech palčivých otázek a bolestivých míst (například útok v Gruzii v roce 2008 a přetrvávající spory o teritoriální integritu Gruzie, vztah některých členských států – konkrétně Polska a Litvy – k Rusku apod.). Platí, že v některých oblastech si jsou NATO a Rusko užitečnými partnery, v jiných však výraznými protivníky. I přes uvedené skutečnosti byla Aliance schopna vytvořit strategickou koncepci, jež adekvátně reaguje na současné bezpečnostní prostředí a má velkou naději na vyřešení celé řady problémů i splnění vytyčených cílů.

3.4 Ruské vojenské doktríny

Není to pouze Severoatlantická aliance, kdo si vytváří své strategické koncepce. I její bývalý největší soupeř a dnes strategický partner, Ruská federace, sepisuje v oblasti vojenství své doktríny, v nichž si vymezuje přípravu a způsoby řešení v oblasti bezpečnosti a ozbrojené ochrany vždy pro příští desetiletí. Vojenské doktríny vycházejí z Ústavy Ruské federace, federálních zákonů a mezinárodních smluv a úmluv, jež se dotýkají zbraní, zbrojení a odzbrojování a jichž je Rusko signatářem. Následující řádky budou věnovány dvěma posledním ruským vojenským doktrínám z let 1999 a 2010, vždy především s ohledem na vztah k Severoatlantické alianci.

3.4.1 Vojenská doktrína z roku 1999

V říjnu roku 1999 a následně v roce 2000 byly přijaty hned tři důležité dokumenty určující směřování zahraniční politiky Ruska. Jednalo se o Koncepci

²⁵³ Blíže srov. *Putinovo vítězství: rozšíření NATO o Gruzii a Ukrajinu zamítnuto* [online]. 2012 [cit. 2012-06-21]. Dostupné z WWW: <http://www.natoaktual.cz/putinovo-vitezstvi-rozsireni-nato-o-gruzii-a-ukrajinu-zamitnuto-1c5-/na_media.aspx?c=A080404_134249_na_media_m02#5>.

národní bezpečnosti Ruské federace, Vojenskou doktrínu Ruské federace a Koncepci zahraniční politiky Ruské federace.²⁵⁴

Ruská vojenská doktrína schválená v říjnu roku 1999 se poměrně ostře vymezovala vůči Severoatlantické alianci. Důvodů, které přispěly k negativnímu postoji Ruska proti ní, bylo hned několik: rozšiřování Aliance o bývalé členy Varšavské smlouvy a tudíž zasahování do postsovětského prostoru, jež znamenalo změnu poměru sil, zásah v Jugoslávii, ačkoli nespádala do prostoru NATO, i operace v Kosovu. Tyto tři zmíněné události byly příčinou toho, že se znovu začalo hovořit o rostoucím vojenském ohrožení ruského státu ze strany Aliance a Spojených států.²⁵⁵ Podle článku 8 uvedeném v I. kapitole Vojenské doktríny Rusko počítalo s tím, že by jaderné zbraně mohla země nasadit v případě, pokud by proti němu či jeho spojencům byly použity „*jaderné či jiné druhy zbraní hromadného ničení v odpověď na rozsáhlou agresi s použitím konvenčních zbraní*“.²⁵⁶ Vedle možného střetu s Aliancí Rusko spatřovalo další hrozbu svých bezpečnostních zájmů v ekonomických potížích, terorismu, separatistických hnutích a zhoršování životního prostředí.²⁵⁷

3.4.2 Vojenská doktrína z roku 2010

Stejně jako NATO přijalo v listopadu 2010 svoji strategickou koncepci, o několik měsíců dříve, v únoru téhož roku, byla zveřejněna nová Vojenská doktrína Ruské federace do roku 2020. Skládá se z 54 článků rozdělených do 4 hlav: I. Obecná ustanovení, II. Vojenská nebezpečí a vojenské hrozby Ruské federaci, III. Vojenská politika Ruské federace, IV. Vojensko-ekonomické zajištění obrany.²⁵⁸ Zmínky o vztahu Ruska k Severoatlantické alianci lze nalézt ve II. a III. hlavě. Čl. 8 hovoří o základních vnějších vojenských nebezpečích, přičemž hned na první místo klade možnost rozšiřování NATO dále na východ až k ruským

²⁵⁴ Blíže srov. BALABÁN, M. *Nová ruská vojenská doktrína a její mezinárodněpolitický a regionální kontext*. In: Mezinárodní politika. 2004, roč. XXVIII, č. 9, s. 25nn.

²⁵⁵ Blíže srov. *Ruská bezpečnostní politika a armáda v roce 2000 a její vztah k NATO (pohled zahraničních médií)* [online]. 2012 [cit. 2012-06-22].

Dostupné z WWW: <<http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=777>>.

²⁵⁶ KREJČÍ, O. *Současné doktríny a strategie* [online]. 2007-05-15 [cit. 2012-06-22]. Dostupné z WWW: <<http://blisty.cz/art/34310.html>>.

²⁵⁷ Blíže srov. KŘÍŽ, Z. *Adaptace Severoatlantické aliance na nové mezinárodní bezpečnostní prostředí*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006, s. 62.

²⁵⁸ Blíže srov. *Военная доктрина Российской Федерации на период до 2020 года*. [online]. 2011-02-10 [cit. 2012-06-22]. Dostupné z WWW: <http://www.stat.doc.mil.ru/documents/quick_search/more.htm?id=10363898@egNPA#txt>.

hranicím. Dle téhož článku patří mezi další hrozby a „nebezpečí“ řada činností Aliance: posilování vojenských kontingentů na území těch států, které mají společnou hranici s Ruskem, vytváření a rozšiřování systémů strategické protiraketové obrany, zásahy a vměšování se do vnitřních záležitostí Ruska a jeho spojenců, demonstrace vojenské síly na územích sousedících s Ruskem,²⁵⁹ snaha učinit z NATO globálního bezpečnostního aktéra a rozšířit jeho vojenskou infrastrukturu k hranicím Ruska.²⁶⁰ Ve III. hlavě lze pak nalézt některé bezpečnostní hrozby, které vnímá Aliance i Rusko shodně. Jedná se o mezinárodní terorismus, regionální (etnické a náboženské) konflikty a jejich eskalaci a proliferaci zbraní hromadného ničení a jejich nosičů.²⁶¹

Po prostudování strategických koncepcí Severoatlantické aliance i Vojenských doktrín Ruské federace, je očividný a nepřehlédnutelný jeden fakt: Aliance se na Rusko snaží nahlížet a vnímat jej jako sobě rovného a strategického partnera, byť jisté obavy přetrvávají. Z chování a jednání Ruska je i do dnešních dní cítit jistý konfrontační tón, byť samozřejmě ne tak ostrý, jaký panoval v dobách studené války. Rusko však vnímá Alianci a Spojené státy spíše jako hrozbu a nebezpečí, jako pakt, který jej chce ohrozit. Toto mínění má podle výzkumu²⁶² nezávislé nevládní analytické společnosti Levada center 55 % občanů Ruské federace. Domnívám se, že velký vliv na negativní názor a postoj Rusů k NATO má na svědomí nedostatečná informovanost, znalost a orientace tamních lidí v této problematice. Změnit nevstřícnou atmosféru vůči Alianci spatřuji v debatách, jež by vyvracely stereotypy, jež panují napříč celou ruskou společností. Více dialogu, pořádání konferencí a kulatých stolů, vydávání brožur a sborníků by mohlo dle mého mínění přispět k pozitivnějšímu vnímání Severoatlantické aliance, která je bezesporu nástrojem k nastolení stability ve světě a přispění k mezinárodnímu míru.

²⁵⁹ Blíže srov. *Военная доктрина Российской Федерации на период до 2020 года*. [online]. 2011-02-10 [cit. 2012-06-22]. Dostupné z WWW:

<http://www.stat.doc.mil.ru/documents/quick_search/more.htm?id=10363898@egNPA#txt>.

²⁶⁰ Blíže srov. ŠINDELÁŘ, T. – JIREŠ, J. *Nová strategická koncepce NATO: zájmy a priority České republiky*. Praha: Centrum transatlantických vztahů vysoké školy CEVRO Institut, 2010, s. 28.

²⁶¹ Tamtéž.

²⁶² Blíže srov. *Левада-Центр – Общественное мнение 20011* [online]. 2011 [cit. 2012-06-22]. Dostupné z WWW: <<http://www.levada.ru/books/obshchestvennoe-mnenie-2011>>.

Závěr

Během šesti desetiletí existence Severoatlantické aliance prošel její vztah k Sovětskému svazu a později Ruské federaci mnoha krizemi i obdobími poměrně plodné spolupráce, a to jak v době studené války, tak i po ní. Tato vzájemná relace je formována klíčovými událostmi, k nimž obě strany musely vždy zaujmout jasné politické stanovisko. Mnohé třecí plochy, jež vedly během studenoválečného konfliktu k rozdělení světa, vyplývaly z ideologického, politického i vojenského antagonismu mezi Východem a Západem. Od rozpadu Sovětského svazu na sklonku roku 1991 až do dnešních dní doznaly vzájemné vztahy mezi Ruskou federací a Severoatlantickou aliancí výrazných změn. Konfrontační tón z doby bipolárního soupeření vyměnily na počátku 90. let obě strany za snahu o navazování nových vazeb. Přesto lze během posledních dvaceti let vzájemných vztahů vystopovat časy hlubší a konstruktivnější kooperace s obdobími, v nichž se míra vzájemné spolupráce blížila nule. Příčiny těchto výkyvů lze spatřovat v odlišnosti pohledů na optimální způsoby řešení bezpečnostních problémů.

Po druhé světové válce byla východní a západní Evropa rozdělena z hlediska ideologického i politického. Východní Evropa se dostala pod nadvládu Sovětského svazu a následně i do vojenského paktu Varšavské smlouvy. Oproti tomu západní demokratické země, společně se zaoceánskými Spojenými státy a Kanadou, vytvořily vojensko-politickou organizaci založenou na dobrovolnosti, rovnosti a společných zájmech. Mocenské soupeření, jež se mezi těmito dvěma diametrálně odlišnými bloky rozpoutalo, mělo globální charakter a dopad i na konflikty odehrávající se mimo prostor starého kontinentu. Vyostřený konfrontační tón panující mezi Východem a Západem jen párkrát přetrnula období uvolňujícího se napětí, jež souviselo například s příchodem Chruščova do vedení Sovětského svazu či politikou détente. Toto údobí skončilo s příchodem Reaganovy prezidentské administrativy do Bílého domu a vyhlášením projektu Strategic Defense Initiative, tzv. Hvězdných válek, na něž nebyl SSSR schopen reagovat technologicky ani ekonomicky a jež přispěly k jeho zhroucení.

První polovinu 90. let lze označit téměř za strategické partnerství, jež panovalo mezi Ruskem a Aliancí. Zapojení Ruska do Severoatlantické rady pro spolupráci a společná kooperace v konfliktu v Perském zálivu přispěly k vytváření vzájemné důvěry, která se projevila například v participaci Ruska na budování nové bezpečnostní architektury v Evropě či jeho ochotě podepsat odzbrojovací smlouvy START I a START II. Dobré vztahy se Západem začaly chladnout poté, co prozápadního ministra zahraničních věcí A. Kozyreva nahradil v tomto úřadu J. Primakov. Problematika zhoršování vzájemných vazeb je však výrazněji složitější. Velký podíl na této změně měl zásah jednotek NATO v Kosovu v roce 1999 a také politika rozšiřování Aliance na Východ, což Rusko vnímalo jako ohrožení, neboť se Aliance přibližovala k jeho hranicím, a také jako zasahování do bývalého postsovětského prostoru, jenž byl výsostnou sférou vlivu Sovětského svazu. Velkým problémem Ruska totiž bylo to, co možná přetrvává i do dnešních dní, totiž že se nechce vzdávat role, kterou hrálo v době studené války pod hlavičkou Sovětského svazu, jehož bylo Rusko nejvýznamnější součástí. Tyto negativní milníky měly výrazný vliv na vytvoření ruské vojenské doktríny z roku 1999, zásadně modifikující ruský přístup k Západu. Stejně tak si však Severoatlantická aliance vytvářela své strategické koncepce, v nichž vždy reagovala na novou atmosféru, již s sebou přinášely proměny bezpečnostního prostředí.

Počátek nového tisíciletí byl poznamenán teroristickými útoky ve Spojených státech, jež paradoxně přispěly k výraznému zlepšení vzájemných vztahů mezi Ruskem a Aliancí. Obě strany nyní mohly vystupovat proti společnému nepříteli, jímž se stal nestátní aktér – mezinárodní terorismus. Následně v roce 2002 upevnily svůj vztah založením Rady NATO – Ruská federace, která nahradila dosavadní Stálou společnou radu z roku 1997, a znamenala prohloubení vzájemné spolupráce. Rada se stala novým fórem, jehož se účastní všechny státy jako rovnocenní partneři. Další kolo rozšiřování Aliance a konflikt v Gruzii v létě roku 2008 přinesly novou vlnu ochlazení, kterou se snažila vyřešit Obamova administrativa. Ta začala od následujícího roku uplatňovat tzv. politiku resetu ve vztazích vůči Rusku. Reset přispěl k částečnému odblokování vztahů a zlepšení komunikace mezi oběma stranami, jež vyústilo ve strategické koncepci Severoatlantické aliance z roku 2010. Rusko se s Aliancí dohodlo na kooperaci v otázkách protiraketové obrany, ochraně mezinárodního bezpečí, boji proti

terorismu, drogám, pirátství, a také na stabilizaci neutěšené situace v Afghánistánu, kdy Rusko přislíbilo vytvoření zásobovací cesty přes své území. Zostřenější rétorika se objevila znovu s konfliktem v Libyi a rok 2012 ji zvýraznil v souvislosti s pohledem na řešení občanské války v Sýrii.

Z průřezu historických událostí, jež ovlivňovaly celou druhou polovinu 20. století, i těch, které zasahují do současnosti, je patrné, že vztahy mezi Severoatlantickou aliancí a Ruskem jsou dynamické a neustále se vyvíjejí. Otázkou zůstává, jakým směrem se budou ubírat dál. Svou roli na jejich budoucím směřování sehraje nepochybně i návrat Vladimira Putina na post ruského prezidenta.

Stálé problémy mezi Severoatlantickou aliancí a Ruskou federací pramení do značné míry z nedostatku vzájemné důvěry. K danému stavu přispěl jak slib Aliance, že se nebude dále rozrůstat o země střední a východní Evropy, tak i postoj Ruska, jež nedůvěřuje Alianci například v otázce protiraketové obrany. Právě nedostatek této důležité esence znamená vytváření trhlin ve vzájemných vztazích. Na druhou stranu je třeba podotknout, že se obě strany snaží předcházet nepřátelství formou dialogu, hledáním kompromisů a navazováním spolupráce.

Seznam literatury

Prameny

- [1] *Договор о дружбе, сотрудничестве и взаимной помощи* [online]. 2012 [cit. 2012-07-01]. Dostupné z WWW: <<http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1168226>>.
- [2] *Dokument: Tzv. Varšavská smlouva (1955)* [online]. 2005-01-01 [cit. 2012-07-02]. Dostupné z WWW <<http://www.just.wz.cz/view.php?cisloclanku=2005010124>>.
- [3] *Charta Organizace spojených národů*. Praha: Informační centrum OSN, 2007.
- [4] *Левада-Центр – Общественное мнение 2011* [online]. 2011 [cit. 2012-06-22]. Dostupné z WWW <<http://www.levada.ru/books/obshchestvennoe-mnenie-2011>>.
- [5] *NATO-Russia relations: A new Quality* [online]. 2002-05-28 [cit. 2012-07-10]. Dostupné z WWW <http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_19572.htm>.
- [6] *Protocol to the Treaty between the United States of America and the Union of Soviet Socialist Republics on the Reduction and Limitation of Strategic Offensive arms* [online]. 2012. [cit. 2012-04-15]. Dostupné z WWW: <<http://www.state.gov/documents/organization/27389.pdf>>.
- [7] *Strategic Concept Active Engagement, Modern Defence*. [online]. 2012 [cit. 2012-06-19]. Dostupné z WWW: <<http://www.nato.int/lisbon2010/strategic-concept-2010-eng.pdf>>.
- [8] *Text of the Treaty Between the United States of America and the Russian Federation on Strategic Offensive Reductions* [online]. 2002-05-24 [cit. 2012-07-10]. Dostupné z WWW <<http://www.armscontrol.org/documents/sort>>.

- [9] *Treaty between the United States of America and the Union of Soviet Socialist Republics on the Limitation of Anti-Ballistic Missile Systems* [online]. 2012 [cit. 2012-07_08]. Dostupné z WWW
<<http://www.state.gov/www/global/arms/treaties/abm/abm2.html>>.
- [10] *Treaty between the United States of America and the Russian Federation on measures for the further reduction and limitation of strategic offensive arms* [online]. 2012 [cit. 2012-07-15]. Dostupné z WWW
<<http://www.state.gov/documents/organization/140035.pdf>>.
- [11] *UN Security Council Resolution 1973 (full text)* [online]. 2011-05-14 [cit. 2012-07-16]. Dostupné z WWW
<<http://www.guardian.co.uk/world/2011/mar/17/un-security-council-resolution>>
- [12] *Военная доктрина Российской Федерации на период до 2020 года.* [online]. 2011-02-10 [cit. 2012-06-22]. Dostupné z WWW
<http://www.stat.doc.mil.ru/documents/quick_search/more.htm?id=10363898@egNPA#txt>.
- [13] *Washingtonská smlouva.* [online]. 2012 [cit. 2012-06-29]. Dostupné z WWW
<http://www.natoaktual.cz/na_zpravy.aspx?y=na_summit/washingtonskasmlouva.html>.

Monografie a tištěné odborné články

- [14] АЛЕКСЕЕВА, Л. М. *История инакомыслия в СССР*. Москва: Зацепя, 2001
- [15] *Arabské revoluce 2011*. In: *Mezinárodní politika*. 2011, roč. XXXV, č. 6, s. 3–31.
- [16] БАХОВ, А. С. *Организация Варшавского договора*. Москва: Наука, 1971.
- [17] BALABÁN, M. *Nová ruská vojenská doktrína a její mezinárodněpolitický a regionální kontext*. In: *Mezinárodní politika*. 2004, roč. XXVIII, č. 9, s. 25–28.

- [18] BATURIN, J. M. *Jelcinova epocha 1988–2000*. Praha: Euromedia Group, 2003.
- [19] BECKET, W. E. *The North Atlantic Treaty, the Brussels treaty, and the Charter of the United Nations*. London: Stevens, 1950.
- [20] BETTS, R. *Conflicts after the Cold War: Arguments on Cause So War and Peace*. New York: Columbia University, 2008.
- [21] BISCHOF, G. – DOCKRILL, S., eds. *Cold War Respite: The Geneva Summit of 1955*. LA: Louisiana State University Press, 2000.
- [22] BLANK, S. *Russia, NATO Enlargement and the Baltic States*. In: World Affairs. 1998, č. 3, s. 115–125.
- [23] BLEEK, P. C. *Russia Adopts New Security Concept; Appears to Lower Nuclear Threshold*. In: Arms Control Today. 2000, č. 1, s. 23–28.
- [24] BLUTH, CH. *The Warsaw Pact and Military Security in Central Europe during the Cold War*. In: Journal of Slavic Military Studies. 2004, č. 17, s. 299–311.
- [25] BOZO, F. *Détente versus Alliance: France, the United States and the Politics of the Harmel Report*. In: Contemporary European History. 1998, roč. 7, č. 3, s. 343–360.
- [26] BROWN, M. E. – OWEN, R. C. – SEAN, J. L – MILLER S. E, eds. *Theories of War and Peace*. Cambridge: The MIT Press, 1998.
- [27] BUREŠ, O. *Mírové operace OSN v postbipolárním světě – méně znamená více*. In: Mezinárodní vztahy. 2003, roč. 38, č. 3, s. 24–43.
- [28] CUMINGS, B. *The Origins of the Korean War*. Princeton: Princeton University Press, 1990.
- [29] DRULÁK, P. *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál, 2008.

- [30] DURMAN, K. *Popely ještě žhavé. Světová válka a nukleární mír*. Praha: Karolinum, 2004.
- [31] EHRLER, T. *USA a znovusjednocení Německa*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006.
- [32] EICHLER, J. *Rusko a rozšiřování NATO*. In: *Mezinárodní politika*. 1996, roč. XX, č. 6, s. 28–29.
- [33] EMMERT, F. *Rok 1968 v Československu*. Praha: Vyšehrad, 2007.
- [34] *Evolution of NATO Strategy 1949–1999* [online]. 2012 [cit. 2012-07-26]. Dostupné z WWW
<http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2009_07/20090728_strategic_concept.pdf>.
- [35] FIDLER, J. – MAREŠ, P. *Dějiny NATO*. Praha: Paseka, 1997.
- [36] FITZGERALD, F. *Way Out There in the Blue: Reagan, Star Wars, and the End of the Cold War*. New York: Simon & Schuster, 2000.
- [37] FOOT, R. *The Practice of Power: US Relations with China since 1949*. Oxford: Clarendon Press, 1995.
- [38] FREI, N. *Adenauer's Germany and the Nazi Past: the Politics of Amnesty and Integration*. New York: Columbia University Press, 2002.
- [39] FURSENKO, A. – NAFTALI, T. *One Hell of a Gamble: Khrushchev, Kennedy, Castro and the Cuban Missile Crisis, 1958–1964*. London: John Murray, New York, 1997.
- [40] GADDIS, J. L. *Studená válka*. Praha: Slovart, 2006.
- [41] GARTHOFF, R. L. *Détente and Confrontation. American-Soviet Relations from Nixon to Reagan*. Washington: Brookings Institution, 1994.
- [42] GARTON, A. T. *In Europe's Name. Germany and the Divided Continent*. London: Vintage, 1994.

- [43] GAVLAS, P. *Mezinárodní bezpečnost po skončení studené války*. Praha: Vysoká škola mezinárodních a veřejných vztahů Praha, 2007.
- [44] ГЛЮШКОВА, С. И. *Права человека в России*. Москва: Права человека, 2004.
- [45] GORODETSKY, C., eds. *Soviet Foreign Policy 1917–1991. A Retrospective*. London: Frank Cass, 1994.
- [46] HAHN, P. *The United States, Great Britain, and Egypt, 1945–1956: Strategy and Diplomacy in the Early Cold War*. Chapel Hill, NC: University of North Carolina Press, 1991.
- [47] HAMMOND, T. T. *Red Flag over Afghanistan: The Communist Coup, the Soviet Invasion, and the Consequences*. Boulder: Westview, 1984.
- [48] HANSON, P. *The Rise and Fall of the Soviet Economy*. London and New York: Longmans, 2003.
- [49] HEADLEY, J. *Russia and the Balkans. Foreign Policy from Yeltsin to Putin*. London: Hurst 2008.
- [50] HODAČ, J. – STREJČEK, P. *Politika ruské federace v postsovětském prostoru a střední Evropě*. Brno: Mezinárodní politologický ústav, 2008.
- [51] HÝBNEROVÁ, S. *Mezinárodní vztahy po roce 1945*. Praha: Karolinum, 1997.
- [52] CHANG, G. *Friends and Enemies: The United States, China, and the Soviet Union, 1948–1972*. Stanford: Stanford University Press, 1990.
- [53] JUNEK, R. *Nový strategický koncept NATO a jeho možné implikace pro schopnosti a použití AČR*. In: *Obrana a strategie*. 2011, roč. 2011, č. 1, s. 86–100.
- [54] JUNKER, D. *The United States and Germany in the Era of the Cold War 1945–1968*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.
- [55] KAPLAN, K. *Československo v letech 1945–1948*. Praha: SPN, 1991.

- [56] КАРАБЕШКИН, Л. *Россия и проблема Калининграда*. In: Европейская безопасность. 2006, roč. 19, č. 3, s. 7–10.
- [57] KAŠÍK, V. *NATO – Bezpečnost pro Evropu*. Praha: Ministerstvo obrany ČR, 1997.
- [58] KONECKÝ, D. *Vztahy Rusko – NATO po 11. září 2001*. In: Mezinárodní politika. 2002, roč. XXVI, č. 7, s. 14–16.
- [59] *Kosovo, K základním souvislostem kosovské krize, Úskalí kosovské krize*. In: Mezinárodní politika. 1999, roč. XXIII, č. 6, s. 3–13.
- [60] KOVÁŘ, M. – HORČIČKA, V. *Dějiny evropské integrace I*. Praha: Triton, 2005.
- [61] KRAMER, M. *The Soviet Union and the 1956 Crises in Hungary and Poland: Reassessments and New Findings*. In: Journal of Contemporary History. 1998, roč. 33, č. 2, s. 163–214.
- [62] KRATOCHVÍL, P. a kol. *Ekonomická a politická integrace Evropy*. Praha: Oeconomica, 2003.
- [63] KRÁTKÝ, K. *Partnerství pro mír se představuje*. In: Mezinárodní politika. 1994, roč. XXVIII, č. 3, s. 15–16.
- [64] KŘÍŽ, Z. *Adaptace Severoatlantické aliance na nové mezinárodní bezpečnostní prostředí*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006.
- [65] KUCHYŇKOVÁ, P. – ŠMÍD, T., eds. *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru*. Brno: Mezinárodní politologický ústav, 2006.
- [66] KUNZ, D. *The Economic Diplomacy of the Suez Crisis*. Chapel Hill, NC: University of North Carolina Press, 1991.
- [67] KÜHNE, W. *From Peacekeeping to Postconflict Peacebuilding*. Colorado, Lynne Rienner Publishers, 2001.

- [68] LAFEBER, W. *America, Russia and the Cold War (1945–2001)*. New York: McGraw-Hill Education, 2002.
- [69] LEFFLER, M. P. – WESTAD, O. A., eds. *The Cambridge History of the Cold War*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010.
- [70] LUNDESTAD, G. *The United States and Western Europe since 1945*. Oxford: Oxford University Press, 2003.
- [71] LUŇÁK, P. *Západ. Spojené státy a Západní Evropa ve studené válce*. Praha: Libri, 1997.
- [72] LYMAN, S. M. *NATO and Germany*. Fayetteville: University of Arkansas Press, 1995.
- [73] MALCOLM, N. – PRAVDA, A. *Democratization and Russian Foreign Policy*. In: *International Affairs*. 1996, roč. 72, č. 3, s. 537–552.
- [74] MASTNY, V. – BYRNE M, eds. *A Cardboard Castle? An Inside History of the Warsaw Pact*. Budapest: Central European University Press, 2005.
- [75] MASTNÝ, V. *Studená válka a sovětský pocit nejistoty 1947–1953. Stalinova léta*. Praha: Aurora, 2001.
- [76] MATĚJKA, D. *Madridský summit NATO*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1997.
- [77] MATLOCK, J. F. *Reagan and Gorbachev: How the Cold War Ended*. New York: Random House, 2004.
- [78] McCORMICK, T. J. *America's half-century: United States foreign policy in the Cold War*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1989.
- [79] MÜLLER, H. et al. *Dějiny Německa*. Praha: NLN, 1995.
- [80] NÁLEVKA, V. *Horké krize studené války*. Praha: Vyšehrad, 2010.
- [81] NÁLEVKA, V. *Karibská krize*. Praha: ISV, 2001.

- [82] NÁLEVKA, V. *Stalinova hra o zemi jižní svěžesti. Korejská válka 1950–1953*. Praha: Epoque, 2009.
- [83] NÁLEVKA, V. *Světová politika ve 20. století*. Praha: Aleš Skřivan ml., 2000.
- [84] NEWHOUSE, J. *Cold Dawn: The Story of SALT*. New York: Holt, Rinehart, 1973.
- [85] NOVÁK, M. *Džihád proti Kremlu. Sovětská válka v Afghánistánu a zrod Al-Káidy*. Praha: Epoque, 2008.
- [86] *Организация Варшавского договора 1955–1985. Документы и материалы*. Москва: Издательство политической литературы, 1986.
- [87] ORT, A. *Dějiny 20. století*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004.
- [88] OWEN, D. *The Future of the Balkans: An Interview with David Owen*. In: *Foreign Affairs*. 1993, roč. 72, č. 2, s. 1–9.
- [89] *Pražský summit NATO 2002: směřování Aliance do 21. století, Rozšíření NATO nejen o nové členy*. In: *Mezinárodní politika*. 2002, roč. XXVI, č. 10, s. 4–9.
- [90] *Pohotově o NATO*. Praha: Ministerstvo obrany ČR – AVIS, 1998.
- [91] *Pražský summit NATO 2002: směřování Aliance do 21. století, Rozšíření NATO nejen o nové členy*. In: *Mezinárodní politika*. 2002, roč. XXVI, č. 10, s. 4–9.
- [92] *Příručka NATO – Severoatlantická aliance*. Brusel: Informační a tisková kancelář NATO, 2001.
- [93] REYNOLDS, D. *The Origins of the Cold War in Europe. International Perspectives*. New Haven: Yale University Press, 1994.
- [94] SELVAGE, D. *Khrushchev's November 1958 Ultimatum: New Evidence from the Polish Archive*. In: *CWIHP Bulletin*. 1998, č. 11.

- [95] SKILLING, G. *Czechoslovakia's Interrupted Revolution*. Princeton: Princeton University Press, 1978.
- [96] SKŘIVAN, A. *Vídeňský kongres 1814–1815*. In: Společenské vědy ve škole. 1979/1980, s. 102–106.
- [97] SOBELL, V. *NATO, Russia and the Yugoslav War*. In: The World Today. 1995, roč. 51, č. 11, s. 210–215.
- [98] СОГРИН, В. *Политическая история современной России. 1985–2001: от Горбачева до Путина*. Москва: Весь мир, 2001.
- [99] SOULEIMANOV, E. *Rusko-americké vztahy, východní rozšíření NATO a společný boj proti terorismu*. In: Mezinárodní politika. 2003, roč. XXVII, č. 3, s. 18–19.
- [100] SPIRIDONOV, A. – FRIDMAN, D. *Vztah Rusko NATO a skutečnost současného světa*. In: Mezinárodní politika. 2002, roč. XXVI, č. 10, s. 11–12.
- [101] *Studie o rozšiřování NATO*. In: Mezinárodní vztahy, 1996, roč. 31, č. 1, s. 112–129.
- [102] SYRUČEK, M. *Tajná zbraň na Ussuri*. Praha: Epoque, 2010.
- [103] ŠEDIVÝ, J. *Dilema rozšiřování NATO*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2001.
- [104] ŠEDIVÝ, J. *Otazníky nad dějinami NATO*. In: Mezinárodní politika. 1998, roč. XXII, č. 3.
- [105] ШЕВЦОВА, Л. *Режим Бориса Ельцина*. Москва: РОССПЭН, 1999.
- [106] ŠINDELÁŘ, T. – JIREŠ, J. *Nová strategická koncepce NATO: zájmy a priority České republiky*. Praha: Centrum transatlantických vztahů vysoké školy CEVRO Institut, 2010.
- [107] TALBOTT, S. *At the Highest Levels: The Inside Story of the End of the Cold War*. Boston: Little, Brown, 1993.

- [108] TALBOTT, S. *Endgame: The Inside Story of SALT II*. New York: Harper & Row, 1979.
- [109] TICHÝ, L. *Význam jižního Kavkazu pro energetickou politiku EU a rusko-gruzínský konflikt*. In: *Mezinárodní politika*. 2009, roč. XXXIII, č. 4, s. 12–15.
- [110] *The Enlargement of NATO: Why Adding Poland, Hungary, and the Czech republic to NATO Strengthens American National Security, Released by the Office of the Secretary*. Washington: Office of NATO Enlargement, 1998.
- [111] *The NATO Handbook*. Brussel: North Atlantic Treaty Organization, 1998.
- [112] *The NATO-Russia Council*. In: *NATO-Russia: A pragmatic partnership*. Brussels: NATO Public Diplomacy Division, s. 6–7.
- [113] *The transformation of an Alliance*. Brusel: NATO Office of Information and Press, 1992.
- [114] TOFFLER, A. – TOFFLEROVÁ, H. *Válka a antiválka*. Praha: Argo, 2002.
- [115] TORKUNOV, A. *International Relations in the Post-Kosovo Kontext*. In: *International Affairs*. 2000, roč. 46, č. 1, s. 74–81.
- [116] ТОРКУНОВ, А. *Загадочная война: корейский конфликт 1950–1953 годов*. Москва: Росспен, 2000.
- [117] TREISMAN, D. *After Yeltsin comes... Yeltsin*. In: *Foreign Policy*. 1999–2000, roč. 117, s. 74 – 86.
- [118] TUMIS, S. *Ruská (sovětská) zahraniční politika v první fázi konfliktu v zemích bývalé Socialistické federativní republiky Jugoslávie*. In: *Dvacáté století – The Twentieth Century, Ústav světových dějin FF UK v Praze*. 2012, č. 1, *passim*.
- [119] VLADIMIROV, S. *Varšavská smlouva a NATO. Dva směry, dvě politiky*. Praha: Naše vojsko, 1980.
- [120] VYKOUKAL, J. a kol. *Východ. Vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944–1989*. Praha: Libri, 2000.

- [121] WAISOVÁ, Š. *Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích*. Praha: Portál, 2005.
- [122] WANNER, Jan. *Bitva o Suez. Studená válka, druhý arabsko-izraelský konflikt a britsko-francouzská intervence v Egyptě*. Praha: Libri, 2006.
- [123] WANNER, J. *Brežněv a východní Evropa 1968 – 1982*. Praha: Univerzita Karlova, 1995.
- [124] WENGER, A. *Crisis and Opportunity: NATO and the Multilateralization of Détente, 1966–68*. In: *Journal of Cold War Studies*. 2004, roč. 6, č. 1, s. 22–74.
- [125] WESTAD, O. A. (eds.). *The Fall of Détente: Soviet–American Relations during the Carter Years*. Oslo: Scandinavian University Press, 1997.
- [126] WESTED A. *The Global Cold War: Third World Interventions and the Making of Our Times*. New York: Cambridge University Press, 2005.
- [127] WHETTEN, L. *Germany's Ostpolitik: Relation between the Federal Republic and the Warsaw Pact Countries*. London: Oxford University Press, 1971.
- [128] WILLIAMS, CH. *Adenauer. Otec nového Německa*. Praha: BB art, 2002.
- [129] ZAKARIA, F. *Postamerický svět*. Praha: Academia, 2010.
- [130] ZARKA, J. C. *NATO*. Praha: HZ Editio, 1999.
- [131] ЗУБОВ, А. Б., eds. *История России. XX век: 1939 – 2007*. Москва: Астрель, 2010.

Internetové zdroje

- [132] *Asociace pro mezinárodní otázky: Summit NATO byl úspěšný*. [online]. 2012 [cit. 2012-06-21]. Dostupné z WWW: <<http://www.amo.cz/publikace/summit-nato-byl-uspesny.html>>.
- [133] DVOŘÁČEK, M. *Bush s Putinem mají o čem jednat* [online]. 2003-09-24 [cit. 2012-07-12]. Dostupné z WWW: <<http://zpravy.idnes.cz/bush-s->

putinem-maji-o-cem-jednat-d31-
/zahranicni.aspx?c=A030924_151602_zahranicni_kot>.

[134] *Francie (1. 7. 2008 – 31. 12. 2008)* [online]. 2008 [cit. 2012-07-13]. Dostupné z WWW: <<http://www.euroskop.cz/8426/sekce/francouzske-predsednictvi-1-7---31-12-2008/>>.

[135] HOLUŠOVÁ, A. *Protiraketový systém nás ohrožuje, tvrdí ruský vicepremiér* [online]. 2011-05-14 [cit. 2012-07-16]. Dostupné z WWW: <<http://www.mediafax.cz/zahranici/3995124-Protiraketovy-destnik-NATO-nas-ohrozuje-tvrdi-rusky-vicepremier>>.

[136] *Chronologie vývoje projektu protiraketové obrany USA* [online]. 2012 [cit. 2012-07-13]. Dostupné z WWW: <<http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=8781>>.

[137] KREJČÍ, O. *Současné doktríny a strategie* [online]. 2007-05-15 [cit. 2012-06-22]. Dostupné z WWW: <<http://blisty.cz/art/34310.html>>.

[138] *NATO roztáhlo deštník proti balistickým raketám, ochrání obě strany Atlantiku* [online]. 2012-05-21 [cit. 2012-07-16]. Dostupné z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/protiraketovy-stit-nato-je-funkcni-d6q-/zpr_nato.aspx?c=A120521_102123_zpr_nato_inc>.

[139] *NATO Strategy Documents 1949–1969* [online]. 2012 [cit. 2012-06-19]. Dostupné z WWW: <<http://www.nato.int/docu/stratdoc/eng/intro.pdf>>.

[140] *NATO: V Libyi to půjde jen bez Kaddáfího* [online]. 2012-04-15 [cit. 2012-07-16]. Dostupné z WWW: <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/121279-nato-v-libyi-to-pujde-jen-bez-kaddafiho/>>.

[141] *Natoaktual.cz* [online]. 2012 [cit. 2012-06-19]. Dostupné z WWW: <<http://www.natoaktual.cz/>>.

[142] ОФИТОВА, С. *За судьбу Хусейна Москва не отвечает* [online]. 2003-01-30 [cit. 2012-07-12]. Dostupné z WWW: <http://www.ng.ru/politics/2003-01-30/2_iraq.html>.

- [143] *Организация Североатлантического договора* [online]. 2012 [cit. 2012-06-08]. Dostupné z WWW: <<http://www.nato.int/cps/ru/SID-00B929D2-72334A50/natolive/index.htm>>.
- [144] PAVLATA, L. *NATO rok po válce v Gruzii: s Tbilisi i s Moskvou* [online]. 2009-08-10 [cit. 2012-07-13]. Dostupné z WWW: <http://www.natoaktual.cz/nato-rok-po-valce-v-gruzii-s-tbilisi-i-s-moskvou-fr5-/na_analyzy.aspx?c=A090810_130321_na_analyzy_m02>.
- [145] PEJŠEK, J. *Summit NATO 2010 – Portugalsko* [online]. 2012 [cit. 2012-07-14]. Dostupné z WWW: <<http://www.mocr.army.cz/nato/summit/2010/sumit-nato-zkus-50327/>>.
- [146] PETŘÍK, J. *Průběh transformace NATO od Pražského summitu dosud a její perspektivy*. In: *Global politics* [online]. 2004-03-16 [cit. 2012-07-11]. Dostupné z WWW <<http://gp.korel.savana.cz/clanky/transformace-nato>>.
- [147] *Pozvánku do NATO dostanou Chorvati i Albánci, shodli se politici* [online]. 2008-04-02 [cit. 2012-07-13]. Dostupné z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/pozvanku-do-nato-dostanou-chorvati-a-albanci-shodli-se-politici-psh-/zpr_nato.aspx?c=A080402_174827_zpr_nato_inc>.
- [148] *Prezident Václav Havel & NATO* [online]. 2012 [cit. 2012-04-06]. Dostupné z WWW: <http://old.radio.cz/cz/html/nato_havel.html>.
- [149] *Přehledové grafy struktury NATO* [online]. 2012 [cit. 2012-07-26]. Dostupné z WWW: <http://www.natoaktual.cz/na_zpravy.aspx?y=na_summit/strukturatanato.htm>.
- [150] *Putin se na schůzce s NATO vyhnul konfrontaci, radar ani nezminil* [online]. 2008-04-04 [cit. 2012-07-13]. Dostupné z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/putin-se-na-schuzce-s-nato-vyhnul-konfrontaci-radar-ani-nezminil-pxz-/zpr_nato.aspx?c=A080404_124557_zpr_nato_pal>.
- [151] *Ruská bezpečnostní politika a armáda v roce 2000 a její vztah k NATO (pohled zahraničních médií)* [online]. 2012 [cit. 2012-06-22]. Dostupné z WWW: <<http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=777>>.

- [152] *Rusko se zlobí na NATO. Obětí ve válce v Libyi prý bylo příliš mnoho* [online]. 2011-10-06 [cit. 2012-07-16]. Dostupné z WWW: <<http://zpravy.ihned.cz/c1-53123110-rusko-se-zlobi-na-nato-obeti-ve-valce-v-libyi-pry-bylo-prilis-mnoho>>.
- [153] SOUKUP, O. *Návrat studené války?* [online]. 2008-09-24. [cit. 2012-04-10]. Dostupné z WWW: <<http://zpravy.ihned.cz/svet/c1-28145090-navrat-studene-valky-ochlazení-vztahu-zasahlo-i-dudaky>>.
- [154] SAMSON, I. *Protiraketová obrana a ruský revanšismus* [online]. 2008-07-24 [cit. 2012-07-14]. Dostupné z WWW: <http://www.natoaktual.cz/protiraketova-obrana-a-rusky-revansizmus-fi6-na_analyzy.aspx?c=A080724_214247_na_analyzy_m02>.
- [155] SAMUS, M. *Rusko a NATO jsou již spojenci. A co Ukrajina?* [online]. 2010-11-22 [cit. 2012-07-14]. Dostupné z WWW: <http://www.natoaktual.cz/rusko-a-nato-jsou-jiz-spojenci-a-co-ukrajina-feo-na_analyzy.aspx?c=A101122_132507_na_analyzy_m02>.
- [156] *Studenou válku ukončili až Bush s Gorbáčovem* [online]. 2012 [cit. 2012-07-07]. Dostupné z WWW: <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/kalendarium/74218-studenou-valku-ukoncili-az-bush-s-gorbacovem/>>.
- [157] SUCHÝ P. *NATO, Rusko a protiraketová obrana: hra pokračuje* [online]. 2011-06-13 [cit. 2012-07-14]. Dostupné z WWW: <http://www.natoaktual.cz/nato-rusko-a-protiraketova-obrana-hra-pokracuje-ftq-na_analyzy.aspx?c=A110613_212758_na_analyzy_m02>.
- [158] SVĚTNIČKA, L. *Ruský medvěd se bojí o své jaderné drápy, do štítu NATO se mu nechce* [online]. 2012-05-31 [cit. 2012-07-16]. Dostupné z WWW: <http://www.natoaktual.cz/rusko-se-boji-o-jaderne-zbrane-dkc-na_zpravy.aspx?c=A120604_070834_na_zpravy_m00>.
- [159] *The Millitary Committee* [online]. 2012 [cit. 2012-07-26]. Dostupné z WWW: <http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49633.htm>.

- [160] *The Near Abroad* [online]. 1994-05-22. [cit. 2012-04-08]. Dostupné z WWW: <<http://www.nytimes.com/1994/05/22/magazine/on-language-the-near-abroad.html>>.
- [161] *The North Atlantic Council* [online]. 2012 [cit. 2012-07-26]. Dostupné z WWW: <http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49763.htm>.
- [162] *The Nuclear Planning Group* [online]. 2012 [cit. 2012-07-26]. Dostupné z WWW: <http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50069.htm>.
- [163] *The Partnership for Peace Programme* [online]. 2012 [cit. 2012-06-19]. Dostupné z WWW: <http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50349.htm>.
- [164] THIM, M. *Rusko a Západ: balance vztahů půl roku po srpnové válce mezi Ruskem a Gruzii* [online]. 2009-04-01 [cit. 2012-07-14]. Dostupné z WWW: <<http://www.amo.cz/publikace/rusko-a-zapad-balance-vztahu-pul-roku-po-srpnove-valce-mez-ruskem-a-gruzii.html>>.
- [165] *Unie žádá Kaddáfího odchod, diktátor zabírá jedno město za druhým* [online]. 2011-03-11 [cit. 2012-07-16]. Dostupné z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/unie-zada-kaddafiho-odchod-diktator-zabira-jedno-mesto-za-druhym-p8k-/zahranicni.aspx?c=A110311_144434_zahranicni_stf>.
- [166] *В Латвии открывается саммит стран НАТО* [online]. 2006-11-28 [cit. 2012-07-12]. Dostupné z WWW: <<http://news.ng.ru/2006/11/28/1164693923.html>>.
- [167] *Varšavská smlouva* [online]. 2012 [cit. 2012-07-01]. Dostupné z WWW: <<http://www.csla.cz/armada/vs/varsavskasmlouva.htm>>.
- [168] ВЕРЛИН, Е. *Разлад в ООН по Ираку* [online]. 2003-01-22 [cit. 2012-07-12]. Dostupné z WWW: <http://www.ng.ru/world/2003-01-22/6_iraq.html>.
- [169] ВЕРЛИН, Е. *США учтут российские интересы в Ираке* [online]. 2003-01-17 [cit. 2012-07-12]. Dostupné z WWW: <http://www.ng.ru/world/2003-01-17/1_iraq.html>.

- [170] *Владимир Путин: война в Ираке – политическая ошибка* [online]. 2003-03-21 [cit. 2012-07-12]. Dostupné z WWW: <http://www.ng.ru/politics/2003-03-21/1_putin.html>.
- [171] VOPAFA, D. *Medveděv napsal špičkám NATO. Chce zapojit do protiraketového štítu* [online]. 2011-05-14 [cit. 2012-07-15]. Dostupné z WWW: <<http://zpravy.ihned.cz/c1-51848900-medvedev-napsal-spickam-nato-chce-zapojit-rusko-do-protiraketoveho-stitu>>.
- [172] *Výsledky summitu NATO: podpora v Afghánistánu a nový šéf Aliance* [online]. 2008-04-04 [cit. 2012-07-14]. Dostupné z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/vysledky-summitu-nato-podpora-v-afghanistanu-a-novy-sef-aliance-p8f-/zpr_nato.aspx?c=A090406_155541_zpr_nato_inc>.
- [173] *Výsledky summitu NATO: pro Čechy hlavně podpora radaru* [online]. 2008-04-04 [cit. 2012-07-13]. Dostupné z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/vysledky-summitu-nato-pro-cechy-hlavne-podpora-radaru-p1p-/zpr_nato.aspx?c=A080404_142431_zpr_nato_pal>.
- [174] *Začíná nová etapa vztahů mezi Ruskem a USA* [online]. 2008-04-04 [cit. 2012-07-14]. Dostupné z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/zacina-nova-etapa-vztahu-mezi-usa-a-ruskem-pise-rusky-tisk-pnk-/zahranicni.aspx?c=A090918_095513_zahranicni_btw>.

Seznam příloh

Seznam příloh.....	97
Příloha č. 1	98
Plný text Washingtonské smlouvy	98
Příloha č. 2	102
Plný text Varšavské smlouvy	102
Příloha č. 3	106
Vývoj strategických koncepcí NATO v letech 1949 – 1999	106

Příloha č. 1

Plný text Washingtonské smlouvy²⁶³

Washington D.C., 4.dubna 1949

Strany této smlouvy znovu potvrzují svoji víru v cíle a zásady Charty OSN a svoji touhu žít v míru se všemi národy a všemi vládami.

Jsou odhodlány hájit svobodu, společné dědictví a kulturu svých národů, založenou na zásadách demokracie, svobody jednotlivce a právního řádu.

Jejich snahou je podporovat stabilitu a blahobyt národů v severoatlantickém prostoru.

Jsou rozhodnuty spojit své úsilí o kolektivní obranu a zachování míru a bezpečnosti. Proto se dohodly na této Severoatlantické smlouvě.

ČLÁNEK 1

Smluvní strany se zavazují, jak je uvedeno v Chartě OSN, urovnávat veškeré mezinárodní spory, v nichž mohou být účastny, mírovými prostředky tak, aby nebyl ohrožen mezinárodní mír, bezpečnost a spravedlnost, a zdržet se ve svých mezinárodních vztazích hrozby silou nebo použití síly jakýmkoli způsobem neslučitelným s cíli OSN.

ČLÁNEK 2

Smluvní strany budou přispívat k dalšímu rozvoji mírových a přátelských mezinárodních vztahů posilováním svých svobodných institucí, usilováním o lepší porozumění zásadám, na nichž jsou tyto instituce založeny, a vytvářením podmínek pro stabilitu a blahobyt. Budou usilovat o vyloučení z konfliktu ze své mezinárodní hospodářské politiky a budou podporovat hospodářskou spolupráci mezi všemi smluvními stranami jednotlivě nebo společně.

ČLÁNEK 3

Aby bylo co nejúčinněji dosaženo cílů této smlouvy, budou smluvní strany jednotlivě i společně stálou a účinnou svépomocí a vzájemnou výpomocí udržovat a rozvíjet svoji individuální i kolektivní schopnost odolat ozbrojenému útoku.

ČLÁNEK 4

Smluvní strany budou společně konzultovat vždy, když podle názoru kterékoli z nich bude ohrožena územní celistvost, politická nezávislost nebo bezpečnost kterékoli smluvní strany.

²⁶³ *Washingtonská smlouva.* [online]. 2012 [cit. 2012-06-29]. Dostupné z WWW: <http://www.natoaktual.cz/na_zpravy.aspx?y=na_summit/washingtonskasmlouva.html>.

ČLÁNEK 5

Smluvní strany se dohodly, že ozbrojený útok proti jedné nebo více z nich v Evropě nebo Severní Americe bude považován za útok proti všem, a proto se dohodly, že dojde-li k takovému ozbrojenému útoku, každá z nich, uplatňujíc právo na individuální nebo kolektivní sebeobranu uznané článkem 51 Charty OSN, pomůže smluvní straně nebo stranám takto napadeným tím, že neprodleně podnikne sama a v součinnosti s ostatními stranami takovou akci, jakou bude považovat za nutnou, včetně použití ozbrojené síly, s cílem obnovit a zachovat bezpečnost severoatlantického prostoru. Každý takový útok a veškerá opatření učiněná v jeho důsledku budou neprodleně oznámena Radě bezpečnosti. Tato opatření budou ukončena, jakmile Rada bezpečnosti přijme opatření nutná pro obnovení a zachování mezinárodního míru a bezpečnosti.

ČLÁNEK 6*

Pro účely článku 5 se za ozbrojený útok na jednu nebo více smluvních stran pokládá ozbrojený útok

- na území kterékoli smluvní strany v Evropě nebo Severní Americe, na Alžírské departmenty Francie**, na území Turecka nebo na ostrovy pod jurisdikcí kterékoli smluvní strany v severoatlantickém prostoru severně od obratníku Raka;
- na ozbrojené síly, lodě či letadla kterékoli smluvní strany, jež se nacházejí na těchto územích nebo nad nimi nebo na kterémkoli jiném území v Evropě, kde byla umístěna okupační vojska kterékoli smluvní strany v den vstupu této smlouvy v platnost, nebo ve Středozemním moři, nebo v severoatlantickém prostoru jižně od obratníku Raka.

* Po doplnění článkem 2 Protokolu k Severoatlantické smlouvě o přistoupení Řecka a Turecka.

**Dne 16. ledna 1963 vzala Rada na vědomí, že pokud jde o bývalé alžírské departmenty Francie, stala se příslušná ustanovení této smlouvy od 3. července 1962 nepoužitelnými.

ČLÁNEK 7

Tato smlouva se nedotýká a nebude žádným způsobem vykládána, jako by se dotýkala práv a povinností smluvních stran, které jsou členy OSN, vyplývající z Charty, ani základní zodpovědnosti Rady bezpečnosti za zachování světového míru a bezpečnosti.

ČLÁNEK 8

Každá ze smluvních stran prohlašuje, že žádné její současně platné mezinárodní závazky vůči kterékoli jiné smluvní straně nebo kterémukoli třetímu státu nejsou v rozporu s ustanoveními této smlouvy, a zavazuje se, že nepřijme žádný mezinárodní závazek, který by byl s touto smlouvou v rozporu.

ČLÁNEK 9

Smluvní strany tímto zřizují Radu, v níž bude každá z nich zastoupena, aby projednávala věci týkající se plnění této smlouvy. Rada bude organizována tak, aby se mohla kdykoli pohotově sejít. Rada zřídí takové pomocné orgány, jaké mohou být potřebné, zejména ihned zřídí výbor pro obranu, který bude doporučovat opatření nutná k plnění článků 3 a 5.

ČLÁNEK 10

Smluvní strany mohou na základě jednomyslného souhlasu vyzvat kterýkoli jiný evropský stát, který je schopen napomáhat rozvoji zásad této smlouvy a přispět k bezpečnosti severoatlantického prostoru, aby přistoupil k této smlouvě. Každý takový smluvní stát se může stát smluvní stranou tím, že uloží u vlády Spojených států amerických svoji listinu o přistoupení. Vláda Spojených států amerických vyrozumí každou ze smluvních stran o uložení každé takové listiny o přistoupení.

ČLÁNEK 11

Tato smlouva bude ratifikována a její ustanovení budou smluvními stranami plněna v souladu s jejich ústavními postupy. Ratifikační listiny budou uloženy co nejdříve vládou Spojených států amerických, která uvědomí všechny ostatní signatáře o každém uložení. Smlouva vstoupí v platnost mezi státy, které ji ratifikovaly, jakmile budou uloženy ratifikační listiny většiny signatářů, sestávající z ratifikačních listin Belgie, Francie, Kanady, Lucemburska, Nizozemska, Spojeného království a Spojených států, a pro další státy smlouva nabude účinnosti dnem uložení jejich ratifikačních listin***.

**** Smlouva vstoupila v platnost 24. srpna 1949 po uložení ratifikačních listin všech signatářských států.*

ČLÁNEK 12

Poté, co bude smlouva v platnosti deset let, nebo kdykoli později, se smluvní strany, jestliže o to některá z nich požádá, poradí o revizi smlouvy, přičemž vezmou v úvahu faktory ovlivňující mír a bezpečnost severoatlantické oblasti včetně vývoje světových i regionálních uspořádání podle Charty OSN pro zachování mezinárodního práva a bezpečnosti.

ČLÁNEK 13

Po dvaceti letech platnosti smlouvy může kterákoli smluvní strana odstoupit od smlouvy rok poté, co podá oznámení o odstoupení vládě Spojených států amerických, která vyrozumí vlády ostatních smluvních stran o každém oznámení o odstoupení.

ČLÁNEK 14

Tato smlouva, jejíž anglické i francouzské znění mají stejnou platnost originálu, bude uložena v archivu Spojených států amerických. Řádně ověřené kopie budou touto vládou předány vládám ostatních signatářů.

Příloha č. 2

Plný text Varšavské smlouvy²⁶⁴

Smluvní strany,

znovu stvrzující své úsilí o vytvoření systému kolektivní bezpečnosti v Evropě založeného na účasti všech evropských států bez ohledu na jejich společenské a státní zřízení, což by umožnilo sjednotit jejich úsilí v zájmu zajištění míru v Evropě,

přihlížejíce zároveň k situaci, která vznikla v Evropě v důsledku ratifikace Pařížských dohod předvídajících vytvoření nového vojenského seskupení v podobě „Západoevropské unie“ za účasti remilitarizovaného západního Německa a jeho zapojení do Severoatlantického bloku, což zvyšuje nebezpečí nové války a ohrožuje národní bezpečnost mírumilovných států,

jsouce přesvědčeny o tom, že za těchto podmínek mírumilovné státy Evropy musí učinit nutná opatření k zajištění své bezpečnosti a v zájmu zachování míru v Evropě, řídíce se cíli a zásadami Charty Organizace Spojených národů, v zájmu dalšího upevnění a rozvoje přátelství, spolupráce a vzájemné pomoci v souladu se zásadou respektování nezávislosti a svrchovanosti států, jakož i zásadou nevmešování do jejich vnitřních věcí,

rozhodly se uzavřít tuto Smlouvu o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci a jmenovaly svými zplnomocněnci:

- Prezídium Lidového shromáždění Albánské lidové republiky Mehmeta Shehu, předsedu Rady ministrů Albánské lidové republiky,
- Prezídium Lidového shromáždění Bulharské lidové republiky Vylko Červenkova, předsedu Rady ministrů Bulharské lidové republiky,
- Prezídium Maďarské lidové republiky Andráse Hegedüse, předsedu Rady ministrů Maďarské lidové republiky,
- Prezident Německé demokratické republiky Otto Grotewohla, předsedu vlády Německé demokratické republiky,
- Státní rada Polské lidové republiky Józefa Cyrankiewicze, předsedu Rady ministrů Polské lidové republiky,
- Prezídium Velkého národního shromáždění Rumunské lidové republiky Gheorghe Gheorghiu-Deje, předsedu Rady ministrů Rumunské lidové republiky,
- Prezídium Nejvyššího sovětu Svazu sovětských socialistických republik Nikolaje Alexandroviče Bulganina, předsedu Rady ministrů Svazu sovětských socialistických republik,
- Prezident Československé republiky Viliama Širokého, předsedu vlády Československé republiky,

²⁶⁴ Překlad VS převzat z *Dokument: Tzv. Varšavská smlouva (1955)* [online]. 2005-01-01 [cit. 2012-07-02]. Dostupné z WWW: <<http://www.just.wz.cz/view.php?cisloclanku=2005010124>>.

kterí po předložení svých plných mocí, jež byly shledány v náležité formě a v plném pořádku, dohodli se na tomto:

ČLÁNEK 1

Smluvní strany se zavazují v souhlase s Chartou Organizace Spojených národů zdržovat se ve svých mezinárodních vztazích hrozby silou nebo jejího použití a urovnávat své mezinárodní spory mírovými prostředky tak, aby nebyl ohrožován mezinárodní mír a bezpečnost.

ČLÁNEK 2

Smluvní strany prohlašují, že jsou ochotny účastnit se v duchu upřímné spolupráce všech mezinárodních jednání, jejichž cílem je zajistit mezinárodní mír a bezpečnost, a plně poskytnout své síly pro uskutečnění těchto cílů. Přitom Smluvní strany budou usilovat o to, aby v dohodě s jinými státy, které si budou přát spolupracovat v této věci, byla učiněna účinná opatření k všeobecnému snížení zbrojení a k zákazu atomových a vodíkových zbraní, jakož i jiných druhů zbraní hromadného ničení.

ČLÁNEK 3

Smluvní strany se spolu budou radit o všech důležitých mezinárodních otázkách, které se dotýkají jejich společných zájmů, vedeny jsouce zájmem upevnění mezinárodního míru a bezpečnosti. V zájmu zajištění společné obrany a zachování míru a bezpečnosti budou se Smluvní strany bezodkladně spolu radit v každém případě, kdy podle mínění kterékoli z nich bude hrozit ozbrojený útok proti jednomu státu nebo několika státům zúčastněným na Smlouvě.

ČLÁNEK 4

Dojde-li v Evropě k ozbrojenému útoku proti jednomu státu nebo několika státům zúčastněným na Smlouvě se strany kteréhokoli státu nebo skupiny států, každý stát zúčastněný na Smlouvě na základě práva na individuální nebo kolektivní sebeobranu, v souhlase s článkem 51 Charty Organizace Spojených národů, poskytne státu nebo státům, které byly takto napadeny, okamžitou pomoc, individuálně i v dohodě s ostatními státy zúčastněnými na Smlouvě a to všemi prostředky, které považuje za nutné, včetně použití ozbrojené síly. Státy zúčastněné na Smlouvě budou se neprodleně radit o společných opatřeních, která je nutno podniknout pro obnovení a zachování mezinárodního míru a bezpečnosti. O opatřeních podniknutých na základě tohoto článku bude zpravena Rada bezpečnosti v souhlase s ustanoveními Charty Organizace Spojených národů. Tato opatření budou zastavena, jakmile Rada bezpečnosti učiní opatření nutná k obnovení a zachování mezinárodního míru a bezpečnosti.

ČLÁNEK 5

Smluvní strany se dohodly vytvořit Spojené velení svých ozbrojených sil, které budou podle dohody mezi stranami vyčleněny pod řízení tohoto velení, jež bude jednat podle společně stanovených zásad. Smluvní strany učiní také jiná dohodnutá opatření nutná k upevnění jejich obranyschopnosti tak, aby byla chráněna mírová

práce jejich národů, zaručena nedotknutelnost jejich hranic a území a zajištěna obrana před možnou agresí.

ČLÁNEK 6

K provádění touto Smlouvou stanovených porad mezi státy zúčastněnými na Smlouvě a k projednání otázek vznikajících při provádění této Smlouvy zřizuje se Politický poradní výbor, v němž bude každý stát zúčastněný na Smlouvě zastoupen členem vlády nebo jiným zvlášť jmenovaným zástupcem. Výbor může zřizovat pomocné orgány, které se ukáží být potřebnými.

ČLÁNEK 7

Smluvní strany se zavazují neúčastnit se žádných koalic nebo spojení a neuzavírat žádných dohod, jejichž cíle jsou v rozporu s cíli této Smlouvy. Smluvní strany prohlašují, že jejich závazky vyplývající z platných mezinárodních smluv nejsou v rozporu s ustanoveními této Smlouvy.

ČLÁNEK 8

Smluvní strany prohlašují, že budou působit v duchu přátelství a spolupráce k dalšímu rozvoji a upevnění vzájemných hospodářských a kulturních styků, řídíce se zásadou vzájemného respektování nezávislosti a svrchovanosti a zásadou nevměšování do vnitřních věcí druhého státu.

ČLÁNEK 9

Tato Smlouva je otevřena přístupu dalších států bez ohledu na jejich společenské a státní zřízení, které vyjádří ochotu svou účastí na této Smlouvě napomáhat sjednotit úsilí mírumilovných států o zajištění míru a bezpečnosti národů. Takový přístup vstoupí v platnost se souhlasem států zúčastněných na Smlouvě po odevzdání listiny o přístupu ke Smlouvě do úschovy vládě Polské lidové republiky.

ČLÁNEK 10

Tato Smlouva podléhá ratifikaci a ratifikační listiny budou odevzdány do úschovy vládě Polské lidové republiky. Smlouva vstoupí v platnost dnem, kdy bude odevzdána poslední ratifikační listina. Vláda Polské lidové republiky zpraví ostatní státy zúčastněné na Smlouvě o odevzdání každé ratifikační listiny do úschovy.

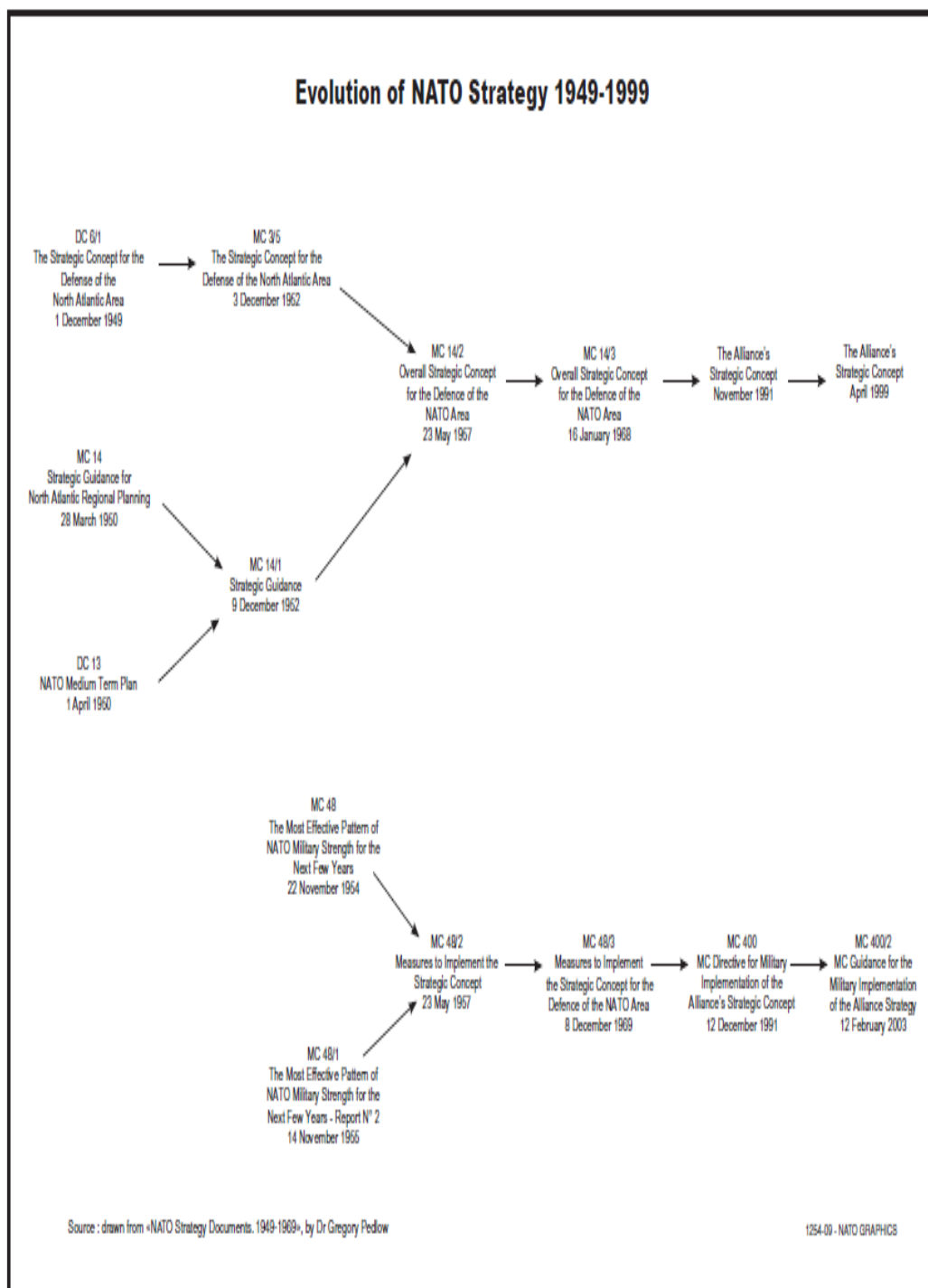
ČLÁNEK 11

Tato Smlouva zůstává v platnosti po dobu dvaceti let. Pro Smluvní strany, které do roka před uplynutím této lhůty neodevzdají vládě Polské lidové republiky prohlášení o vypovězení Smlouvy, zůstane Smlouva v platnosti po dobu dalších deseti let. Bude-li v Evropě vytvořen systém kolektivní bezpečnosti a za tím účelem uzavřena Celoevropská smlouva o kolektivní bezpečnosti, o což budou Smluvní strany vytrvale usilovat, pozbude tato Smlouva platnosti dnem, kdy vstoupí v platnost Celoevropská smlouva.

Sepsáno ve Varšavě dne čtrnáctého května 1955 v jednom vyhotovení v jazyce českém, ruském, polském a německém, při čemž všechna znění mají stejnou platnost. Ověřené opisy této Smlouvy odevzdá vláda Polské lidové republiky všem ostatním účastníkům Smlouvy.

Příloha č. 3

Vývoj strategických koncepcí NATO v letech 1949–1999²⁶⁵

²⁶⁵ *Evolution of NATO Strategy 1949 – 1999* [online]. 2012 [cit. 2012-07-26]. Dostupné z WWW: <http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2009_07/20090728_strategic_concept.pdf>.